އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާ
ދިވެހިރާއްޖެ

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި
ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނު

ޑރ. އަބްދުލްހަކީމު ޝައިދާން

ތަރުޖަމާކުރީ : އިބްރާހީމު ރަޝީދު މޫސާ

2024

بسم الله الرحمن الرحيم

ފިހުރިސްތު

ފެށުން 9

ތަޢުރީފު 10

ދިރާސާގެ މައުޟޫޢު 11

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މުރާދު 11

ޝަރީޢަތުގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނެއް ވޭތޯ؟ 13

ފުރަތަމަ ހަޤީޤަތް 13

ދެވަނަ ހަޤީޤަތް 18

ތިންވަނަ ހަޤީޤަތް 19

ހަތަރުވަނަ ހަޤީޤަތް 19

ތަޢުރީފު 20

ޚަސާއިސްތައް 20

ފުރަތަމަ ޚަސާއިސް 21

ދެވަނަ ޚަސާއިސް 23

ތިންވަނަ ޚަސާއިސް 25

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތައް 27

ފުރަތަމައަށް: ކީރިތި ޤުރުއާން 27

ދެވަނައަށް: ނަބަވީ ސުންނަތް 29

ތިންވަނަ އަން: ފިޤުހުވެރިންގެ ރައުޔުތައް....................33

ހަތަރުވަނަ އަން: އުރުފު....................36

ފަސްވަނަ އަން: މުޢާމަލާތައް....................40

ހަވަނަ އަން: ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ އަމަލުފުޅުތައް....................46

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަގުވާމީ އާންމު ގާނޫނުގެ މަޞާދިރާއި އޭގެ ފުރޫޢުކުރުން....................50

ފުރަތަމަ އަން: ކީރިތި ޤުރުއާން ޢަމަލުކުރުން....................51

ދެވަނަ އަން: ސުންނަތް ފުރޫޢުކުރުން....................51

ތިންވަނަ އަން: ފިޤުހު ފުރޫޢުކުރުން....................55

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަގުވާމީ އާންމު ގާނޫނާއި އޭގެ އުސޫލުތައް....................57

ފުރަތަމަ އަން: އަދާލަތްތެރިކަމުގެ އުސޫލު....................57

ދެވަނަ އަން: އަޚްލާޤީ ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ އުސޫލު....................62

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަގުވާމީ އާންމު ގާނޫނުގެ ޝަރުޙު ބުނުން....................77

ފުރަތަމަ އަން: ދައުލަތްތައް....................78

ދެވަނަ އަން: ހަރުދުން....................100

ބައިނަލްއަގުވާމީ އާންމު ގާނޫނާއި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ދޭތެ ގުޅުން....................128

ނިންމުން....................132

ޝާއިއުކުރީ:

އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާބެހޭ ވުޒާރާ

ފުރަތަމަ ޗާޕު

2024

އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާބެހޭ ވުޒާރާގެ ފޮތް ޗާޕުކުރި ނަންބަރު

(FRM)142-C1/142/2024/1164

އިންޓަރނޭޝަނަލް ސްޓޭންޑަރޑް ބުކް ނަންބަރު (އައި.އެސް.ބީ.އެން)

-

ތަރުޖަމާ ކުރީ

ރިޝްވާ މުޙައްމަދު / ޙަބީބުﷲ ޝަމްސް ޙުސައިން

ކަވަރު ޑިޒައިންކުރީ

ޙުސައިން އާދިލް ވަޙީދު / އިސްލާމިކް ސްޓޫޑިއޯ

© ކޮޕީ ރައިޓްސް

މިފޮތުގެ ހުރިހާ ޙައްޤުތައް ވަނީ އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާބެހޭ ވުޒާރާއަށެވެ. މިފޮތް ނުވަތަ މިފޮތުން ބައެއް ނަމަވެސް ނަކަލުކޮށްގެން ވިޔަފާރީގެ އުސޫލުން ބޭނުންކުރުމަކީ މަނާކަމެކެވެ.

بسم الله الرحمن الرحيم

ވަޒީރުގެ ބަސް

الحمد لله ربّ العالمين، والصّلاة والسّلام على نبيّنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، وبعد:

އިސްލާމްދީނަކީ އިންސާނާގެ ދިރިއުޅުމުގެ ބަހާތުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކެއް އާގެ އެންމެ ފުރިހަމަ މަގުދައްކައި ކުރިއަރާ ގެންދިއުމުގެ ހުރިހައި އިންތިޒާމުތަކެއް ޝާމިލުވެ ދުވި ތާހިރު ފަހި ދީނެކެވެ. މިދީނަކީ އަދުލާއި، އަމާނާތާއި، އަޚުލާޤާއި ރިވެތިއަޚުލާޤުތަކުން ފުރިފައިވާ ފުރިހަމަ ދީނެކެވެ.

އިސްލާމްދީން އާގެ ފުރިހަމަކަމުގެ ތެރޭގައި، އިލްމާއި ޝަރީޢަތުގެ ދާއިރާއިން ދޭހަވާ ގޮތުގެ ތެރޭގައި ކަންކަން ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. މިފަދަ ދަރުމަވަންތަ، ދުނިޔޭގެ އެހެނިހެން ދަރުމަވަންތަ މުޅިމަޤްޞަދުތަކުގެ ތެރެއިން ދާއިރާ ޤާނޫނުތަކާއި ހުރިހާ ޤާނޫނުތަކެއް އަދި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުތަކުން އަޚްލާޤީ އެޤާނޫނުތަކެއް ތަންފީޛު ކުރުމަށް ބާރުއަޅާކަށެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ މިދީނުގެ ޤާނޫނުތަކުގެ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މަޤާޞިދުތަކުގެ ގޮތުން އެޤާނޫނުތަކުގެ ތަޢުރީފްތަކާއި ދީނީގޮތުން އެއްގޮތް ޤާނޫނުތަކުގެ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް އެއްގޮތަށް ބައްޓަންކުރާ ކަންތައްތައް ބޭނުންވާ ކަމެއްކަމެވެ.

ބައްލަވައިލެއްވުން ނަޒަރުން ބަލާއިރު ޤ.މ. އަސާސީޤާނޫނުގެ ޖައިދަން ޙިމާޔަތްކުރާ "އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނު" މިފޮތަކީ އިސްލާމް ބައްލަވައިލެއްވުން ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް ބަލާލައި އެކަށީގެން ވާހަކަދައްކާލާފައިވާ، އިސްލާމީ ގޮތުން ވަރަށް އަސްލުގައި އަދި މައްސަލަތަކުގެ ގޮތުން ވަރަށް މުހިއްމު ފޮތެކެވެ. އަދި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުތަކާއި ގުޅޭން ވަރަށް ފުރިހަމައަށް ބައްލަވައިލެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ.

އިސްލާމީކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާގެ އެދުމުގެ މަތިން ކުރެވުނު މުއްދަތުގައި މި ފޮތް ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކޮށް ދޫކޮށްލައިދެއްވި ބަޔަކު އަރަބިބަހުން އިބާރާތުގެ ރޫޙު ނުގެއްލި ދިވެހިބަހަށް ތަރުޖަމާކޮށްދެއްވި ފަރާތްތަކަށް ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ.

ދުޢާ އަކީ މިފޮތުގެ ސަބަބުން ދިވެހި މުޖުތަމަޢަށް ހާއްސަކޮށް ޝަރީޢަތާއި ޤާނޫނުގެ ދާއިރާއިން ތަޢުލީމު ހާސިލުކުރާ އަދި އެދާއިރާގައި މަސައްކަތްކުރައްވާ ފަރާތްތަކަށް އިލްމީ މަންފާ ލިބިގެން ދިއުމެވެ.

والحمد لله ربّ العالمين.

٢١ صَفَر ١٤٤٦هـ

25 އޯގަސްޓު 2024

ޑރ. މުޙައްމަދު ޝަރީފު ޢަލީ ސަޢީދު

- އިސްލާމީކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވަޒީރު -

މުޤައްދިމާ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد و على آله وصحبه أجمعين و بعد

މިއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހިޔާވަރިކަމުގެ ދަށުގައި ބަޔާނު މަސްއޫލިއްޔަތަކަށް ކުރެވިފައިވާ ދިރާސާތަކެކެވެ. އަޅުގަނޑު މިއަށް ((مجموعة بحوث فقهية))[1] ގެ ނަންދިނީ މިހެންވެގެންނެވެ. ތާއަބަދަށް ދެމިއޮންނަނިވި الله ގެ ދީނުގައި ، އިސްލާމްދީނުގައި ހިމެނޭ ބައެއް ގާނޫނަކާއި ބުނުންތައް މިސްރަކުންނަން އުޅޭ އުޅެން މަސްއަލަތަކުގެ ކަމުގެ ކަމުގައިވާތީ އުޅޭ އުކަމަށް އުފެދިގެންދިޔަ ކަމުޖެހުމެވެ. އަޅުގަނޑު الله އަށް ދަންނަވަނީ އުކާލާނެތީ ދީނަށް ހުރިހާ ކަމެއްގައި އަޅުގަނޑަށް ތައުފީޤު ދެއްވުމަށެވެ. އުކާލާނެތީ އަޅުގަނޑަށް ފުރުޞަތު ދެއްވާށިއެވެ. އަދި ވަކިވުމުތައް ފަރާތުގެ މުޚުތަޞަރެވެ!

ބަޣްދާދު : ١ رَمَضَان ١٣٩٥

7 / ސެޕްޓެމްބަރު / 1975

ޑޮކްޓަރ ޢަބްދުލްކަރީމް ޒައިދާން

[1] - މާނައަކީ ފިޤްހީ ދިރާސާތަކުގެ ބަންޑާރެއް

އިސްލާމީ ޘަޤާފަތާއި

ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނު[2]

ފެށުން

1- އިންސާނާއަކީ ޖަމާޢީގޮތުން މަދަނީއެކެވެ. މިއީ އަލްޢައްލާމާ އިބްނު ޚަލްދޫނު އޭނާގެ މުޤައްދިމާގައި ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅެކެވެ. މިއީ ޙަޤީޤަތާ ކަށަވަރުކޮށްދޭ ބައްޔު ބަހެކެވެ. މިއީ އިންސާނާގެ ޖަމާޢަތް ނިޒާމުކުރާ ކަމެކެވެ. ފަހެ އިންސާނާ އުފަންވަނީ މުޖުތަމަޢުގައެވެ. އޭނާ ދިރިއުޅެނީ އެތަނުގައެވެ. އޭނާ މަރުވެދަނީ ހަމަ އެތަނުގައެވެ. މުޖުތަމަޢުން ބޭރުގައި އުޅޭ އިންސާނަކު ތަޞައްވުރުކުރުމަކީ ބަޔާނާއެއް ނެތް ޚިޔާލީ ބިނާއެކެވެ.

އިންސާނީ މުޖުތަމަޢަކީ އަސްލުގައި ބަލާއިރު އެއް މުޖުތަމަޢެއް ކަމުގައި ވިޔަސް އާބާދީއަކާއި ސަރަޙައްދަކުން ބަލާއިރު އެއީ ސިންތަފާތު މުޖުތަމަޢުތަކެކެވެ. ތަފާތު ސަޤާފަތްތަކާ ހިދި އިންސާނުން ވަނީ ތަފާތު ޖަމާޢަތްތަކަކަށް ބެހި ކޮންމެ ޖަމާޢަތެއް ވަކި ސަޤާފަތްތަކެއްގައި ވަޒަންވެރިވެފައެވެ. އެއިން ކޮންމެ ޖަމާޢަތަކީ އިޖްތިމާޢީ ވަކި ޖަމާޢަތެކެވެ. މާ ގިނަ ދުވަސްތަކެއް ނުވަނީސް މި ޖަމާޢަތް އަރުގަނޑުވެގެން ދައުލަތް މި ކިޔާ ސިޔާސީ ތަންޒީމުތަކަކަށް ބަދަލުވެއްޖެއެވެ.

---

[2] - މި ދިރާސާ ހުށަހެޅުނީ 4- 9 ޖަނަވަރީ 1969 ވަނައަހަރު އުފެދުނު އަރަބި ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނާއި އާދާބާއި އިޤްތިޞާދީ އިލްމުވެރިންގެ ބައްދަލުވުމެއްގައި މަޖިލީހާއި ބައްދަލުވުމުގައި ދިރާސާތަކުގެ ތެރެއިން ޢިލްމީ ބަހުސްތަކުގެ ތެރޭގައި ޤާނޫނީ ދިރާސާތަކުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ބަހުސްތަކެވެ.

އިންސާނާ އެކަކު އަނެކަކާ އެކަހެރިވެގެން ނުހެއްޓޭނެ ފަދައިން މި އިންސާނީ ޖަމާޢަތްތަކަށް ވެސް ނުވަތަ ދައުލަތްތަކަށް ވެސް އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ މުޅިން އެކަހެރިވެގެން ނުހެއްޓޭނެއެވެ.

މިހެންވެ ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި ގުޅުންތައް އުފެދުނެވެ. އަދި އުފެދެމުންދާނެއެވެ. މިއީ އިންސާނުން ފަށްޓި ދުވަހުން ފެށިގެން ޤަވާޢިދުތަކަކާއި ބެހޭގޮތުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ކުރިއެރުމާއި ބަރާބަރަށް ސިޔާސީ ދާއިރާތަކުގެ މި ދައުލަތްތަކުގެ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތައް ބާރުވެގަތީ ކަމުގެ ތަޢާރުފު ހޯދުނުހެނެވެ. އުޅަނދު ސަފަރުން އެއްވެސް ގުޅުމެއްގެ ބާރުވެފައިވުމުން މިހެންވެ. މި ދައުލަތްތަކުގެ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތަކަކީ ބާރުވެރިއެވެ. އަދި އެއްވެސް ދައުލަތްތަކުން ނުވަތަ ބައެއް ދައުލަތްތަކުން ކަމާއި ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި އިސްކަން ދީގެން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތަކުގައި މި ގުޅުންތަކުގައި ޙިމާޔަތްތެރިއެއް އެއަށް ބަލަހާ ކުރެއެވެ. ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނު ހިނގުމެއް އަދި ހިނގާ މި ގުޅުންތަކުގެ ޤާނޫނީ ބިނާ ޤާއިމުވެ އޮތް ޤާނޫނީ ނިޒާމުން ތަރި މި ގުޅުންތަކުގެ ގަވާއިދެވެ.

ތަޢުރީފު

2- ޤާނޫނީ ބައެއް އިލްމުވެރިން ބިޔަނުވާ ތަޢުރީފު ބައެއް ޤާނޫނީ ((ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި ގުޅުންތައް ބަލަހައްޓާ ޤަވާއިދު އެ ދައުލަތްތަކުގެ ކޮންމެ ޤަވާއިދެއް ޤާނޫނީ ގޮތުން ބާރު ލިބިގެންވާ ގަވާއިދުތަކެވެ.)) އަޙްމަދު ބޫޒުން ބިޔަނުވާ ތަޢުރީފު އަކީ ((ދައުލަތްތަކުގެ ކޮންމެ ޤާނޫނީ ތަޢުރީފުގައި މި ދައުލަތްތަކުގައި އިސް ފަރާތްތަކުގެ ކޮންމެ ޤާނޫނީ

ތަންފީޒުކުރުން ގަވާއިދުތަކެވެ.))[3] މި ޤާނޫނަށް އިތުރު އެތައް ތަޢުރީފުތަކެއް ލިބިގެންވެއެވެ. މި ހުރިހާ ތަޢުރީފުތަކެއް ވެސް އެއްމެދުވެރިވާ ނުކުތާއަކީ އެ ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި ގުޅުންތަކެއް އޮތް ދައުލަތްތަކެއް ވުޖޫދުވެވުމަށް އޮތް ޝަރުޠެވެ. މި ގުޅުންތަކާއި މި ގުޅުންތަކުގެ ވަށްޓަރު ތަރުތީބުކުރުމާ ޙައްޤުތަކާއި ވާޖިބުތަކެއް ތަންފީޒުކުރުން ޤަވާއިދުތަކާ މި ޤާނޫނުގެ ޤަވާއިދުތަކެވެ.

ދިރާސާގެ މައުޟޫޢު

3- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި މި ޤާނޫނު އެއިން އުފެދިފައިވާ ޤަވާއިދުތައް އެބަ ހިމެނެއްތޯއެވެ؟ ނުވަތަ ނެތް ހެއްތޯއެވެ؟ ޖަވާބަކީ އާއެކޭ ނަމަ އޭގެ ޖަރީމާތަކީ، ޤާނޫނީތަކީ، ސިޔާސީތަކީ، މަދަނީތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ މިއަދު ދުނިޔޭގެ ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި މި އޮތް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނާއި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ދެކޭ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑުމެންގެ މި ދިރާސާގައި މަޤާމު ތަންދިން ވަރަކުން އިސްލާމީ ޤާނޫނީ މި މައުޟޫޢެވެ. ފާހަގަކުރަން ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ދެނެގަތުމަށް އިތުރު ތަފްސީލުތަކުގެ ތެރެއަށް ނުވަދެއެވެ.

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މުރާދު

4- މި މައުޟޫޢާ ބެހޭ ގޮތުން ވާހަކަދައްކާއިރު ކުރިން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ބުނުމުން އެއިން ދޭހަވާ މުރާދު ކަނޑައަޅަން ޖެހެއެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އިޞްޠިލާޙީ އަދި

[3] – القانون الدولى العام للدكتور محمود جنينة ج 2 ص 9

ހިމުން މާނައަށް ބަލާއިރު އެއީ ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ނަބަވީ ޝާރިޢު ސުންނަތުގެ ނައްސުތަކާއި
މި ނައްސުތަކުގައި ހިމެނޭ ސަރީޙަ ޙުކުމްތަކެވެ. އޭގެ މަފްހޫމުގައި ފިޤުހު ޢިލްމުވެރިންގެ
ރައުޔުތަކާއި، ޤަޠުޢީ ސަރީޙަ ޙުކުމްތަކަށް ނުހިމެނޭ ނައްސުތަކުން އުޞޫލުން ހޯދަފައިވާ
އިޖްތިހާދީ ޙުކުމްތަކާއި، މި ނައްސުތަކުން އިސްތިންބާތުކުރެވޭ ޙުކުމްތަކާއި މަޞްދަރުތަކުން
ނަގަފައިވާ ޙުކުމްތަކެއް ވެސް ނުހިމެނޭނެއެވެ.މި ޙުކުމްތަކާއި ރައުޔުތަކާ ވަންނާނީ
އިސްލާމީ ފިޤުހުގެ ދާއިރާއެވެ. އެއްވެސް ސަޤާފަތް ނަތީޖާއެއްގައި އެއީ ޝަރީޢަތުގެ ނައްސުތަކުގެ
މަޢުނާގައިވާ ޙުކުމްތަކެކެވެ.އެއީ އެއަށް ތަބާވުން ވާޖިބު ނުވަތަ އެދޭ ޙުކުމްތަކެވެ. އެ ނޫން
ޤަވާއިދު ބަރަކާތްވުން ނަމަ ހާމަކަމުގައި އެ ޙުކުމަކާ ޚިލާފުވުން ހުއްދަވެގެން ނުވާނެއެވެ. މި
ޢަމަލުގެ ފިޤުހީ ޝަރީޢަތުގެ އުނގެނުމުގައި ޝަރީޢަތް ބޭނުން މި ހިމުން މާނައިން
ބިނާވެގެން ޢިބާރާތް ނުޖެހޭނެއެވެ. މި ބާބުގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ވިދާޅުވާއިރު
ގެންގުޅުއްވާ މި ހިމުން މާނައަށް ވުރެ އާންމު މާނައެކެވެ. މި ބޭނުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި
އެއީ ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގެ ޤަޠުޢީ ނައްސުން ސާބިތުވާ ޙުކުމްތަކާއި ފިޤުހު
ޢިލްމުވެރިންގެ އިޖްތިހާދީ ޙުކުމްތަކެވެ. އޭގައި ޢިލްމުވެރިން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންފައިވާ
ޙުކުމްތަކާއި ދެބަސްވެވަޑައިގެންފައިވާ ޙުކުމްތައް ޝާމިލުވެގެން ވެއެވެ. އޭގައި ދެބަސްވުން
ހުރި ބަސްފުޅުތަކާއި ރަސޫލާގެ ނަބަވީ ހިމެނޭ ބަސްފުޅުތަކަށް ޝާމިލުވެއެވެ.އެބަހީ ޝަރީޢަތުގެ
މަސްދަރުގައި އިސްލާމީ ފިޤުހު ހިމެނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެނގޭނެ ފަދައިން އިސްލާމީ
ފިޤުހުގައި ގިނައީ އިޖްތިހާދީ ޙުކުމްތަކެވެ. މި މާނައިގައި ޝަރީޢަތް ބޭނުންކުރުމަކީ ހުއްދަ

ކަމެކެވެ. އަދި އޭގެ މުރާދު އެނގޭނަމަ އެއީ އަހުލުވެރިން އޮތުރަން ދާން ފަސޭހަ އެއްޗެއް ވެސްމެއެވެ. މި ދިރާސާގައި އަޅުގަނޑުމެން ބަލާނީ މި މަގުންނެވެ.

ޝަރީޢަތުގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނެއް ވޭތޯ؟

-5 މި ދިރާސާ ފެށުމުގައި މި ބަޔާންކުރި ވާހަކަތަކަށް ފަހު އަޅުގަނޑުމެންގެ ސުވާލަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނެއް ވޭ ހެއްޔެވެ؟

މި ސުވާލަށް ހައްސި ޖަވާބެއް ވެސް އަދި ނައްސި ޖަވާބެއް ވެސް ދެވެން އޮންނާނީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނު ހިމާ އެއްގޮތް އޮތް ކަން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ޤަބޫލުކުރާ ކުރުމުގެ މަތީގައެވެ. އެއީ ދައުލަތްތަކެއް ވާ ކަމާއި އެ ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި ގުޅުންތަކެއް ވާ ކަމާއި މި ގުޅުންތަކާއި ތަންޒީމުކުރާ ގަވާއިދުތަކެއް ވާ ކަން ޤަބޫލުކުރަނީއެވެ. މި އަސާސަށް ބިނާކޮށްގެން އެކަން އެނގޭނެއެވެ.

ފުރަތަމަ ބަޙުޘް

-6 އިސްލާމީ ދައުލަތް ޤާއިމުކުރެވުނު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް އަމުރުކުރެއެވެ. މި ކަމާބެހޭ ދަލީލުތަކެއް ވަރަށް ގިނައެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި މި އަންނަ ދަލީލުތަކެއް ވެއެވެ.

ފުރަތަމަ ދަލީލު : ޝަރީޢަތުގައި ދައުލަތާއި ޝޫރާގެ އުޞޫލާއި ޙާކިމާގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ދައުލަތުގެ ޙައްޤު އިޖްތިހާދު ކުރާން ގޮތާއި އޭނާގެ ބައިތުލްމާލާއި ވުޒާރާތަކާއި ފަދަ ދައުލަތުގެ ނިޒާމާއި ކަންތައްތައް ވާރިދުވެފައި ވެއެވެ. ސުލްޠާނުގައި އަމީރު، އިމާމު، ސުލްޠާން ފަދަ ލަޤަބުތައް ބޭނުންކޮށްފައި ވެއެވެ. މި ޝަރުޢީ ލަޤަބުތަކުގެ މާނައަކީ ރައީސާގެ ބާރުގެ ދަށުގައި

ވެރިކަމެއް އާންމު ވީހެއެވެ. ސުވީޑަނަކީ ދަރުމަތުގެ ރަށެއް ނުވަތަ ސަރުކާރުގެ ވެރިޔާއެވެ.ސަރުކާރަކީ އެންމެން ވެސް ދަންނަ ފުދަރިން ދަރުމަތުގެ ޚިދުމަތްތަކުގެ ތެރެއިން މުހިއްމު ޚިދުމަތްތަކެވެ.ވެރިކަމާ ބެހޭ މި ނަޒަރިއްޔާތަކާ އެއަށް ޢަމަލުކުރާ ތަރައްޤީކުރުން ވާޖިބު ނަޒަރިއްޔާތަކެވެ. އެކަންކަމާ ބެހޭ ވަކި ބާވަތެއްގެ ނަޒަރިއްޔާތަކެވެ. އެހެނަސް ކިޔާފައި އެއަށް ބަލަހައްޓަމުންނެވެ.މި ނަޒަރިއްޔާތަކާ ތަރައްޤީކުރުމުގެ މާނައިގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ހައިސިއްޔަތުން މަސްލަޙަތާ ގުޅުންތަކާ އެއްގޮތަށް ދަރުމަތުގެ ޤާއިމުކުރަންޖެހެނީއެވެ.

ދެވަނަ ދަލީލު: ދަރުމަތަކާ ނުލައި ޙަޤީޤީ ނުކުރެވޭނެ ގުޅުންތަކެއް ޝަރީޢަތުގައި ހައިސިއްޔަތުން ވެއެވެ.މިސާލަކަށް ބަޔާންކުރާ ނަމަ އުޞޫލަކީ ބެހޭ ގުޅުންތަކެއް ޤާއިމުކުރާއި الله ތަޢާލާއާ ޢަމަލު މީސްތަކުންގެ ދުނިޔޭގައި ނިޒާމަކަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ބަލައިލާއިރު ޒަމާން މީސްތަކުންގެ ދުނިޔޭގައި ނިޒާމަކަށް ދުވާއި ތަރުތީބުން ޖަވާބުދާރީން ވަކި ކަންތައްތަކެއް، މީސްތަކުންގެ މަޤްޞަދު ބާރުވެރިކަމުގެ ދަރުމަތެއް އަވެގެން ލިބޭ ނުކުރެވޭނެއެވެ. ފަރާތީ ހައިސިއްޔަތުން ލިބިގެންވާ ބައިވަރު އެ ގުޅުންތައް ޤާއިމުވެ ނުކުރެވޭނެއެވެ. މި ވާހަކައިގައި ދަލީލަކީ ޝާފިޢީ އިސްލާމީ ޢަމަލުކުރުމުގެ ތަޢައްލުޤު ވިދާޅުވެއެވެ. ((ދީނުގެ އެންމެ މަޤްޞަދަކީ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރޭގައި މީސްތަކުންގެ ކަންކަން ހިންގުމަށް މިހެން އިސްލާމުން ވެއެވެ. ދީނަކީ ކިހާވަރަކަށްތޯ؟ އެކަމާ ނުލައި ދީން ޤާއިމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީ ކޮށްފައިވަނީ އަޙްކާމުތަކުގެ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނަށް ނަމަ ކުރުމަކީ އަނިޔާ ލިބިފައިވާ މިންނަން ނަސޭހަތްދެމުން އަމުރުކުރައްވައިފައެވެ.ޝަރީޢަތުގައި

ޢަދުލުއިންސާފު ގާއިމުކުރުމާއި ޝަރުޢީ ގާއިދާތަކުން ވާޖިބުކުރައްވާފައިވާ އިރު މި ކަންކަން ބަރަކާއި ފުރިހަމަކަމާ ނުލައި ނުކުރެވޭނެއެވެ.))[4]

ތިންވަނަ ދަލީލު: ޖިންނާއި އިންސާނާ الله އަށް އެކަނި އަޅުކަން ކުރުން އަންގަވައިފައިވާ މިކަމެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ[5]- ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖިންނީންނާއި، އިންސީން ނުހައްދަވަމެވެ.)) އިންސާނާއަށް އަމުރުކުރަންޖެހޭ އަޅުކަމުގެ މާނައަކީ ކަލޭގެފާނު ތަބާވުމާއި ކިޔަމަންތެރިވުމާއި ދީނުގެ ކަންކަމުގައި ދުނިޔަވީ ކަންކަމުގައި، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އައިސްފައިވާ ވަންޏާއި ހުކުމް އަޅުގަނޑު ބަލައިގަތުމެވެ.މި ކަންކަން އޮތީ ކުރުން الله އަށް ޢިބާދަތްކުރުން ދެކޮޅަކަށް ނުވާގޮތުގައެވެ. އެޕަރިއަށް ބަޔަކުގެ އަޅުގަނޑުމެން ސިޔާސީ ބާރާއި ދުލުގައި މިކަންކަން މި ކަންކަން ކުރުމަށް އެކަން ކުރެވޭނީ ވެރިކަމެއް ގާއިމުކުރުމަށް ހިއްސާކުރަންޖެހޭނެއެވެ.މި ދުނިޔެމަތީ އިސްލާމީ ހުކުމްތަކުގެ ބާރަށް އިސްލާމީ ޙުކޫމަތަކާއި އެއްގޮތަށް ހުކުމްތަކުގެ ދެ ކަންކަން ހިނގައިގެންނެވެ.ވަރުގަދަ އިސްލާމީ ޙުކޫމާއި އަޅުގަނޑު ހުކުމްތަކުގެ ބާރާއި ނުލައި ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެކަން ކުރުމަށް އެ ކަންކަން ކުރުމަށް ބާރާއި އަރު ވެރިކަމާ ދުރުވެގެންނުވާނެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥ

---

[4] – السيلسة الشرعية لابن تيمية ، ص : 172– 173

[5] – الذاريات : 56

وَرُسُلَهُ بِٱلْغَيْبِ))[6] -ހަމަކަށަވަރުން، ފާޅުވެގެންވާ ހެކިތަކާއެކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި އެ رسول ންނާއެކު، ފޮތާއި، عدل إنصاف ގެ މިޒާނާއި ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އެއީ) މީސްތަކުން عدل إنصاف قائم ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަގަނޑު ބާވައިލެއްވީމެވެ. އޭގައި ނުރައްކާ ގަދަފަދަކަމާއި، މީސްތަކުންނަށް މަންފާތަކެއްވެއެވެ. އަދި އެއީ ނުފެންނަތަނުގައި الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول ންނަށް نصر ދޭނީ ކާކުކަން الله ދެނެވޮޑިގެންވުމަށް، އެކަން އެންގެވުމަށްޓަކައެވެ. މި ބަސްފުޅުގައި ދަގަނޑު އެ އިޝާރާތް ކުރަނީ ބާރަށެވެ. ފޮތުގެ ހިދާޔަތުން ފައިދާ ނުކުރާ މީހާ ފަސާދައިން ދުރުކުރުމަށް ކުރާނީ ދަގަނޑުގެ ބާރުންނެވެ. މަޝްހޫރު އަޘަރެއްގައި އައިސްފައިވެއެވެ. ((إنَّ اللهَ لَيَزَعُ بِالسُلْطانِ مَا لَا يَزَعُ بِالقرآنِ))[7]- ހަމަކަށަވަރުން الله ޤުރުއާނުން ދުރުވި ކުރައްވާ މަނާ ނުކުރައްވާ ކަންތައްތަކެއް ވެރިކަމުގެ ބާރު ދުރުވިކުރައްވާ މަނާކުރައްވައެވެ.))

ހަތަރުވަނަ ދަލީލު: އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް އިސްލާމީ ދައުލަތް ޤާއިމުކުރުމަށް ގޮވައިލާތީ ރަސޫލާ ﷺ މައްކާގައި އިސްލާމީ ދައުލަތެއް ބިނާކުރެއްވުމަށް ރޭވުންތައް ރާއްވަވައި އެ ކަމަށް ތައްޔާރުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙާބީން މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރައްވައި އެ ދައުލަތް އިމާމު ގޮތުން ޤާއިމުކުރެއްވިއެވެ. މި ޚަބަރުން މި ބަރަކާތްތެރި ރަށުގައި (މަދީނާގައި) އެ ދައުލަތް ޤާއިމުވެގެން ދިޔައެވެ. މި ދައުލަތުގެ ފުރަތަމަ ރައީސަކީ

6 - الحديد : 25

7 - މިއީ ޢުޘްމާނުގެފާނުގެ އަރިހުން ވާރިދުވެފައިވާ ބަސްފުޅެކެވެ.

ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ އެވެ. އެކަލޭގެފާނު މަދީނާގައި އެޤުމުންދިޔަ ހަމަދީންނާއެކު ކުރެއްވި މުޖުތަމަޢަކީ އިސްލާމީ އަދު ދައުލަތުގެ ރަޢީސްގެ ހައިސިއްޔަތުން އެޅުއްވި ޚިލާފަތެކެވެ. މި ޚިލާފަތަކީ އެ ދައުލަތުގެ ސިޔާސީ ބާރު ފުޅުކޮށްދިނުން އަމާޒުކަމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ މާތް ޝަރްޢުގައި ނަބީކަމާއި ޚާއްޞަވާގެ ސިފަތަށް ރަސޫލުކުރެއްވުމެވެ. ފިޔަވައި ޢިލްމުވެރިން ވަނީ މި މަސައަލަ ދެނެގަތުމުގައި އެއްގޮތް ނުވެއެވެ. މިހެންވީ އަބޫބަކުރު ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ޚަލީފާކަމަށްވުމުން ދައުލަތުގެ ރައީސްގެ ހައިސިއްޔަތުން ފިޔަވައިވާ ކަންތައްތައް ދައުލަތުގެ ރައީސަށް (ނުވަތަ ޢާންމު އިޖުތިހާދު ވާއިދުން) ދެވުނީ ކުރުން ހުއްދަކުރެވޭނެތެވެ.

ފަސްވަނަ ދަލީލު: ހުރިހާ ފިޤްހު އިލްމުވެރިން އެއްބަސްވެ ވަޔަށްގަނަނާ ގޮތުގައި (ދީނުގެއިސްލާމު) ގެ އިސްތިޝްހާދު މިއަދު އަދުވަސްބުމުން ކިޔަން މި ދެ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ މާނައިގައި އަދިސްވެއްޔާ އިސްތިޝްހާދުކަމެވެ.މިއިން އެކަކީ އިސްލާމްދީނުގައި ދައުލަތް ޚާއްޞުކުރަނީ ދެބަސްކުރެވިފައިވާ ނަމަ މަސްއޫލުވާ ފުޅާކުރިއްޔާ ކަމެއް ކަމެވެ. މި ޖަމާނުގެ ބައެއް ތިޔުންތެރިން މި ކަމާ ދެކޭގޮތަށްދަތެވެ. އެބޭފުޅުން އިސްލާމްދީނާ ދައުލަތާ ނުވަތަ ވެރިކަމާ ގުޅުމެއް އޮތްކަމާ ދެކޭގޮތަށްދަތެވެ. އަދި އެކަމަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމާ ވެސް ނިންމާނުކުރައްވާވެ. މިއީ މިގެ ކުރިން އެއްވެސް ޚިލާފަކު ވިދާޅުވެފައިވާ ބައެއްކަމެކެވެ.

އަދިވަސް ބައެއް ދަރިވަރުންގެ ބައިން މިކަމަ މި ބަޔާންކުރުމުގެ ބަދަލު މުހައްމަދު އެއަން ރައްކާކުރެވެނީ ވިޔަފާރި ބައިވަރެއްވެ.[8]

---

[8] – صاحب هذا الرأي علي عبد الرزاق في كتابه الإسلام وأصول الحكم

ދަޢުވަތު ހަރަކާތް

7- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި އިސްލާމީ ދައުލަތް ހާލަތާ އެއްގޮތަށް ޣައިރުމުސްލިމު ދައުލަތްތަކަށް ވަނީ ގެބުނުއްވާނެ ކަމެވެ. މި ކަމުގެ ދަލީލަކީ ފުރަތަމަ ސިއްރުން ދައުވަތު ދެއްވި ތިން އަހަރު ދުވަސް މުސްލިމުންނަށް މަސްކަތެއް ދިނުމަށް ދަތިވެފައިން ރަސޫލު الله ގެން ބަޔަކު މުސްލިމުންނަށް ހަބަޝާއަށް ހިޖުރަކުރުމަށް އިސްލާމީ ދައުލަތެއް ވީމާ ބަސްކުރެވި. އެކަމަކު ގެން މިނިވަންކަމެވެ. ((ތިޔަބައިމީހުން ހަބަޝާކަރައަށް ނުކުމެގެން ދަނީކަމަށްވާނަމަ. އެ ބިމުގައި ހުންނަ ރަސްގެފާނަކީ އަނިޔާގައި އެއްވެސް މީހަކަށް އަނިޔާ ދެއްވާ ނުލެއްވޭ.))[9] ހަމައެފަދައިން އެކަމާގުޅޭ ދައުލަތްތަކުގެ ރަޢިއްޔަތުން، ނަޞާރާގެ ދިފާޢުކުރުމަށް ފާރިސްގެ ޤައުމާއި ރޫމީންގެ ރަސްގެފާނު ކިސްރާއާއި މިޞްރުގެ ހާކިމު މުޤައުޤިސްއާއި ހަބަޝީކަރާއި ހަބަޝީކަރައިން ބޭރުގެ އަމީރުންނަށް ހާކިމުންނަށް ފޮނުއްވި ފަތްކޮޅުތަކަކީ ރަސޫލާ މި ދައުލަތްތަކާއި އެމާޒަތްތަކުގެ ކިބައިން ޤަބޫލުކުރެއްވި ކަމުގެ ދަލީލެކެވެ. އެކަމަކު ގެން މި ފިކުރަކީ ޤަބޫލުކުރައްވާނަމަ އެބަބޫލުކުރައްވާ ފިކުރުގެ ފަރާތުން މުޢާހަދާ ނުކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން އެކަމާގުޅޭ އެމީހުންނާއެކު މުޢާހަދާތަށް ފުރަ ނުހައްދަވާނެއެވެ. މިފަދަ މުޢާހަދާތަކީ އެ ކިބައިން ޤަބޫލުކުރުން ލާޒިމުކުރާ ކަމެކެވެ.

---

9 - سيرة ابن هشام ج 1 ص 243

ތިންވަނަ ހަޤީޤަތް

8- އިސްލާމީ ދަޢުވަތަކީ އެހެނިހެން ދަޢުވަތްތަކާ ތަފާތުތަކުގައި ގޮތުން ޚާއްޞަވާގައި އޮޅުން. މި ފަދަ ގުޅުންތައް އޮތުމަކީ ޖަވާބީ ކަމެކެވެ. މި ގުޅުން އޮތުމުން އެ ދަޢުވަތްތަކުގެ އޮތްކަން އެނގެއެވެ. އިސްލާމީ ދަޢުވަތުން ޚައިރު އިސްލާމީ ދަޢުވަތުގެ ޝަރުޢީ ގޮތުން ޤަބޫލުކުރުމަކީ އެ ދަޢުވަތް ފުޅާދާއިރާ އޮތްކަން ޤަބޫލުކުރުމެއް ނޫނެވެ.މި ވާހަކަ ފަހުން ބަޔާންކުރާނަމެވެ. އެ ދަޢުވަތް ފުޅާދާއިރާ ފުރުގެ ސަރަޙައްދުން މި ދަޢުވަތާ އިސްލާމީ ދަޢުވަތާ ތަފާތުތަކުގައި ގުޅުންތައް އުފެދިގެން ދެއެވެ. މި ގުޅުންތައް ތަންޒީމުކުރާނީ އަދި ދަޢުވަތްތައް އެއަށް ހަމަޖެހޭނީ ގަވާއިދުތަކެއް އޮންނަންޖެހޭނެއެވެ.އެ ދަޢުވަތްތައް ނުވަތަ ބައެއް ދަޢުވަތްތައް ނުވަތަ އިސްލާމީ ދަޢުވަތް އެއަށް ކަނޑައެޅިފ އެހެން ދަޢުވަތްތަކާއެކު މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ހަމަޖެހޭނީ ގަވާއިދުތަކެއް އޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ. ހަޤީޤަތަކީ ބަޔާނުކުރު ކަން އޮޅި އެ ގޮތަށެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން މި ގަވާއިދުތައް ވަނީ ކުރިވައެވެ. ފަހުން އެ ވާހަކަތައް ބަޔާން ކުރާނަމެވެ.

ހަތަރުވަނަ ހަޤީޤަތް

9- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ސިފަތަކަށް ހިސާބުކޮށްފައި ބަލާއިރު އެއީ ޝާމިލު އެއްޗެކެވެ. މި ޝާމިލުކަމަކީ ހަމަ އެކަނި ފަރުދުންނާ ހެދިގެ ދަޢުވަތާ ގުޅުންތަކާ ތަންޒީމުކުރާ ހުކުމްތަކެއް ނޫނެވެ.މިގެ އިތުރަށް އެއީ ފަރުދުންނާއި ޖަމާޢަތްތަކާއި ދަޢުވަތްތަކާ ދެމެދުގައިވާ އެކުވެރި ގުޅުންތައް ތަންޒީމުކުރާ ހުކުމްތަކެވެ. ޝާހިދަކީ އެގޮތުން އެނބުރި ދިއުމުން

އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޤުރުއާނުން ޞުލްޙުންނާ ޙަރްބުންނާ ދެމެދުގައިވާ ގުޅުންތަކާއި ޙަރްބުންނާ ތަޢާމުލާ ދެމެދުގައިވާ ގުޅުންތައް ބަޔާންކޮށްދޭ އާޔަތްތައް ފެނެއެވެ. މުޢާހަދާތަކާއި ހަނގުރާމަކުރުމާއި ހަނގުރާމައިގެ އަސީރުންނާއި ޣަނީމާތާ ފަދަ ހަނގުރާމައާއި ސުލްޙަވެރިކަމުގެ ޙާލަތުގައި ތަޢާމުލުގެ ގުޅުންތައް އޮންނަންޖެހޭނެ ގޮތް ވެސް ކީރިތި ޤުރުއާނުން ފެނެއެވެ. މިއީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ މައިދާނުގައި ހިމެނޭ އަދި އެ ޤާނޫނު އިންސާފުކުރާ ގުޅުންތަކެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ނަބަވީ ސުންނަތަށް ބަލައިލިނަމަ މިފަދަ ކަންކަމާ ބެހޭ އެތައްއެތައް ޙުކުމްތަކެއް އެބައިން ފެނެއެވެ.

މި ބަހުސްތަކުގެ އަލީގައި އަޅުގަނޑުމެން އިތުބާރާއި ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު ދަންނަވާނީ: **އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އިސްލާމީ އާންމު ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނެއް ވެއެވެ.**

ތަޢުރީފު

10- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ތަޢުރީފުގައި ދެންނެވޭނީ އެއީ ((އެހެނިހެން ގައުމުތަކާއެކު އިސްލާމީ ދައުލަތުން ބޭއްވާ ގުޅުންތަކުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކާއި ގަވާއިދުތަކެވެ.))

ޚަޞާއިޞްތައް

11- މި ތަޢުރީފުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ މި ޤާނޫނުގެ ބައެއް ސިފަތަކާއި ޚަޞާއިޞްތައް އެނގެއެވެ. މިއީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ދާޚިލީ ޤާނޫނުގެ ބައެކެވެ. މި ޤާނޫނަށް ކަނޑައެޅިފުމުގެ

އަސާސަކީ އެކަމަށް ބޭނުންވުމެވެ. އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާއެކު ބާއްވާ ގުޅުންތަކަށް

ތަންޒީމުކޮށްދެނީ މި ޤާނޫނެވެ. މި ސިޔާސަތާއި ނަޒަރިއްޔާތަށް ސާފުކޮށްދޭން އެބަ ދެއްކެވެ.

ފުރަތަމަ ނަޒަރިއްޔާ

12- ކުރިން ދެންނެވި ފަދައިން އެއީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުގެ ބައެކެވެ. އެއީ ފުރަތަމަ ނަޒަރިއްޔާއެވެ.އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ދުސްތޫރީ ޤާނޫނަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތެވެ. މި ޤާނޫނުގައި އެހެން އެއްޗެއް ނުހިމެނެއެވެ. މުޢާމަލާތުކުރުން ޖެހޭ ގަވާއިދުތަކުގެ ޢިބާދާތާއި ސިޔާސަތާއި އަދަބާއި ހިމެނޭ ފިޤުހީ ބާބުތަކުގެ ޤަވާއިދުތަކާއި ޤާނޫނީ ނަޒަރިއްޔާތަކާއި ޤާނޫނީ ޤަވާޢިދުތަކާއި ޢިބާދާތާއި ކުރިއަށް ގެންދާ ޤާނޫނު.އެއީ ޢާއްމު މަޢުލޫމާތާއި މުޢާމަލާތު ފަދަ ކަންކަމާ ގުޅޭ ޚާއްސަ ޤަވާއިދުތަކާއި ޤާނޫނީ ވިސްނުމާއި ދައުލަތާ އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާ ދޭތެރޭގައި ޢާއްމު ޤަވާއިދުތަކާއި ގުޅުމުގެ ސިޔާސަތު ދޭތެރޭ ސިޔާސީ ޤާނޫނު ގުޅުމާއި ވިސްނުން ތަޢާރުފު ކުރުމުގެ ޢިބާދާތާއި ސިޔާސަތާއި ދީނީ ސިފަތަކެވެ. މި ކަހަލަ ގުޅުންތަކާއި ފިޤުހީ ނަޒަރިއްޔާތުގެ ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުގައި ޝަރީޢަތެވެ.އެހެންކަމުން ކަހަލަ ދައުލަތްތަކާއެކު ހިންގާ ގުޅުންތަކުގައި ޚާއްޞަ ސިޔާސީ ޤާނޫނާ އެއްގޮތަށް ތަކެއްޗެވެ.

ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި ހިމެނޭ އަދަބުތަކާއި އުރުފު އެއްގަމާއި ސިޔާސީ ދައުލަތުން އަދަބުތަކާއި ނުވަތަ ސިޔާސީ ދައުލަތް އެހެން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ކަމުގައި ވެ މުޢާމަލާތުތަކަށް ކަނޑައަޅާ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނާ އެއްގޮތްވާ ގުޅުމުގެ މަގުން ކުރަން ޖެހޭ ކަމެއް ކަމަށް ބަލާފައިވެ ކައިރިކަމާއި ކަމެއް.ސިޔާސީ ދައުލަތުގެ ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުކުރުމުގައި އާއި ސިޔާސީ ޝަރީޢަތުގައި

ސުލްހަ ޢުހުދަތާއި ޢަހްދުތަކާއި ޝަރްޠުތަކަށް ވަފާތެރިވުމަކީ ރިޢާޔަތްކުރަން ޖެހޭނެ ކަމެކެވެ.

އިސްލާމީ ޤާނޫނުގައި ހައިސިއްޔަތާ ކަންތައްތަކުން ބޭރަށް ނުކުތުމުގެ ބާރު އިސްލާމީ ދައުލަތެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އެ ޤާނޫނުން ބަޔަކު ނުކުރެވޭ އާގެ އިސްލާމީދައުލަތްތަކާ ގެއްލިގެންދާނެ ކަމެކެވެ. ދުނިޔެއިސްލާމު މުޢާހަދާތަކުގެ މައިގަނޑު ކަންކަމާ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ އެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީނުގެ ބުނުންތަކުގެ އެތައްކަމެއްގައި ތަރުޖަމާކޮށްފައިވާ ކަމެވެ. އަދި ދެފަރާތުގެ ބައިވެރިކަން އަނބުރާ ދެކޮށްދޭ ކަމެވެ.[10] އެއީ އިސްލާމްދީނުގެ ބުނުންތަކުގެ އެތައްކަމެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމެވެ. މި ޒަމާނަށް ބަދަލުވެ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގަވާއިދުތަކާއި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ހައިސިއްޔަތާ މުޢާމަލާތުތަކުގެ ބުނުންތަކާ ބެހޭ ގަވާއިދުތަކާ އެއްގޮތަށް އެއްކަމެކެވެ. އެއީ ސުލްހަ މާނައަކީ ފުރިހަމަ ވަކިވަރުގެ ގަވާއިދުތަކާ ސުލްހަޢަހުދުގައި އެ ކަންކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި ކަށަވަރުކަމާއި ދެފަރާތުގެ ކޯޓުތަކުންނެވެ. އެހެން ދެފަރާތުގެ އަމަލުން މި ޢަހުދުތަކަށް ބަލައިނުދާނެކަމަށް އާދަ ޢަހުދުވެރިޔަކާކުން ނިޔަތްތަކަށް ނުދާނެއެވެ. އަދި ދެފަރާތުން އެ ޢަހުދުނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަންކަމާ ވެސް ބާރެއްކޮށްގެން ނުދާނެއެވެ. ދެފަރާތުގެ ތަޢާރުޒުވާ ޢަހުދަކާ އެ ޢަހުދު ބަޔަކު ނުކުރެވޭ އެއަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމަށް ދެފަރާތުގެ މި ޢަހުދުނަމާ ދެފަރާތުގައިވެސް ވަރުގައި ކަމެއް ފެށި ޢަހުދު. އެފަރާތުން ދެފަރާތުގެމަތިން ޝަރީޢަތުގެ ބުނުންތަކަށް އުރުދުގައި އާއާ ހަމަހަމަކަމާ އިސްލާމީ ދެފަރާތް އެ ޢަހުދު ހަމަހަމަކަން އެކު ބައްޓަމުން

10 – السير الكبير للإمام محمد بن الحسن الشيباني وشرحه للسرخسي ج 3 ص 81 و شرح الأزهار في فقه الزيدية ج 5 ص 571- 572

ނޫނެވެ. މި ޤާނޫނާ ޚިލާފުވުމަކީ ޢުދުވާނުކަމެވެ. ޢުދުވާނުކަމަކީ ތަޢާވުގެން ނުވާނެއެވެ. ކުރި ޢަމާންގައި އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނު އިސްލާމީ ޙާކިމަކުގައި ތަންފީޒުކުރުވުން ގޮތުގެ ހުރި މިސާލަކީ ސަލާމަތުޤާނޫނުގެ ބައެއް ސަޢާދަތްދުރުވެއް އިސްލާމީ ދަޢުވަތުގެ ކާމިޔާބުގެ ފުއާދު ބަސް މުސްލިމުންނާއި ވަރަބަ ކުރުމަށް ގޮތް ބޭނުން ފެނިއްޖެއެވެ. ފިޤްހުވެރި އަލްޙާފިޒު ހަމީދު އުމަރު ބަސް އަލްޢާލިމްއަލްޖުއްމް (ރަޙިމަހުﷲ) ގެ ބަޔާނަށް މި ސަލާމަތުގެ ވަސީލަތް ބަޔަށް ފުއާދު މި ސަލާމަތުގެ ވަރަބަ ކުރުމަށް އުމުރުންނަށް އިސްލާމްދީނަށް ވަޑައި ޖެހިނަވައި ހަމަޖެހުމުގެ ބަރަކާތް އެއްވެސް ހިތްހުރި ހުރަހެއްވާ ކަމަށް ދަންނަވައެވެ. މިއީ ހެއްދެވުނު ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެނދު ހަމަޖެހޭ އާޔަތަށް ފާސްވި ސުލްޙައިގާނަށް މި ސަލާކާ ބައްޓަމުން އަމުދުނުކުރެވިއެވެ. ފާސްވީ މަޖިލިހައި ސަލާމަތުގެ މިހުނާގެ ބައުގެ ތަދުކަން ސާބިތުކުރުން ފުސްޙަތު ދަރުސްކަމު ފަރާތަ ކުރި ސަލާމަތުން ދޫޅުމަން ނިކާ އިއްވިއެވެ. ކާމިޔާބީގެ މި ނިކާޙާ އެއްގޮތަށް އިސްލާމީ ދަރުސްކަމު ފަރާތާ އުމުރުންނަށް އެ ތިން ކަންތައް ކަމެއް އިމްތިޔާޒު ކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދެވިފައެވެ. އުމުރުން އިމްތިޔާޒު ކުރި ޖެހޭތަނުގެން ޝުރޫޢަކުރެވުން ތިޔަމަންނެވެ.[11]

ދެވަނަ ޙަޤާއިޤް

13- އިސްލާމީ ދައުލަތް އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނަށް ކަރުވައިދީފައިވާ އަސާސީ އުސޫލަކީ އެއީ އެކުއްޖެ.އެހެން އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާއެކު މުޢާމަލާތްކުރާ އިރު އެއާ އެއްގޮތަށް

[11] – العلاقات الدولية في الإسلام لأستاذنا الشيخ محمد أبو زهرة ص 22 و آثار الحرب في الفقه الإسلامي لزميلنا الدكتور وهبة الزحيلى ص 125

ޢަމަލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. މިއީ ދައުލަތް ދުނިޔޭގެ ގަވާއިދުތަކާ ގޮތެވެ. އުޅުނީން ދައުލަތްތަކުން ޢަމަލުކުރާ ގޮތެއް ނޫނެވެ.[12] އެއްވެސް ޝަކްލެއް ނެތް ގޮތެއްގައި އިސްލާމީ ދައުލަތް އެކު އަދި ކުރީ އަދި އިޖްތިހާދު ކުރާ ގޮތް އެއީ އިސްލާމީ ޤާނޫނެވެ. ނަމަވެސް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތެވެ. އެ ދައުލަތް އެކު އަދި އިޖްތިހާދުކުރާ ބުރުގަނޑު އެ ދައުލަތުގެ ފަރުދުން އެކު އަދި އިޖްތިހާދުކުރާ ގޮތެވެ. އެއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވިއެވެ. ((وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا))[13] - އަދި الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول އާ ކަމަކަށް ނިޔާކުރައްވައިފިނަމަ، مؤمن ފިރިހެނަކަށްވެސް، އަދި مؤمن އަންހެނަކަށްވެސް، އެއުރެންގެ އެކަމުގައި އެއުރެންނަށް اختيار ހުރުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި الله އަށާއި، އެކަލާނގެ رسول އާއަށް އުރެދިއްޖެ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ދެން، ފާޅުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން އުފެދި ފުރެދިއްޖެކަން ކަށަވަރެވެ.)) الله ތަޢާލާގެ އެހެން ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ. ((ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ)) [14] -ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެތި ތިޔަބައިމީހުން تبع ވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި، އެހެން އެހީތެރިންތަކަކަށް تبع ނުވާށެވެ! އެހެންކަމުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތަކާ ބެހޭ ގޮތުން އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާއެކު އަޅާނެ ގޮތާއިދޭތެރޭގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ

---

[12] – دولة الإسلام والعالم للدكتور محمد حميد الله ، ترجمة فتحى عثمان ص : 14

[13] – الأحزاب : 36

[14] – الأعراف : 3

ޢަމަލުކުރުން އިސްލާމީ ދައުލަތަކަށް މަޤްބޫލެއް ނުވާނެއެވެ. ދައުލަތްތަކުގެ ބައިނަލްއަޤްވާމީ
ޤާނޫނުގައި ހުރި ގަވާއިދުތަކާއި މުޢާހަދާތައް އެއްބަސްވާން ވާނީ އިސްލާމީ ދައުލަތްތަކުން ސާފު ޝަރީޢަ
ބަހުން އެކަމާ ޚިލާފު ނުވާނަމައެވެ.އެއްބަސްވުމާއި މުޢާހަދާތަކުގައި ނުވަތަ ޚިލާފުކުރާ ޤަރާރުގައި
ހިމެނޭ ކަންތައްތައް ފުދިއަންނަނީ.ސާފުކޮށް އަސާސީތަކުގައި އެ ދައުލަތްތަކުގެ އުޞޫލުތަކާ الله
ގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފު އިޖުތިހާދު ގެއްލުވާ ކަންތައްތަކެވެ.ބަޔަކު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ޢާދާ
ކުރެވޭނެ ގޮތް ހުސްވުމާއި ބޭރު އުސޫލުން ފުރިހަމަކަން ލިބިގެން ނުވެއެވެ. މި އުސޫލު ބޭރުން
ކަމެއް އިޖުތިހާދުކުރެވޭ އެ ކަމަކަށް ދުނިޔޭގެ ދުޝްމަނަ އެ ދުޅަހެޔޮ ބާރުގެ ކަމެކެވެ. އެއީ އެއްގޮތަށް
ކަމެއް ލާޒިމު ނުވާނެތެވެ. ވަކި ފުރިހަމަކަމުގެ އިސްލާމީ ދައުލަތުން މުޢާހަދާއެއްކޮށްގެން ދުރި
ގޮތުގެ ތިރީގެ އެއީ އެއްގޮތް ކަމަކަށް ކަންތައްތަކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.[15]

ތިއޯރީ ދަސްތޫރު

-14 އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ތިއޯރީ ދަސްތޫރީ އެއީ އިސްލާމީ ދައުލަތް
އިސްލާމީންގެ ދައުލަތްތަކާ ދެމެދުގައި ވާ ގުޅުންތަކާއި ތިރީގެ ދުޝްމަނާ ގަވާއިދު ކަމުގައި ފުރުޞަތު.މިއީ
ހަރުދުގައި ވެސް ހަމަ ޖަގަހަގައި ވެސް ހަމަ ސުޅަހުގައި އިޖުތިމާޢީ ވެސް މި ދައުލަތަށް

އިސްލާމީ ޤާނޫނަށް ބޯލެނބުމަކީ އެ ދައުލަތް އިސްލާމީ ދައުލަތަކަށް ވާން ޖެހޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި މި ދައުލަތް ރަސްކަމެއް ކަމަށް ނުވަތަ ޖުމްހޫރިއްޔާއެއް ކަމަށް ވުމަކީ ވެސް މި ޤާނޫނާ ބެހޭ މަސްއަލައެއްނޫނެވެ. ކުރިއަރާފައިވާ ނުވަތަ ކުރިއަރާފައިނުވާ ދައުލަތަކަށް ވުމާއި ކުޑަ ދައުލަތަކަށް ނުވަތަ ބޮޑު ދައުލަތަކަށް ވުމަކީ ވެސް މި ޤާނޫނާ ގުޅިފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. މި ކަމަށް ޓަކައި ހަމައެކަނި ޝަރުޠަކީ ޣައިރުމުސްލިމު ދައުލަތަކަށް ވުމާއި ވުޖޫދުގައިވާ ދައުލަތަކަށް މި ދައުލަތް ވުމެވެ.

މިއަދު މި އޮތް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޢާންމު ޤާނޫނު އުފެދުނުގޮތާއި އިސްލާމީ ޤާނޫނު އުފެދުނު ގޮތް ތަފާތެވެ. އެންމެން ވެސް ދަންނަ ގޮތުގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޢާންމު ޤާނޫނު އުފެދުނީ ޔޫރަޕުގެ ނަޞާރާ ދައުލަތްތަކުގެ ޤާނޫނެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެއަށް ފަހު މާ ދިގު ދުވަސްތަކެއް ނުވަނިސް މަސީހީ އެހެން ދައުލަތްތައް މި މަސީހީ ދައުލަތްތަކާ ގުޅިއްޖެއެވެ. މި ޤާނޫނު ދެމިއޮތީ ނަޞާރާ ދައުލަތްތަކުގެ ޤާނޫނެއްގެ ގޮތުގައެވެ. 1856 ވަނަ އަހަރު ހަމައަށް ދާންދެން ނަޞާރާނޫން އެއްވެސް ދައުލަތަކަށް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޢާންމު މި ޤާނޫނުން ފައިދާއެއް ނުލިބެއެވެ. އަހަރު ޔޫރަޕީގެ ދައުލަތްތަކުން ތުރުކީ ސުލްޠާނާ އެއްބަސްވާ ގޮތުގެ މަތިން މުސްލިމު ތުރުކީ ދައުލަތް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޢާއިލާގެ ކޮންސަރޓަށް ވެއްދި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޢާންމު ޤާނޫނު ތަންފީޒުކުރާ ދައުލަތްތަކުގެ ޖަމާޢަތުގައި ބައިވެރިވުމުގެ އަހުލިއްޔަތު ތުރުކީއަށް ލިބިގެންވާ ކަން ޤަބޫލުކުރެވިއްޖެއެވެ.[16]

[16] - القانون الدولي العام للدكتور محمود سامي جنينة ج 2 ص 35

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ މަބްދައުތައް

15- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަބްދައުތަކަކީ ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ނަބަވީ ސުންނަތެވެ. ފަރުޢީ މަބްދައުތަކަކީ ފިޤްހު އިލްމުވެރިންގެ ރައުޔުތަކާއި އުރުފާއި މުޢާހަދާތަކާއި ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ އަމަލުފުޅުތަކުގައި އައިސްފައިވާ ކަންތަކެވެ. އެއިން ކޮންމެ ކަމަކާމެދު ކުރުކޮށް ވާހަކަ ދައްކައިލާނަމެވެ.

ފުރަތަމަބައި: ކީރިތި ޤުރްއާން

16- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އެންމެހައި ހުކުމްތަކެއްގެ ފުރަތަމަ މަބްދައަކީ ކީރިތި ޤުރްއާނެވެ. އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ހުރިހާ ހުކުމްތަކެއް ވެސް ނެގިފައިވަނީ ޤުރްއާނުންނެވެ. މި ހުކުމްތައް ދެ ހައިސިއްޔަތަކުން ވަނީ މަރުޙަލާއަކުން ފެނެއެވެ.

ފުރަތަމައަކީ: އާންމު އުސޫލުތަކާއި ގަވާއިދުތަކާއި ދޭތެރޭ ހުކުމްތަކަށް ތަފްޞީލުކުރުން

ދެވަނައަކީ: އެކަމުގައި ބަޔާން ނަޞްޞު ނުވާ މަސްއަލަތަކުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ އާއްމު ތަޤާވުލުން މަބްދައުތަކަށް ތަފްޞީލުކުރުން. މިސާލަކަށް މުޢާމަލާތު މަބްދައުތައް ކަމުގައި ޝޫރާކުރުމާއި މަސްލަހަތު މުރާޢާތު ބެލުން.

ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ހުކުމްތަކުގެ ތެރޭގައި ހަނގުރާމައިގެ އަސީރުންނާ ބެހޭ ހުކުމްތައް ވެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ

ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا))[17] -ޔަޢުނީ، (ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި) ތިޔަބައިމީހުން كافر ންނާ ބައްދަލުވާ ހިނދު، އެއުރެންގެ ކަނދުރާތަކުގައި ޖަހައި قتل ކުރާށެވެ! (ތިޔަބައިމީހުންގެ ބާރު ގަދަކޮށް) އެއުރެން قتل ކުރުން ގިނަކޮށްލުމަށްދާންދެނެވެ. ޔަޢުނީ، (އެހިނދު އެއުރެން) ވަރުގަދަކޮށް ބަނދު ހައްޔަރުކުރާށެވެ! ދެން އެއަށްފަހު (އެބަހީ: ހަނގުރާމަ ނިމުމަށްފަހު) އޮޅީ ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެން ދޫކޮށްލުމެވެ. ނުވަތަ އެއުރެންގެ އަތުން فدية ނެގުމެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން މިގޮތަށް ކުރިއަށްގެންދިޔުން) ހަނގުރާމައިގެ ހަތިޔާރުތައް ބަހައްޓައިލުމަށްދާންދެނެވެ.))

އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ތެރޭގައި ނުވަތަ އާންމު ގަވާއިދުތަކުގެ ތެރޭގައި ޢަދުލުވެރިވުން ވެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ وَٱلْإِحْسَٰنِ[18] ހަމަކަށަވަރުން، عدل ވެރިވުމަށާއި، إحسان ތެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮކުރުމަށް الله އަމުރުކުރައްވައެވެ.)) މި އާންމު ގަވާއިދުތަކުގެ ތެރޭގައި ޢަހުދުތަކާއި ވަފާތެރިވެ އެ ޢަހުދުތައް ފުއްދުން ވެއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوْفُواْ بِٱلْعُقُودِ[19] -ހޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، عقد ތައް ފުއްދާށެވެ!))

---

[17] - محمد :4

[18] - النحل :90

[19] - المائدة : 1

ދެވަނަ ބައި: ނަބަވީ ސުންނަތް

17- ނަބަވީ ސުންނަތުގެ މުރާދަކީ ނަބިއްޔާގެ ހަބަރިން އައިސްފައިވާ ޤުރްއާނުންނޫން ބަސްފުޅުތަކާއި ޢަމަލުފުޅުތަކާއި ތަޤްރީރު އެންމެހާ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ ޤުރްއާނަށް ފަހު ޝަރީޢަތުގެ ދެވަނަ މަސްދަރެވެ. އެއަށް ތަބާވުމުގައި އެއީ ޤުރްއާނާ ހަމަ އެއްފަދަ އެއްޗެކެވެ. الله ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ((وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا[20] - މާނައީ رسول ާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވައްވާ ކޮންމެ އެއްޗެއްކަމަށްވިޔަސް، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވި ކޮންމެ ކަމަކުން، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެގަންނާށެވެ!)) ސުންނަތަކީ ޤުރްއާނުގެ ޝަރީޢަތުގެ ބަޔާނެވެ. މި ބަޔާނަކީ ޢާގެ މުޖްމަލު ޝަރީޢަތުގެ ތަފްސީރެވެ.މުޠްލަޤު ޝަރީޢަތުގެ މުޤައްޔަދުކުރުމާއި އާންމު ޝަރީޢަތުގެ ޚާއްޞަކަން އަންގަދީ ސުންނަތުންނެވެ. މީގެ އިތުރަށް ޤުރްއާނުގައި ނެތް އަދި ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތައް ސުންނަތުގައި ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އެއީ ޤުރްއާނާ އެއްފަދަ އިލާހީ ވަޙީއެކެވެ.ރަސޫލާގެ ލަފުޒުތަކުންނެވެ.އެހެނަސް މާނައިންނެވެ. ޤުރްއާނަކީ މާނައާއި ލަފުޒުން ވަޙީއެވެ.

18- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޖަމްޢިއްޔާ ފުޤަހާގެ މަޖްމަޢު ދެކިފައިވާ އެއީ ބައިވަރު ދުނިޔަވީކަމާއި ގާނޫނީކަންތައް ސުންނަތުގައި އައިސްފައިވާތީއެވެ. ޙަދީޘްނާއި ޤުރައިޝުންނާއި ޔަހޫދީންނާއި ފަދަ މީހުންނާއިމެދު ރަސޫލާ ﷺ ކުރައްވާފައިވާ މުޢާހަދާތަކުން މި ޤާނޫނާ ދެކޮޅު އެއްވެސް ކަމެއް އިސްލާމީ ދީން އަދިވެސް ކަށަވަރުން ފެނިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު

---

[20] - الحشر :7

ދައުލަތްތަކުގެ ރަސްރަސްކަލުންނަށް ފޮނުއްވި ފޮތްތަކުގައާއި އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އަމީރުންނަށާއި ފަސްލަކުރުމަކުގެ ފުރުސަތުން ފޮނުއްވި އަމުރުފުރުމާނުތަކާއި މުޢާހަދާތައް ކުރުމުގައި ހުއްދަ މަންހަޖު ފެނި ބައްލަވާފައިވެއެވެ. ކަރަދެލުން ހުއްދަ ކަންތައްތަކާއި ކަރަދެލުން ހުއްދަނޫން ކަންތައްތަކާއި އޭގެ މިންވަރު ފެނި ބައްލަވާފައިވެއެވެ. އެކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު ފެނި ދައުލަތުގެ މަސްލަހަތާއި ބާރަތް ރިޢާޔަތްކުރައްވައިވެއެވެ.މި މުޢާހަދާތަކުން ދެ ފަރާތުގެ ދުރުދުރުގައި ވާހަކަދެއްކުންތަކުގެ ބޭއްވޭއިރު ދޫދޭވިދާން މިންވަރު ފެސް ވަނީ ފެނިފައެވެ. ޔަޤީނީ ރަސޫލާ ﷺ ޤުރައިޝުންނާއެކު ކުރެއްވި މުޢާހަދާ ހުދައިބިއްޔާ މުޢާހަދާއަށް މިޒަމާނުގައި ބަލައިލުމަކީ ފައިދާހުރި ކަމެކެވެ. އިބްނު ހިޝާމް އޭނާގެ ސީރަތުގައި ، ޤުރައިޝުންގެ މަންދޫބު ސުހައިލް ބިން ޢަމްރާއާއި މި މުޢާހަދާގެ މުޤައްދިމާ ބާކީ ގޮތުން ވާހަކަދެއްކުން ގޮތް ބައްޓަންކުރައްވައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ.

((އެއަށްފަހު ރަސޫލު الله ﷺ ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު - ރިޟްވާނު الله ޢަލައި- އަށް ގޮވާލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ލިޔުއްވާށެވެ. އެހިނދު ސުހައިލް ދެންނެވިއެވެ. މިހައީ އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.އެހެނަސް باسمكَ اللهم ލިޔުއްވާށެވެ. އެހިނދު ރަސޫލު الله ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. باسمكَ اللهم ލިޔުއްވާށެވެ.އެހިނދު ޢަލީގެފާނު އެފަދައިން ލިޔުއްވިއެވެ.އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ.ލިޔުއްވާށެވެ. هذا ما صالح عليه محمد رسول الله سهيلَ بن عمرو — މިއީ الله ގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދުގެފާނު، ސުހައިލް ބިން ޢަމްރާއާ އެކަމަށް ސުލްޙަވެ ވަޑައިގަތް ގޮތެވެ. އެހިނދު ސުހައިލް ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ

ރަސޫލާކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ހެކިވާނަމަ މި ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރަމާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެހެނަސް މިހެން ލިޔުއްވާށެވެ. هذا ما صالح عليه محمد بن عبد الله سهيلَ بن عمرو - މިއީ މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދު الله ގެފާނު، ސުހައިލު ބިން ޢަމްރާއެކު އެކަމަށް ސުލްޙަވެ ވަޑައިގަތް ގޮތެވެ. އެ ދެބޭކަލުން ސުލްޙަވެ ވަޑައިގަތީ:މީސްތަކުންނަށް އަމާންކަން ލިބޭ ގޮތަށް ދިހަ އަހަރުވަންދެން ހަނގުރާމަ ހުއްޓުވައިލާ ބޭއްވުމަށާއި ، އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ދުއްތުރާކުރުން ހުއްޓުވައިލުމަށާއި، އޭނާގެ ބެލެނިވެރިޔާގެ ހުއްދައަކާނުލައި މުޙައްމަދުގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާ ކޮންމެ ޤުރައިޝަކު ޤުރައިޝުންނަށް ރައްދުކުރުމަށާއި މުޙައްމަދުގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޤުރައިޝުންގެ ގާތަށް ދިޔުމުން އެމީހަކު ރައްދުކުރަންނުޖެހޭނެކަމަށާއި އެއްބަޔަކު އަނެއް ބައެއްގެ އެއްޗެހިން ވަންނަހަރާކޮން ވިޔަސް ވައްކަން ނުކުރުމަށާއި އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ޚިޔާނަތްތެރިނުވުމަށާއި މުޙައްމަދުގެފާނު ދުލު ޙިލްފާ ބަދަލަކަށް އެކަލޭގެފާނާ އެއްބައިވެ އެކަލޭގެފާނުގެ ޢަހުދުގެ ދަށަށް ވަދެވިދާނެކަމަށާއި، ޤުރައިޝުން ދުލު ޙިލްފާ ބަދަލަކަށް ޤުރައިޝުންނާ އެއްބައިވެ އެބައިމީހުންގެ ޢަހުދުގެ ދަށަށް ވަދެވިދާނެކަމަށާއި، ކަލޭގެފާނު މި އަހަރު މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިނުގަނެ އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާނެކަމަށާއި މި އަންނަ އަހަރު ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންނާއެކު މައްކާއަށް ވަޑައިގަތުމުން އަޅުގަނޑުމެން މައްކާއިން ބޭރަށް ނުކުމެދޭނަމެވެ. އެހިނދު ކަލޭގެފާނު އަސްޙާބުބޭކަލުންނާއެކު މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިގެން ތިން ދުވަހު މައްކާގައި ތިއްބެވޭނެއެވެ. ކަލޭގެފާނާ އެކުގައި ވާ ބައެއްގެ އަތުގައި ދަތުރުވެރިންގެ ހަތިޔާރުތައް ފިޔަގަނޑުން ނުވާނެއެވެ. ކަނޑި ތަކެތި

ހުންނާނީ އޭގެ އުރަމަތުގައެވެ.)) އިބްނު ހިޝާމު ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި މި ޢަހުދުނާމާ ލިޔަމުންދަނިކޮށް ސުހައިލް ބިން ޢަމްރުގެ ދަރިކަލުން އަބޫ ޖަންދަލް، ފޫރަހިސްވުން އުކަތާގެ ތޯން ބަނދުކުރައިވާ ހިޔިހިރާގަނޑު ދަނޑުވަރުން ރަސޫލު ﷲ ގެފާނު އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ސުހައިލަށް އޭނާގެ ދަރިކަލުން ފެނިވަޑައިގަތުމުން ތެދުވެވަޑައިގެން އޭނާގެ މޫނުފުށުމަތީގައި ޖެއްސެވިއެވެ. އަދި އޭނަގެ ކަރުކޮޅުން ހިފައިގެން ދަމާލައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މުޙައްމަދުގެފާނޭވެ! މިހާ ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް އައުމުގެ ކުރިން މުޢާހަދާ މި ޢަހްދު ނިމިފައެވެ. ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔާ ތެދުބަހެކެވެ. އޭރުން އަބޫ ޖަންދަލް ހަޅުއަޅައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! އަހުރެން މުޝްރިކުންނަށް ރައްދުކުރެވޭތޯ އެމީހުން އަހުރެން މަގޭ ދީނުން ބަދަލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ބައިމީހުންނަށްތޯއެވެ. އޭރުން ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ((އާ އަބޫ ޖަންދަލާއެވެ! ކެތްތެރިވާށެވެ! ﷲ ގެ ހަޟްރަތުން ދަރުމަ އެދޭށެވެ! ތިބާ ހަމަކަށަވަރުން މާތް ﷲ ތިބާއަށާއި ތިބާއާއެކު ތިބި ނިކަމެތިންނަށް ފުރުޞަތުތަކެއް ސަލާމަތްވުމުގެ މަގެއް ދެއްކަވާނެއެވެ. އަހުރެމެން މިވަނީ ގައުމާއެކު ސުލްޙަ ޤާއިމުކުރެވިފައެވެ. އަހުރެމެން އެއްބަސްވެ މި ވަނީ ﷲ ބަސްދު އެމީހުންނަށް ދީފައެވެ.އަހުރެމެން އެބައިމީހުންނަށް ޣައްދާރުވެވޭނަކަށެވެ.))[21]

---

[21] - سيرة ابن هشام ج 2 ص 73- 275

ތިންވަނަކަން: ފިޤުހުވެރިންގެ ރައުޔުތައް

19- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އިޖުތިހާދުކުރުމަކީ މަޤުބޫލު ކަމެކެވެ. އޭގެ ދަލީލަކީ ނައްޞުން ވާރިދުވެފައިވާ ޙަދީޘް ހުކުމްތަކަށް ބިނާވައި އުސޫލުން ކަންތައްތަކެވެ. ޢަމްރު ބިން ޢާޞްގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ މަޝްހޫރު ޙަދީޘްގައި ރަސޫލާ ﷺ ވަނީ އެކަމަން ހުއްދަދެއްވައިފައެވެ.ރަސޫލާ ﷺ މުޢާޛުގެފާނު ޔަމަނަށް ފޮނުއްވިއިރު ނިޔާ ކަނޑައަޅުއްވާނީ ކިހިނެއްތޯ އެއްސެވުމުން މުޢާޛުގެފާނު ޖަވާބުގައި ދެންނެވިއެވެ. ﷲ ގެ ޤުރުއާނުންނެވެ.އެއިން ނުފެނިއްޖެނަމަ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތުންނެވެ. އެއިން ނުފެނިއްޖެނަމަ އަޅުގަނޑެން ރައުޔުއް ލިބޭނީ އިޖުތިހާދުކުރާނީއެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ވަނީ މި ގޮތް ބަލައިގަންނަވައިފައެވެ. އެހެން ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ.((إذا اجتهَدَ الحاكمُ فأصابَ فله أجرانِ وإذا اجتَهدَ فأخطأَ فلَهُ أجرٌ[22]- ޙާކިމާ އިޖުތިހާދުކޮށް ރަނގަޅުގޮތް ހަމައަށް ވާސިލުވެވުން ނަމަ އޭނާއަށް ދެ ދަރުމަ ހުރެއެވެ. އޭނާއަށް އެކަމުގައި ކުށެއް ހެދުނުނަމަ ވެސް އޭނާއަށް އެއް ދަރުމަ ހުރެއެވެ.)) މި ޙަދީޘަކީ އިޖުތިހާދުކުރުމަށް ހިތްވަރުދޭ ބަސްފުޅެކެވެ. މި ބަސްފުޅުން މުޖުތަހިދަކަށް ހެދޭ ކުށުގެ ޖިނާ އުފުލަން ނުޖެހޭކަން އެނގެއެވެ.ޙަދީޘަށް ބަލާއިރު އިޖުތިހާދުކުރުމަކީ ޝަރުޢީ ކަމެކެވެ. ޔަޤީނީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ ނައްޞުތަކުގައި ހުރިހާ ބާބުތަކާއި ހުރިހާ ގުޅުންތަކާ ބަރު ބުނުމަށް އަހުލުވެރިންނަށްވީއެވެ. މި ނައްޞުތަކުގައި އަހުލުވެރިވެސް ބައެއް ބުނުންތަކެވެ. އަންނަބައި ބުނުންތަކާ ދީނުގައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ޢާންމު އުޞޫލުތަކާ އަދިއްލަތާއި

---

[22]- أخرجه أحمد (٦٧٥٥)، والطبراني في ((الأوسط)) (٨٩٨٨) و الدارقطني (٤٤٥٩)

ނައްޞުން އަދިސްތަރިވާ ހުކުމްތަކުގެ ސަބަބުތަކަށް ބައްލަވައިގެން ފިޤުހު އިލްމުވެރިން ހުކުމްތައް އިސްތިންބާޠުކުރައްވަނީއެވެ. އިޖްތިހާދު ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކުގެ ދައްކަން ބަލާއިރު ފިޤުހު އިލްމުވެރިންގެ ރައުޔުތަކާއި އިސްލާމީ ފިޤުހުގައި ވަރަށް މުހިއްމު އެއްޗެކެވެ. ޚާއްޞަކޮށް އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ފިޤުހުގައެވެ. މި އަހައްމިއްޔަތު ދީ ގޮތަކަށް ހުރުމުގައި ވެއެވެ.

1- ފިޤުހު އިލްމުވެރިންގެ އިޖްތިހާދަކީ އެންމެ ކަށަވަރުގައި ކޮން ކަށަވަރުކަމެއްނޫނެވެ. އަދި އޭގެ މަސްދަރަކީ އެންމެ މަސްދަރެއް ވެސް ނޫނެވެ. ބައެއްފަހަރަށް ހަދީޘް ތަރުތީބުތަކަށް ވެސް ބަލާނެއެވެ. އަސްލުބައިވަރަކަން ހުރި މުޢާމަލާތުގެބާވަތްތަކަން ވެސް ބަލާނެއެވެ. ހުރި ނުބައިކަމާއި ދަތި ބަސްދުރުކުރުމުގެ ޟަރޫރާތަކަށް ވެސް ބަލާނެއެވެ. މިފަދަ މިފަދަ ހުރިހާ ކަމަކަށް ވެސް ބަލާނެއެވެ.

ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ ނައްޞުން އަދިސްތަރިވާ ބުނެފައިވާ ނައްޞުން އަދިސްތަރިނާ ކަމަކަށް ދިނުމެވެ. މި ދީ ކަމުގައި ގޮތްވަރާ އިސްލާމް ނުވަތަ ސަހަބަށް އޮތީއެވެ. ނަބަވީ ސީރަތުގައި އަދިސްތަރިވާ މިފަދަ ގެގޮތްތަކަށް ޒިޔާރަތްކޮށް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ބައެއް ގޮތްތަކަށް ބައްދަލުކުރަން އެއޭ ދިބެއެވެ.ހަމަހަމަވަރިން މުސްލިމު މަޖިލީހެއްގެ އަސާސުގެ މަތީގައި ވެސް އިޖްތިހާދު ކުރެވެއެވެ.އެއީ ވަކި ކަމަކާ ނުވަތަ ހާލަތަކާ ބެހޭ ޙުކުމެއް ނަޞްޞުގައި ނުވަތަ އިޖްމާޢުގައި އައިސްނުވާ ކަމަކާ ބެހޭ ޝަރްޢީ ޙުކުމެއް ކުރިން ބަޔާން ނުކޮށްފައިވާ ވަގުތުތަކެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުގައި އެއާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރާ ބެހޭ ނުވަތަ ނުކުރާ ބެހޭ ނައްޞު ނޯ

މަސްލަހަތެއް ހާސިލު ކުރުމަށް ބަލާއެވެ. އެއްވެސް ސަރުކާރެއް ނުތަ ގޮތުގައި މަސްލަހަތުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ކުރާ އިޖުތިހާދީ ޙަރަކާތްތަކުގެ ވަރަށް މުއްސަނދި މަސްދޫރުކެވެ. ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތަކާއި ހާދިސާތަކުގައި އަލަން އުފެދޭ މަސްއޫލިއްޔަތަކާ މި މަސްދަރު ތަނަވަސްވެފައިވެއެވެ. މި ކަމުގެ ސަބަބުން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނީ މަސްލަހަތުތަކެއް ހާސިލުކުރުމުގެ ދަރަޖަނިވެގެން ނުދެއެވެ. އަލްއިމާމުއްޝާޠިބީ ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ((ޝަރީޢަތް ތާވަލުކުރައްވާފައިވަނީ އަޅުތަކުންގެ މަސްލަހަތަށް ބަލާއެވެ.)) ދެކޭ އިލްމުވެރިޔާ އަލްއިއްޒު ބިން ޢަބްދުއްސަލާމް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ((މުޅި ޝަރީޢަތަކީ މަސްލަހަތެވެ. ނުވަތަ މަފްސަދާތައް ދުރަށްލުމެވެ.)) އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގައި މަސްލަހަތުގައި ހިފުމަށް މުހިއްމު މަސްދަރުތަކެވެ. ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތައް ޤާއިމުވެފައި އޮންނަނީ މަސްލަހަތަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި މަފްސަދާތް ދުރުކޮށް ލުމުގެ މަތީގައި ކަމުގައި ވާތީއެވެ.

2- ބައެއް ފުޤަހާ އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ނުވަތަ ވިދާޅުވަމުންދާ އިޖުތިހާދީ ބައެއް ޙުކުމްތަކެއް ބަލައިގަތުމާއި އެއާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމާއި އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނުތަކަށް ގެނުވުމުގެ ޙައްޤު އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޙައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވެއެވެ. މި ޙާލަތުގައި އެފަދަ ޙުކުމަކުން މި ޙުކުމާ ދާކަށް ގެނުން ގެއްލުންވާނޭތެވެ.އެފަދަ އިޖުތިހާދީ އެފަދަ އިޖުތިހާދުތަކުން ބާރުލާނީ އެކަހަލަ ނުނެތެވެ. މި އަސްލަށް ބިނާކޮށް ބުނެވޭނީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތަކުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ފުޤަހާ ބައެއް ޙުކުމްތަކުގައި ހިފައި އެއާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ބައެއް ކަމުގައި ބެލިދާނެއެވެ. މިފަދަ

ޙާދިސާތަކެއް ހިނގައިފައި އެބަހުއްޓެވެ. އަލްޚަލީފާ ހާރޫނުއްރަޝީދު މަޝްހޫރު ވަޒީރު އަބޫ ޔޫސުފު (ރަޙިމަހު الله) ގެ އަރިހުން ދައުލަތުގެ މާލީ ކަންކަމާ ބެހޭ ޝަރްޢީ ހުކުމްތަކާއި އިސްލާމީދީން ދައުލަތްތަކާއެކު ބާއްވަން ޖެހޭ ގުޅުންތަކާ ބެހޭގޮތުން ފޮތެއް ލިޔުއްވުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ.އެހިނދު އޭނާގެ މަޝްހޫރު ފޮތް (އަލްޚަރާޖު) ލިޔުއްވިއެވެ. މި ފޮތުގެ ޝުރޫޢުގައި އަބޫ ޔޫސުފު ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. ((ހަމަކަށަވަރުން އަމީރުލް މުއުމިނީން – أيّده الله تعالى – އަޅުގަނޑުގެ ކިބައިން ޚަރާޖާއި ޢުޝޫރާއި ޞަދަޤާތާއި ޖިޒިޔާއާއި އެފަދަ އެހެނިހެން ކަންތައްތަކާ ބެހޭގޮތުން ނަޒަރު ހިންގައި އަމަލުކުރަން ޝާމިލު ފޮތެއް ލިޔެދިނުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ.))

ހަތަރުވަނައަށް: އުޖޫރު

20- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކުގެ ތެރޭގައި އުޖޫރު ވެއެވެ. އުޖޫރު ދިނުމުގެ މުޢާމަލާ މިސްރަކުން އެކަންކަމަށް އަޅުވެފައިވާ އެކަންކަމަށް އާދަވެފައިވާ އެމީހުންގެ ބަރާބަރުގައި ބަހުން ނުވަތަ ޢަމަލުން އާގެ މަތީގައި އުޅޭ ކަންކަމެވެ. ދިނަ ފަދިނުންގެ އަރިހުގައި އެއީ އާދަ ފެން އެއެވެ.ބައެއް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާނީ މިއީ އުޖޫރުނާއި އާދައިން ސާބިތުވެފައިވާ ކަމެކެވެ. މި ބަސްފުޅުން އެނގޭނީ އުޖޫރިޔަ ހަމަ އާދަ ކަމެވެ. ބަޔަކު ކިޔައިވެސް ބަލާ ގަތުކުރެއްވުމަން ބެލެއްވި.އުޖޫރު ބަލައިގަތުމުގެ އަސާސަކީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތެވެ. ޤުރުއާނުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެންނަ ދަލީލަކީ މިސްރުކުންނަން ބެލެނިވެރިން ވާ ކަންތައްތައް ހުރިގޮތުން ނުޖެހޭނެކަމަށް ބުނާ ގޮތުގައިވެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައިފައެވެ. ((وَمَا

جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى ٱلدِّينِ مِنْ حَرَجٍ[23]- އަދި دين ގައި ޢުސްރަތުވެގެންވާ ދަތިކަމެއް އުނަގާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ނުލައްވައެވެ.)) މީސްތަކުން ކުރަން އާދަވެފައިވާ ކަމެއް ސަބަބަކާ ނުލައި ބާޠިލުކުރުމަކީ ބާވަތެއްގެ ބުރައަކަށެވެ. އަލްމަބްސޫޠުގެ މުސަންނިފު ވިދާޅުވަނީ ((އުޞޫލުން ސާބިތުވެފައިވާ ކަމަކީ ޝަރުޢީ ދަލީލަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ކަމެކެވެ.ޢުރުފުވެފައިވާ އާދައެއް އުވާލުމަކީ ގާއިމުވެގެންވާ ބުރައަކަށެވެ.))[24] ސުންނަތުން އާދަ ދަލީލަކީ ޤާރިޒީ ޢަމަލުގެ ބަޔާން އުޅުއްވުމަށް ރަސޫލާ ﷺ ބަލައިގަންނަވާފައިވާ ކަމެވެ. މިސާލަކަށް ވިޔަފާރިއާއި ގަނޑުވަރުކުރުމުގެ ބާވަތް މުޢާމަލާތުތަކަކީ ރަސޫލާ ﷺ އެކަންކަން ބަލައިގަންނަވާފައިވާ ކަންތައްތަކެކެވެ.

ޢުރުފު އަލްޢާދަތް ބައިބަޔަކަށް ބެހެން ވާނެވެ.ބަހައިލާއި ޤަވްލީ ބަސްބަހާއި އާންމާއި ބަޔާބާއި ޚާސްސަވެ. ޚާސްސަ ޢުރުފަކީ ޝަރުޢީ ބައިތަކެއްގެ ބުނާގޮތުގެ މިސްތަކުންގެ ގޮތުގައި އިސްބާތު ނަމް އާދައެވެ. ބަޔަކު އުރުފަކީ ޝަރުޢީ ނަސްބަތާ ޒާހިރު ނަމާ އަދި އޭގެ ސަބަބުން ފައިދާހުރި މަސްލަހަތެއް ގެއްލިގެން ނުދާ އަދި އޭގެ ސަބަބުން މަފްސަދާއެއް ކުރިމަތިނުކުރާ ޢުރުފެވެ. މިގޮ ޝަރުޢީ އުރުފު ޤާނޫނު ކަމަކަށް ވެވޭ ގޮތުން ވުޖޫދުވި ކަމަކަށް ނުވެވެ. މިސާލަކަށް އެ ޒަކާތުދޭނޭ އަދި ޖަހައި ކަރަފާޝިވާ ކަމަކަށް ފަސް ވާނީ ޖެހޭނެވެ.މިއާ ޚިލާފު އެއްބަސްވުމެއް ޢުމުރެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ޢާންމު ކަމެއް ކަމުގައި ފުސް ވާން ޖެހޭނެއެވެ.މި ޢާލަމުގެ ބައެއް ފަދައިން ވިޔަފާރިވާ ޢުރުފު އާންމު ކަމަކަށް

---

[23] - الحج : 78

[24] - المبسوط للسرخسى ج 12 ص 14

ވުމުގެ މާނައަކީ މުސްލިމުންގެ ރަށްތަކުގައި އާންމު ކަމަކަށް ވުމެވެ.އެހެން ރަށްތަކެއްގައެއް ނޫނެވެ. އެބަހީ އެއީ މުސްލިމުންގެ ޢުރުފެކެވެ.[25] މި ތަފްޞީލާއި ތަފާތުވުން އަޅުގަނޑަށް އިތުރު ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. މިއީ މުސްލިމުންނާއި ޣައިރުމުސްލިމުންނާ ދެ ކަމެއް ކަމުގައިވާ ނަމަ އެމީހުންގެ ޢުރުފަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ރިޢާޔަތްކުރާނީ ބަލައިގަތުމަށްފަހުއެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ ކުރިން އަރަބީންގެ ތެރޭގައި އޮތް ސުންނަތް ބަހައްޓަވާފައި ޢުރުފުތަކެއް ރަސޫލާ ﷺ ބަލައިގަންނަވައިފާ ވެއެވެ.

މުސްލިމު ފަޤީހުން ވަނީ ޣައިރުމުސްލިމުންނާ އެކު އޮންނަ ގުޅުންތަކުގައި ހިމެނޭ ޢުރުފު ޤަބޫލުކުރުމުގެ ކުރުއްވައިފައެވެ. އެހެންކަމުން ޢުރުފަށް ރިޢާޔަތްކުރުމަކީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކުގައި ވެސް ހިމެނިފައިވާ ކަމެއް ކަމަކަށް ދަންނަވާލެވިދާނެއެވެ. ((އަމާންކަމާ ނުލައި ދާރުލްޙަރުބުގެ މީހަކު ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަދެގެން ނުވާނެއެވެ.އެހެނީ އެމީހުން ޖާސޫސަކު ނުވަތަ ވަގަށް އަޅުއަކަށް ބޭރުވަކަށް ވަގަށް މީހަކު ނުވަތަ ބޭރުވަކު މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުން ލިބިދާން ކަމުނުވެ. އަމާންކަން ނުހޯދާ އައިސް ވަދެއްޖެނަމަ އުކާލާ ބަޔަކު ގެއްލުން އެހެން ސިފަތަ ކުރެވޭނެއެވެ. އެހެން އަދި ވަކިރޮދިއްކަމުގައި ބޭނުވީ އެހެން ބަސް ފަދަރޮރުކުރަށްލަވާނެއެވެ. އެއީ ތަރިކަޔާއީމް އެ ކަން ބުނެން އޮންނަ

ކަމަކަށް ވާނީއެވެ. އަމާންކަން ނުހުރާ ވެސް ދައިރުމުސްލިމުން އާދެވެ. އޭނާ އަދި ވިޔަފާރިވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ކަމަށް ބުނެފިނަމަ އޭނާ އަތުގައި ވިޔަފާރި މުދާ ހުރިތޯ ބަލަންޖެހޭނެއެވެ.އޭނާ އަތުގައި ވިއްކާ މުދާ ހުރިނަމަ އޭނާގެ ބަސް ގަބޫލުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.އާދަކާދައިގެ މަތިން އުޅުމުގެ ވިޔަފާރިވެރިން އަޅުގަނޑުމެންގެ ރަސްމީކަން އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިޔަފާރިވެރިން އުޅުމުގެ ރަސްމީކަން ގޮސްއަރިސް އުޅުމަކީ އާދަކާތް ހިނގަމުންދާ ކަމެކެވެ.[26] ހަމަ މިފަދަރުމުން ޝާފިޢީގެ ފުގަހާއި މާލިކީން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.[27]

އިސްލާމީ ދައުލަތާއި އުރުސިރުން ދައުލަތްތަކާ ދުރުދުރުގައި ރިޢާޔަތް ކުރުވާ ސަބަބު ޢުރުފުތަކާ ބަހާ ބާބުގައި ފަޤީހުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ކަންތައް ޢުރުފުކަމަށް މި ކަންކަން ޤާނޫނުކުރެވިދާނެއެވެ. އެހެނީ ޢުރުފުތަކުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ޢުރުފުތަކަކީ މިސާލެއްގެ ގޮތުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ޢުރުފުތަކަކެވެ. ޢުރުފުގެ މައިދާނުގައި އެބާބުތަކުން ވަނީ އެއަށް ރިޢާޔަތް ކުރުން ވާޖިބު ދުރިއްދު އެތައް ގަވާއިދުތަކެއް ގެނެސްދީ ޢުލަމާއިން ހުށަހަޅުއްވާފައިވެއެވެ.މިސާލަކަށް ((العَادَةُ مُحَكَّمَةٌ - އާދަކާދައަކީ ނިޔާއެކެވެ.)) އާއި (المعْرُوْفُ عُرُفاً كَالمِشْرُوْطِ شَرْطاً - ޢުރުފުން އެނގިފައިވާ ކަންތައް ކޮށް އެއްބަސްވެފައިވާ ޝަރުޠަކާ އެއްފަދައެވެ.)) އާއި

((الثاَبِتُ بالعرفِ كالثابتِ بالنَصِّ- ޢުރުފުން ސާބިތުވާ ކަމެއް ނައްޞުން ސާބިތުވާ ކަމާ އެއްފަދައެވެ.)) އާއި ((لا ينكر تغير الأحكام بتغير الأزمان -ޒަމާން ބަދަލުވަމުންދާ އިރު ޙުކުމުގެ

---

[26] - المغنى ج 8 ص 523

[27] - اختلاف الفقهاء للطبرى ص 23 و شرح الخرشي ج 3 ص 124

ވަޙީގައި ބިނާވެފައިވާ ޤާނޫނުތަކަށް ބަދަލު އަންނާނެކަމަކު އިންސާނަކަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ.))
އެވެ. މި ގަވާއިދުތަކަށް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކުރެވިދާނެއެވެ. މި ކަންކަން
މަސްއޫލު ފަރާތް މުޤައްދަސް ބުނުން ހަސަނުއްޝައިބާނީގެ އައްސިރާޖުލްމުނީރު ޤުދުސީނާއި
އައްސަރަޚްސީގެ މި ޤުދޫރީގެ ޝަރަޙައިން އަޅުގަނޑުމެން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

ފަސްވަނަ ބައި: މުޢާމަލާތު

21- އިސްލާމީ ދައުލަތާ އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާއެކު މުޢާމަލާތަށް ބަޔަކުދުރުކުރަމުގެ
އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ހުއްދަކުރާ ކަމެކެވެ. ނަބަވީ ސުންނަތުން އެފަދަ ޢަމަލުތައް ފެނެއެވެ.
އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަންތައްތައް މިހާރުވެސް ބާރުގަދަކޮށްފައެވެ.

ހާލަތަށް ބަލާއިރު މުޢާހަދާ މުޢާހަދާތަކާއި މި މުޢާހަދާތަކުގައި އަޅުގަނޑުމެން ކަނޑައަޅާފައިވާ
ގަވާއިދުތަކާއި ބުނުމަކީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކުގެ ތެރެއިން
މުހިއްމު މަސްދަރެކެވެ. އެއްވެސް ސަރުކާރަކާ ޢަހުދުވެގެން އެހެން ދައުލަތްތަކާ މުޢާހަދާ
ހަދާގޮތް ބާރު އިސްލާމީ ދައުލަތުން ވަކި ޙާލަތެއްގައި އެކަމަށް ބިނާވެގެންނެވެ. އެ ދައުލަތުގެ
މަސްލަޙަތުގައި ހާސިލުކުރެވޭނެ ދާއިރާއެއް ޝަރުޢީ ސިޔާސަތު ޢިއްޒަތްތެރި ގޮތެއްގައި މަޖިލީހުގައެވެ. މި
މުޢާހަދާތަކަށް އިސްލާމީ ދައުލަތާ ވަފާތެރިވުން ލާޒިމުވެއެވެ. އެހެނީ ބައްދަލުވުމުގެ
ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުގައި ޢަހުދުތަކާއި ޢަޤުދުތަކާ ވަފާތެރިވުމަކީ ވާޖިބު ކަމެއް
މުޢާހަދާ ފުރިހަމަކުރަން ބަލަން ޖެހޭ ކަމެއް ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާތީއެވެ.

ބަލާއެއް އަދި ބާޠިލެއް ނުވާނެއެވެ.[28] މި ޢުޤޫދުތަށް ޙައްޤުތަކަށް ވަފާތެރިވުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ޙައްޤުތަކަށް ޚިޔާނަތްތެރިވުން ނަހީކުރައްވައެވެ.މާތް ﷲ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.

((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِ[29]-އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، عقد ތަކަށް ފުއްދާށޭވެ !)) އެހެން ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ. ((وَأَوۡفُواْ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمۡ [30] - ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށް عهد ކޮށްފިނަމަ، އެ عهد ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށޭވެ!)) ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ((المُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِم إلّا شَرْطًا أَحَلَّ حَرامًا أَوْ حَرَّمَ حَلالًا[31] – މުސްލިމުން ތިބެން ޖެހޭނީ އެބައިމީހުން ކުރާ ޝަރުޠުތަކުގެ މަތީގައެވެ.ޙަރާމް ކަމެއް ޙަލާލުކުރާ ނުވަތަ ޙަލާލު ކަމެއް ޙަރާމްކުރާ ޝަރުޠެއް ފިޔަވައެވެ.)) މި ބަސްފުޅާ ޚިލާފަށް ބައެއް ފަޤީހުން ވިދާޅުވެފައިވަނީ ޙައްޤުތަކުގައި އަސްލަކީ އަދި އާދޭ ޝަރުޠުތަކަކީ ޙަރާމްވުމެވެ. ޝަރުޠުގެ ނަޞްޞުން އެ ޙަލާލުކަމާއި ހުއްދަކަން އައިސްފައި ނުވާނަމައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އިސްވެ ދެންނެވި ޙަދީޘުން މި ބަޔާ ސަރީޙަ ބަޔާނުކޮށްދެއެވެ. އެހެނީ އަސްލުގައި ޙައްޤުތަކާއި ޝަރުޠުތަކަށް ބަލާން ކަމުގައި ވާ ނަމަ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ޙައްޤުތަކަށް ވަފާތެރިވުމަކަށް ނުބަނާނެއެވެ. އަދި އެކަން ނުރަނގަޅު ކަމަށް ބުނާނެއެވެ. ރަސޫލާގެ ބަސްފުޅު ((مَنِ اشتَرَطَ شَرطًا لَيس في

---

[28] – فتاوى ابن تيمية ج 2 ص 229 و ما بعدها

[29] – المائدة : 1

[30] – النحل : 91

[31] – أخرجه الترمذي (١٣٥٢)، والحاكم (٧٠٥٩)

كِتابِ اللهِ، فَهوَ باطِلٌ[32] - الله ގެ ފޮތުގައި ނެތް ޝަރުޠެއް ކޮށްފިނަމަވެސް އެއީ ބާޠިލު ޝަރުޠެކެވެ.)) މި ބާޠިލުކަން ޢާންމުވަނީ އެ ޝަރުޠު عهد ގެ ފޮތާއި އެ ފޮތުގެ ޝަރުޠުތަކާ ޚިލާފުވާ ނަމައެވެ. މިސާލަކަށް ސާފު ބަޔަކު ކަރުން الله ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ޝަރުޠުކޮށްފައިވާ ނަމައެވެ.[33] އަޅުގަނޑުމެންގެ މި ދައުލަތުން ދީފައިވާ ކަމަކަށް ވާޖީ މި ބާބުގައި އަލްއިމާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ ވާހަކަފުޅުން ތަންކޮޅެއް ދަނޑިވަޅުނަމަވެ.((عهد ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު "يَأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوْفُواْ بِٱلْعُقُودِ [34]- އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، عقد ތަކެއް ފުއްދާށެވެ!" މި ބަސްފުޅުގައި ދެންނެވިއްޖެ ދަރަޖަތަކަށް އަޅުވާލެވޭނީ އަހުލުއްދީނުގެ އަހުލުވެރިންނާއި ހަވާލުވުން ފުދި ޢިބާދަތްތަކުގެ ގިނަތަކެއް އެންމެހާ މީސްތަކުންނާއެކު ކުރާ ދަރުމަތަކާއި ވާ ޢިބާދަތްތަކެއް ވަޢުދުވެވުން ހުރިހާ ކަން ސާފުކުރެވެއެވެ. އަދި الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު "وَأَوْفُواْ بِعَهْدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلْأَيْمَٰنَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا [35]- ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް عهد ކޮށްފިނަމަ، އެ عهد ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށެވެ! އަދި ހުވާތައް ގަދަކޮށް، ކަށަވަރުކުރުމަށްފަހު، ތިޔަބައިމީހުން އެ ހުވާތައް ހުއްޓުވާނުލާށެވެ!" މި ބަސްފުޅާ އެއްގޮތަށް ބަސްފުޅުތަކެވެ.ޙަދީޘްތަކުން ހުއްދަވާނެ ކަމާއި ނުވަތަ ޙަދީޘްތަކުން ބާޠިލުވާނެ ކަމަށް ބުނާބަޔަކު މި ބަސްފުޅުތަކުން ހުއްޖަތް ދައްކާތީއެވެ. الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު " أَوْفُواْ بِٱلْعُقُودِ

32 - أخرجه النسائي (٤٦٥٦) واللفظ له، وأخرجه البخاري (٢١٦٨)، ومسلم (١٥٠٤)

33 - فتاوى ابن تيمية ج 2 ص 229 و ما بعدها

34 - المائدة : 1

35 - النحل : 91

ތިޔަބައިމީހުން ޢަޤްދުތަށް ފުއްދާށެވެ! " އަދި ބަސްފުޅުގެ އާންމު ބަސްފުޅުތަކަށް ވާޖިބު ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ޢަޤްދުތަށް ފުއްދަވާށެ ކަން އަންގައެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގެ" المُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِم - މުސްލިމުން ތިބޭން ޤާއިމު އެބައިމީހުން ކުރަ ޝަރުޠުތަކުގެ ވަޢީދުވެއެވެ." މި ބަސްފުޅުގައި الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު " أَوْفُواْ بِٱلْعُقُودِ – ތިޔަބައިމީހުން ޢަޤްދުތަށް ފުއްދާށެވެ!" މިބަސްފުޅުގެ މާނައިގައި ވާ ބަސްފުޅުތަކެވެ. އިންސާނާ ހާލާގެ ޢަމިއްލަ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ޝަރުޠުކުރާ ހުރިހާ ކަމަކަށް އާއި ވަފާތެރިވުން ވާޖިބުވާނެކަން މި ބަސްފުޅުތަކުން އަންގައެވެ. ވަކި ކަމެއް ޚާއްޞަކޮށް ކަމަކަށް ދަލީލު ޤާއިމު ނުކުރާހާ ހަމައެވެ.))[36]

އިސްލާމީ ފިޤުހުގެ މުޢާމަލާތުތަށް ގެމިފަދަ ޢާއް ޤަވާޢިދު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ބިނާކުރެއްވި ޙާޞިލުކުރާ ވަފާތެރިވުން އެކަން ގޮތުން ބައެއްގެ ޤާނޫނުގެ ބައިނަލްއަޤްވާމީ އިސްލާމީ ވާނީ ކަންތައްތަކަކަށެވެ. އޭގެ ޝަރުޠުތައް ކިޔަންވެ ހަމަކަށިވި ކަމުގައި ވިޔަސް އެއަށް ކަށަވަރުވާން ޤަބޫލުއެވެ. އިސްލާމީ ފިޤުހުގެ ވަކި ޝަރީޢަތުތަކަށް ވެގެން ނުވަތަ ބަދަލު ގެއްލުމެއް ދަތުރުވާނެގޮތުން ކުރާ ގެއްލުމެއް ތަރައްޤީކުރުމުގެ ދަށުން މި ކަން ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ. އަދި ގަނޑުވެސް އިސްލާމް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގުޅުންތަކުގައިވާ ޙުދައިބިއްޔާ މުޢާހަދާއިން މި ކަމަށް ދަލީލު ހިފައެވެ. މި އެއްބަސްވުމުގައި ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަންނަ މުސްލިމުން ޤުރައިޝުންނަށް ރައްދުކުރުން ޝަރުޠުކޮށްފައި ވެއެވެ.މި ޝަރުޠު ހުއްދަވުމާއި އެކަން ވަފާތެރިވުމާ ބާރުގަދަކަން އަޅުގަނޑުމެންގެ މުބާރިކު ވިދާޅުވިއެވެ. ((އެކަމަށް ބާރުހުރި ވާގޮތާއި ބޮޑުކަމާއި އޭގައި

---

36 – أحكام القرآن للجصاص ج2 ص 295

ހިމެނޭ މަޞްލަޙަތަކަށް ބަލައި މެނުވީ މި ޝަރުޠު ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ.އެބައިމީހުން އެކަން ޝަރުޠުކޮށްފިނަމަ އެއަށް ވަފާތެރިވާން ޖެހޭނެއެވެ.))[37] ހަމަމި ގޮތުން ބަލާއިރު އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ކަރަދެރިވުން ހުއްދަކުރާ ޝަރުޢީގަވާއިދުގެ ޝަރުޠުކުރުމާއި މި ޝަރުޠުތަކަށް ވަފާތެރިވާން ޖެހޭ ހާލަތުގައި ވަރަށް ގިނައެވެ. އާއިލީ ޙުޤޫޤުގައި އިސްލާމް ދުނިޔެވީ ހުކުމްތައް މުޖުތަމަޢުގައެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ ރަސޫލާ ﷺ އަބޫބަކުރު ހަނގުރާމައިގައި އަބޫސުފްޔާނާއާ ބައިވެރިވި ޖުހައިނަތު ބިން ޢިބާދާއި އެއްބަސްވުމެއް ހަދައިފިން އެޅުއްވިއްޖުމުން ވެއެވެ. ސުލްޙަނަމުގައި އަހަރެއް ފަހެއް ގޮތުގައި އަބޫބަކުރުގެ ދަރިފުޅުގައި - ހަނދަމޭ ހަނގުރާމައިގައި - ޢުޤައިލަތު ބިން ޢުބައިދު ޖައްޔާ ރަސޫލާ ﷺ މިހާރު ފޮނުއްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. މަދީނާގެ ކަހުދުގެ ތިން ބައި ކުޅަ އެއްބައި ދިބާއަށް ދެއްވައިފިނަމަ ދިބާއާއި ހަނގުރާމައަށް އަޒިއްޒިބި ފުރުޖާން ވަރަހަލުގެ މީހުން ގޮވައިގެން އެނބުރި ނުދާނަން ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު ޢުޤައިލަތު ރަސޫލާގެ ޙަޟްރަތުން މިހާރު ފޮނުއްވައި ކަހުދުގެ ދެ ބައި ކުޅަ އެއްބައި ދިއްވައިފިނަމަ ދޯދި ކަރުގައި ކޮށްފާނަމޭ ދެންނެވިއެވެ.[38] މިކަމަކީ ބައްލަވައި ފުރުޞަތު އިސްތިފާދަކުރުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ދުނިޔަވީކަމުގެ ނުބައިކަން ދުރުކުރުމަށް ބަލައި ސިޔާސީ ހާލަތުގައި މުދާ ދިނުން ފަސޭ ދަރަޖަކުރަށް އެކު މުޖުތަމަޢު ހެދުން ހުއްދަވާނެއެވެ.[39] މުޖުތަމަޢު ހެދުން ހުއްދަވާގޮތް ވަނީ ހަމައެކަނި ހަނގުރާމައިގެ ހާލަތުގައެއް ކަމެއް. އަދި ސުލްޙަ ހަދަންވީ؟ އެއީ އެކަމުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތަށް

---

37 - المغنى ج 8 ص 416

38 - المغنى ج 8 ص 460

39 - حاشية الدسوقى ج 2 ص 205

މަސްލަހަތެއް އޮތް ކަމެއް ކަމުގައިވާ ނަމަ އަދި ޝަރުޢީ ހުކުމަކާ ޚިލާފު ނުވާނަމަ އެއީ ހުރިހާ ބާވަތުތަކެއްގައި ވެސް ހުއްދަކަމުގައެވެ.

މުޢާހަދާ ނިމުން

22- މުޢާހަދާކޮށްފައި ވަނީ ވަކި މުއްދަތަކަށް ނަމަ އޭގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން މުޢާހަދާގެ އަސަރު ނެތިގެންދާނެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައިފައެވެ. ((فَأَتِمُّوٓاْ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ[40] - މާނަ، ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ މުއްދަތު ހަމަވަންދެން އެއުރެންގެ عهد ފުރިހަމަކުރާށެވެ !)) އެހެން ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ .((فَمَا ٱسْتَقَٰمُواْ لَكُمْ فَٱسْتَقِيمُواْ لَهُمْ[41]- މާނަ، އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސީދާވެގެންތިބިހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުން ވެސް އެއުރެންނަށް ސީދާވާށެވެ!)) އަނެއް ފަރާތުން މުޢާހަދާއާ ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ މުޢާހަދާގެ އަސަރު ނެތިގެންދާނެއެވެ. ހުދައިބިއްޔާ މުޢާހަދާ ކަނޑައިލެވުނީ ޤުރައިޝުން މި މުޢާހަދާގެ ޝަރުޠުތަކާ ޚިލާފުވެ މުސްލިމުންނާ އެއްބައިވެރިވާ ޚުޒާޢާ ދެކޮޅަށް ޤުރައިޝުން އެހީވުމުން އެއްބައިވެރިވާ ބަނީ ބަކުރަށް ވާގިދީ ނަސްރު ދިނުމުންނެވެ. މުޢާހަދާގައި ބައިވެރިވާ އަނެއް ފަރާތުން މުޢާހަދާއަށް ޢަހުދުފުޅު ޚިޔާނާތްތެރިވެދާނެ ކަމުގެ ބިރު ވެސް އެކަމަށް ދަލީލުތަކާ ފާޅުކަމަށް ލިބިއްޖެނަމަ މި މުޢާހަދާ ކަނޑައިލުމުގެ ބާރު އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ލިބިގެންދެއެވެ.މާތް

---

[40] – التوبة : 4

[41] – التوبة : 7

الله ވަޙީކުރުއްވިއެވެ. ((وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَٱنۢبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَآءٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْخَآئِنِينَ [42]

- ބަޔަކުމީހުންގެ ކިބައިން خيانة ތެރިކަމެއް އަތުވެދާނެކަމަށް، ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވާނަމަ (އެބަޔަކާއެކު ކުރެއްވި معاهدة އެއް) އެބަޔަކުގެ މައްޗަށް އަނބުރާ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ! ހަމަހަމަކަމާއެކު ވަކިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، خيانة ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.))

އެބަހީ ހިޔާނާތުގެ އަސަރުތައް ފެނި ދަލީލުތަކުން އެކަން ސާބިތުވެއްޖެނަމަ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ކިބައިން ގެއްލުންތަކެއް ދުރަށްލުމަށް ބަޔަކު މި އަހުދު އުވައިލުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އެހެނަސް އެކަމުން އަހުދާމެދު ވަފާތެރިކަމުގެ ބިރު ފުސްކުރަންބޭނުންނަމަ މި ކަން އެ ފަރާތަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[43]

ހަވަނައަށް: ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ އަމަލުފުޅުތައް

23- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ގާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކުގެ ތެރޭގައި ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ އަމަލުފުޅުތައް ހިމެނެއެވެ. ރާޝިދު ޚަލީފާއިންނަކީ ދީނާއި ޝަރީޢަތުގެ މަސްދަރުތައް ދެނެގަތުމުގައި ވަރަށް ފުންނާބުވެވޮޑިގެންވާ ބޭކަލުންނެވެ. އެބޭކަލުންނަކީ ނަބަވީ ސުންނަތް ވަރަށް ފުންކޮށް ދެނެގަނެވަޑައިގަންނަވާ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ގިނަ ވަގުތުތަކެއް ހޭދަކުރެއްވި ބޭކަލުންތަކެވެ. ކުރިން ރަސޫލާ ﷺ ވަނީ އެބޭކަލުންނަށް ތަބާވުމަށް އަމުރުކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ. ((عليكُم بسنَّتي وسنَّةِ الخلفاءِ الرّاشدينَ المَهْديّينَ

---

[42] - الأنفال : 58

[43] -أحكام القرآن لابن العربي و حاشية الدسوقى ج1 ص 206

عَضُّوا عليها بالنَّواجذِ[44]- ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތުގައާއި ތެދުމަގަށް ތަބާވެވަޑައިގެން ތިއްބެވި ރާޝިދީ ޚަލީފާއިންގެ ސުންނަތުގައި ހިފަހައްޓާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެބޭކަލުންގެ ސުންނަތުގައި ވަރުގަދަކަމާއި ހިފަހައްޓާށެވެ!)) އަދުގަނެން ދޫރަވާކޮޅުގައި އެބޭކަލުންގެ ސުންނަތަކީ ދައުލަތުގެ ކަންތައްތައް ހިންގެވުމުގައި އެބޭކަލުން ގެންގުޅުއްވި މަންހަޖާއި ގޮތެވެ. އޭގެތެރޭގައި ދައުލަތުގެ ސިޔާސަތު ވެއެވެ.އެބޭކަލުންގެ ޚިލާފަތުގެކާއި ޚުލަފާއުގެ އަހަރުމިއްދަތު އެހެނިހެން އެބޭކަލުން ބައިނަލްއަޤުވާމީ މައިދާނުގައި އެ ކަންކަން ތަންފީޛު ކުރައްވާފައިވާތީއެވެ. އެބޭކަލުން މުސްލިމުންގެ ވެރިކަމާ ހަވާލުވެވަޑައިގެންނެވުމުން ފަހު މުޢާމަލާތު ޤާއިމުކުރެއްވިއެވެ. ވަށައިގެންވާ ކޮލެނިއަލްތަކާއި ތަރަކުގެ އަމީރުންނަށް ކަންކަމާއި ސިޔާސަތާއި މުޢާމަލާތު ކުރުމުގައި ތަބާވާނެ އަދުލުވެރިކަމާއި އިންސާފުވެރިކަމާ ދެއްވިއެވެ. މި ބޭބޭކަލުން އިސްވެ ކުރައްވާފައިވާ މި އުސޫލުތަކަކީ މި ބޭބޭން ފަދަން މުހިއްމު އުސޫލުތަކެކެވެ. އެ ކަންކަމުން އަދުލުވެރިކަން ތަރައްޤީ ލިބޭނެއެވެ. އަދި ހިފަހައްޓަން ޖެހޭ ކަންތައްތަކާއި އަދި އާގެ މަޢުލޫން ޒިޔާސްކުރެވިދާން ކަންތައްތައް ދެނެގަންނަވާލީއެވެ. ދިރުން އިޤްތިޞާދީ ހިންގަވާފައި ވަސީ މި މަގުސަދުންނެވެ. އެބޭކަލުން ހިންގެވުމުގެ ބައިތުލްމާލުން ދަރުބާރު ބަހައްޓަވާ ނަނގަވާއެވެ. އަދިކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ބައެއް ޚަލީފާއިން ޚަލީފާއިންގެ އަދުލުވެރިކަން އިޖްތިހާދު ކުރުގައިވެސް ދެކެވަޑައިގެންނަވަމެވެ. ދަރަސްފުޅުތަކުން ނަބަވީ އެއީ ސުންނަތީ އިޖްތިހާދެއް ކުރުގައި ވެސް

44 – أخرجه أبو داود (٤٦٠٧)، والترمذي (٢٦٧٦)، وابن ماجه (٤٢)، وأحمد (١٧١٤٤)

ބައްލަވައެވެ. އެބޭކަލުންގެ ޢަމަލުފުޅުތަކުން ދަލީލުދައްކަވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ޚަރާޖީ ވަޒީފުންނާއި ބައެއް އެހެނިހެން ވަޒީފުން ޚިޔާރު ނުވަތަ ދާރުލްއިސްލާމަށް ވިޔަފާރި ކުރާ ހިފައިގެން އަންނަ ބިދޭސީން އަތުން ނަގާ ޢުޝޫރު ނެގުމުގެ މަސްއޫލު ވެއެވެ. އައްސަޙާބީންގެ ތެރެ " އައްސިޔަރުލް ކަބީރު" ގައި އައިސްފައި ވެއެވެ.

(އަހުލުޛިއްމާ ކާފިރުންނާ ދެމެދުގައި ކަންތައްތައް އޮންނާނީ ބަދަލުދިނުމާއި ތަޢާރުފުވުމުގެ މަތީގައެވެ. މިކަމުގެ ދަލީލަކީ މާތް الله ރަސޫލުއްލާހު އުމަރުގެފާނު ވާދު ނަގަން ޖިޒްޔާއި މިސާ ހިނގުމުގެ އަހުލުޛިއްމީންގެ އަތުން ނަގަންވީ ޚަރާޖަށް އުމަރުގެފާނަށް ޖިޒް ސަޤާފަތުން ދެއްކި ޚަބަރެވެ. އުމަރުގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. އެބައިމީހުން އަހުލުޛިއްމީން އަތުން ނަގަނީ ކިހާ ވަރެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެ ދެންނެވިއެވެ. އެބައިމީހުން އަޅުގަނޑުމެން އަތުން ނަގަނީ ދިހަ ބައި ކުޅަ އެއްބައެވެ. އެހިނދު އުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހުން އަތުން ދިހަ ބައިކުޅަ އެއްބައި ނަގާށެވެ.)[45] ވަޒީރުކުރުވޭ ބިންތަކުން ނަގާ ޚަރާޖުގެ މިންވަރާއި އެ ބަދަލުތަކުގެ މިންގެ އަތުން ނަގާ ޖިޒްޔާގެ މިންވަރު ކަނޑައެޅުމުގައި ފިޤުހުގެ އިޖްތިހާދުކުރެއްވީ އުމަރުގެފާނުގެ މިފަދަ ޢަމަލުފުޅުތަކުން ދަލީލު ދައްކަވައެވެ. މާތް الله ރަޙްމަތްފުޅާއި އަބޫޢުބައިދު އެކަލޭގެފާނުގެ ފޮތް ކިތާބުލް ޚަރާޖު ގައި އުމަރުގެފާނުގެ ޢަމަލުފުޅުތަކުގެ ދަލީލުދައްކަވައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (މާތް الله ރަޟިޔަލްލާހު އުމަރުބިންޚައްޠާބު ޝާމަށް ވަޒީރު ކުރެއްވި ބަދަލުތަކުގެ އާންމުކޮށް ޒަކާތް

45 – شرح السير الكبير للسرخسي ج 4 ص 283

ރައްކާއުތެރިކުރެއްވުމަށް ޓަކައި އުމީހުން ޖިންމީންކަމުގައި ބެއްލެވިއެވެ.)) އިބްނު ޤުދާމަތުލް ހަންބަލީގެ ކިތާބުލް މުޣްނީގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ހަމައެފަދައިން ދަރުމަވެރިން ހަނގުރާމަނުކުރާނަމަ ނުލެވޭނެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި އުމަރުގެ ފާރުން ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވެ ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމާ ދަރުމަވެރިންނާ ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!)[46]

ހަމައެފަދައިން ރާޝިދު ޚަލީފާއިން އަބޫބަކުރުންގެ ޚިލާފަތުގެ އަމީރުންނަށް (ކާފަރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުން) ކުރައްވާފައިވާ އަމުރުފުޅުތަކާއި ވަޞިއްޔަތްފުޅުތަކުން ވެސް ފެނޭ އިތުރުވެރިން ދަރިފުޅު ދަށްކާވައި ވެއެވެ. އަބޫބަކުރުން ޝާމަށް ފޮނުއްވި ލަޝްކަރުތަކުގެ ވެރިޔާއަށް މާތް الله ރުއްސުންވެރިވި އަބޫޢުބައިދަތުބްނުލް ޖައްރާޙް ނަސޭހަތްކޮށްދެއްވި ދެޢުތު ބިން އަހި ސުވާލުން ތަނަށްވިއިރު ކުރައްވި ވަޞިއްޔަތްފުޅުގެ ވެއެވެ.(ކަލޭގެފާނު ކުޑަކުދިންނާ ވެސް އަންހެނުންނާ ވެސް މުސްކުޅިންނާ ވެސް ފަނޑުކުރުނުކުރައްވާށެވެ! ފަޅުފޮޅުތައް އުބައިދުންގެ ނަހަރުސްތަކުގެ ބަނދުކޮށްގެން ތިބި ބަހަނާ ބައްދަލުވެވޭއިރު ގަސްގަސްފާނެއެވެ. ފަހު ކަލޭގެފާނު އުބައިދުން ދުކާނުލައްވާނެއެވެ!)[47] ހަމައެފަދައިން ޙަޟްރަތު ޢުމަރުއިން ޒަމާނުގައި ސަލަރައްދުތަކާއި ލަޝްކަރުތަކުގެ އަމީރުން ކުރައްވާފައިވާ މުޢާހަދާތަކުން ވެސް މި ކަންކަމަށް ދަލީލުދެއްކޭނެއެވެ. ފަހުން މި ކަންކަމުން ދަލީލުދެއްކޭފަދަ ވަކި އެއް ޚަލީފާއިންގެ

---

[46] - المغنى ج 8 ص 479

[47] - المغنى ج 8 ص 478

އަމުރުފުޅަށް ނުވަތަ އިޖްނަ ހޯއްދަވައިގެން ނުވަތަ އުބޫކަރުންނަށް އެނގިވަޑައިގެން ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކާއި ކަމުގައިވާނީއެވެ. މިކަމުގެ މިސާލަކީ އަބޫބަކުރުގެ ފާނު ޝާމުކަރައިގެ އަހްލުވެރިންނާއެކު އަދި ޚާލިދުބުނުވަލީދު ހީރާގެ އަހްލުވެރިންނާއެކު ކުރެއްވި މުޢާހަދާތަކެވެ.)[48]

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ތާރީޚާއި އޭގެ ފުރޫޢުތަކުން

24- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނު ފެށުނީ ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުމާ އެކުގައެވެ. ހޯއްބަޔަކުން މަދީނާއަށް ހިޖްރަކުރުމަށް ފަހުގައެވެ. އެ ތަނުގައި މުސްލިމުން ދައުލަތެއް ގާއިމުކުރުމާ ވިދިގެން މި ދައުލަތާ އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާއި ޖަމާޢަތްތަކާ ދެމެދުގައިވާ ގުޅުންތައް ތަންޒީމުކޮށްދޭ ޤާނޫނުތަކާ ބޭނުން ވެއްޖެއެވެ. ހަމައެކަނި ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ﷺ ފަރުދުންނާއެކު ނުވަތަ ޖަމާޢަތްތަކާއެކު ނުވަތަ ދައުލަތްތަކާއެކު ކުރައްވާފައިވާ މުޢާހަދާތަކަކީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނު ބިނާކުރެވުނު ބޭސްތަކުގެ މުހިއްމު ބައެކެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތުގައި ދެކެވެ.ދެން އަދި ރަސޫލާ ސަޤީފާއިންގެ ދަރުބާރު.އުބައިދުންގެ އިޤްތިޞާދީ އުބައިދުން ހިސާބުކުރުމާ މަސައްކަތް ތަރައްޤީ މި ގާނޫނުތައް ވަނީ ވަރަށް ބާރަށް ފުރަތަމަ ފުރައްވައިވެއެވެ. އެއަށްފަހު އަދި ރަސްރަސްގެ ތިޔާގުރިރުވެރިންނެވެ. އުބައިދުންގެ ތިޔާރި

48 - الخراج لأبي يوسف ص 129 ، مجموعة الوثائق السياسية للعهد النبوى و الخلافة الراشدة للدكتور محمد حميد الله ص 290

ރަދުއްވަކަކީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނު އިސްތިސްނާބޭނުންކުރާއި ކަމިކާޒީވުމުގައި މުރިއްދު
އަސާސުތަކެއް ފުރުވި ކަދުކެވެ.

25- ފުރަތަމަފަހަރު: ޢީދީ ފިތްރާނާ ޖަމާކުރުން

މި މަސައްކަތް ފުރިހަމަވީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައެވެ. ޢީދީ ފިތްރާނުން ބާވައިލުމާ އާދަތްތަކެއް ލިޔުއްވާފަ ކާފިރުންތަކެއް އެއްޗެހިފާރުގެ އަރިހުގައި އުޅެމުންދާއެވެ.މި ބާކުރުނަށް ވަރީގެ ކާފިރުންނޭ ހިތުނުވެ. ޢީދީ ފިތްރާނުގައި ހަނގުރާމައިގައި ދުޝްމަނުންގެ ކަމާއި ހަނގުރާމައިގެ އަސީރުންނާއި އަމާންދިނުން ފަދަ ކަންތައްތަކާ ބެހޭގޮތުން ބާވައިލާވާފައިވާ އާދަތްތަކާ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނާ ގުޅިފައިވާ މައުޟޫޢުތަކެވެ. އެއަށްފަހު މާތް ﷲ ރަސޫލުންނަށް އަރުވާވަޙީއް ހިފާފަދަ ހާލަތްގައި ފިތުރާނުގެ ސުންނަތްތަށް ފިޔަވާ ބަރަބަރުކުރުން ޖަމާކުރުމެވެ. މިއީ ޢީދީ ފިތްރާނުގައި އައިސްފައިވާ އެހެނިހެން ހުކުމްތަކުގެ ނަސްސުތަކާއިކު ފުރަތަމަ ފަހަރަށް ޢީދީ ފިތްރާނުގައި އައިސްފައިވާ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ ނަސްސުތައް ފުރިހަމަކޮށް ހަރުއްވާ ސިފައެއްގައި ފުރުފުޅުކުރުން (ޖަމާކުރުން) ފުރަތަމަ ފަހަރެވެ.

ދެވަނަހަރު: ސުންނަތް ފުޠޫރުކުރުން

26- ސުންނަތަކީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ ދެވަނަ މަސްދަރެވެ.އެހެނަސް ނަބިއްޔާގެ ޒަމާނުގައި ސުންނަތް ފުރޫޢުއް ނުކުރެވިއެވެ. އަދި ޚާއްޞަކޮށް ހަލީފާއިންގެ ޒަމާނުގައި

ވެސް އެ ކަން ކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ. މާނައަކީ ނަބަވީ ސުންނަތުގައި ވާރިދުވެފައިވާ އިސްލާމީ
ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ދުސްތޫރުތަކާއި ގަވާއިދުތައް ފުރިހަމަ ނުކުރެވެއެވެ. މީގެ މާނައަކީ
އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ފުރިހަމަކޮށްފައި ނޫނެވެ، ބަލައިގަތުން ވަގުތު ނުލާ ބަޔާނެއް
ސުންނަތުގެ ދެކޮޅަށް ބައެއް ނަބަވީ ސުންނަތަށް ފުރިހަމަ ކޮށްފައި ވެއެވެ. ފުރިހަމަކޮށްދިން އެއްޗެހީގެ
ތެރޭގައި އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ބައެއް ދުސްތޫރުތައް ވެސް ވެއެވެ. ސާބިތުކުރެވޭ
އެންމެ ރަނގަޅު ނަބިއްޔާ ﷺ މަދީނާއަށް ހިޖްރަކުރުމަށްފަހު. އަދި ދީނުގެ ހުކުމްތަކާއި ތަރުތީބު
ކުރެއްވިއެވެ. މި ލިޔުންތަކުގައި އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ޤަވާޢިދު އެބަ ހިމެނެއެވެ
ދުސްތޫރު ވެއެވެ. މިގޮތުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހަޔާތުގެ އިތުރުން ބައެއް ސިޔާސީ ލިޔުންތަކާ
ހުށަހެޅުންތައް ވިއެވެ. މިލިޔުން އެހެން ގައުމުތަކާއި ގުޅުން ހުރި ރަސްމީ ލިޔެކިޔުން
ބެހޭ ކަންކަން އެހެން ގައުމުތަކާއި ހަމަޖެހުމަށް ސިޔާސީ ލިޔުމެއް ހިމެނެއެވެ. އިސްލާމީ
ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ހުކުމްތަކާއި ގުޅޭ ސިޔާސީ ލިޔުންތަކެއް ވެއެވެ. މި ލިޔުންތައް އެބަ
ދަސްތޫރު އެއް ހަމައެކަނި ލިޔުމެއް ނޫން އެއީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސިޔާސީ ދުސްތޫރެވެ. މި
ސިޔާސީ ލިޔުން "އައްސަހީފަތު ސިޔާސީ ލިޔުން" ގެ ނަމުން ދަސްތޫރެއްގެ ގޮތުގައި ވެއެވެ. މި ސިޔާސީ
ލިޔުމުގައި ރަސޫލާގެ އަމުރު ސިފަ ހިމެނެއެވެ. އެއީ ހަމައެއާއި ދަސްތޫރުގެ ވެރިކަމެވެ
ދުސްތޫރުގައި ބައިންޤަވާއިދުތަކުގެ ދިފާއުގެ މި ސިޔާސީ ލިޔުމުގެ ތެރެއިން ސިޔާސީ ލިޔުންތައް
ވެއެވެ.[49] ހަމައެފަދައިން އަލީ އިބުނު އަބީ ޠާލިބު -- رضى الله عنه — ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސިޔާސީ ލިޔުމެއް

---

[49] – السنة قبل التدوين للأستاذ محمد عجاج الخطيب ص 248

ސަޙީފާއެއް ލިޔުއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މި ސަޙީފާ ގެންގުޅުއްވާފައިވަނީ ކަނޑިކޯޅުގައި އޮޅުއްވައިގެންނެވި ކަނޑިކޯޅުގެ އުރަކޯޅުތެރޭގައެވެ. މި ސަޙީފާގައި ހިމެނޭ ޙަދީޘްއެއްގައި ވެއެވެ.

27- ((لا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بكافرٍ[50]- ކާފިރެއްގެ ސަބަބުން މުސްލިމަކު ނުމަރާނެއެވެ.))[51]

ތާބިޢީންގެ ޒަމާނުގައި މަޝްހޫރު ޚަލީފާ އުމަރު ބިން ޢަބްދުލްޢަޒީޒު ތަޔާރު ޙުކުމްތައް ، އޭގެތެރޭގައި އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ޙުކުމްތައް ވެސް ހިމެނޭގޮތަށް ސުންނަތް ތަރުތީބުކުރެއްވުމުގެ މަސައްކަތާ ކުރިމަތިލެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް އިސްލާހުކުރައްވާފައިވާ ޢާލިމު އަބޫބަކުރު ބިން މުޙައްމަދު ބިން ޢަމްރު ބިން ޙަޒްމަށް ލިޔުއްވިއެވެ. ((ތިބާގެ ގޮތުގައި ރަސޫލު ﷲ ﷺ ގެ ޙަދީޘުން ސާބިތުވެފައިވާ އެއްޗެހިތައް ލިޔެ މަށަށް ފޮނުވާށެވެ! އިލްމުގެ ދަރުސްތައް ނެތިގެން ހިނގައިދާނެކަމަށް ބިރުގަންނަވާތީއެވެ. ތަރުތީބުކުރުމުގެ މަސައްކަތާ ފުރިހަމަކުރުމުގެ ކުރިން ޚަލީފާ އަވަހާރަވެއްޖެއެވެ.[52] އެއަށްފަހު ތަރުތީބުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ފުރިހަ ހިޖްރައިން ދެވަނަ ސަތޭކައިގައި ނަބަވީ ސުންނަތުގެ މުޞައްނަފާތުތައް އެކުލަވައިލެވިއްޖެއެވެ. މި ފޮތްތަކުގައި ނަބަވީ ސުންނަތާއެކު އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ ފަތުވާތައް ވެސް މަޝްހޫރުވެގެން އައިސްފައިވެއެވެ. އެއަށްފަހު ސުންނަތް ވަކިން ތަރުތީބުކޮށް ސަޙާބީބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތްތަކާއި މައުޤޫފު ތަރުތީބުފިޔަވާ ވަކިވަކިން ލިޔުއްވި މުސްނަދުތައް އެކުލަވައިލެވުނެވެ. އެއަށްފަހު ހިޖުރައިގެ

50 – أخرجه البخاري (٦٩٠٣)، ومسلم (١٣٧٠)

51 – السنة قبل التدوين للأستاذ محمد عجاج الخطيب ص 248

52 – السنة قبل التدوين للأستاذ محمد عجاج الخطيب ص 248

ބާބުތަކާ އެއްގޮތަށް ސުވާލުތަށް ފުރޭނުވުނުހެވެ. މި ބާބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހަނދުރާމަތާއި ޒިކުރު ހިމެނެއެވެ. މި ބާބުތަކުގެ ބަދިސްތަކަކާ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތާ ބެހޭ ބައިތަކެވެ. ހިޖްރައިން ތިންވަނަ ސަދަހައިގައި ފާރިސް މިފަދަ މުދައްވިނުނާމަކާއި ތެރޭގައި ސަޙީޙުލް ބުޚާރީއާއި ސަޙީޙު މުސްލިމު ވެއެވެ.

އިލްމުވެރިން ނަބަވީ ސުންނަތް ފުރޭނުވުނުއްވި އިރު ރަސޫލާ ﷺ ގެ ހަޔާތުގާއި ސީރަތާ ގުޅޭ ގޮތަށް ބާބުތަކަކަށް، މިސާލަކަށް " އަލްމަޣާޒީވައްސިޔަރު" ގެ ބާބުފަދަ ބާބުތަކަށް ބަހާސަވައިފައިވާ ކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސީރަތާ ބެހޭގޮތުން ލިޔުއްވި މަޝްހޫރު ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި މުޙައްމަދު ބިން އިސްޙާޤު ބިން ޔަސާރު

(އަވަހާރަވީ ހިޖްރައިން 151 ވަނަ އަހަރު) ވެއެވެ. ހިޖްރައިން ތިންވަނަ ސަދަހައިގައި އަބޫ މުޙައްމަދު އަބްދުލްމަލިކު ބިން ހިޝާމު މި ފޮތް މުރާޖަޢާކުރައްވާފައި ވެއެވެ. މި ފޮތް އިބްނު ހިޝާމު ކުރުކުރައްވައި ލިޔުއްވި އިރު މުޙައްމަދު ބިން އިސްޙާޤުގެ އިބާރާތްތަކަށް ބަދަލުގެނެސްނަވާ ބެހެއްޓެވުމަށް ވަރަށް އިސްކަންދެއްވާފައި ވެއެވެ. އޭނާގެ ފޮތުގައި މަސައްކަތްކުރައްވައިފާ ވަނީ އިބްނު އިސްޙާޤުގެ ފޮތް ސާފު އިބާރާތްތަކަކުން ހުރިހާއެއްޗާ ދެއްވުމަކަށެވެ. މިކަމުގެ ސަބަބުން އިބްނު ހިޝާމުގެ ސީރަތުފޮތް ވެފައިވަނީ އިލްމާއި ތާރީޚުގެ ގޮތުން ބަލާއިރު ވަރަށް އަގުބޮޑު ފޮތަކަށެވެ. މިހެންވެ އިބްނު ހިޝާމުގެ ފޮތަކީ ނަބަވީ ސީރަތާ ބެހޭގޮތުން އަޅުގަނޑުމެންނާ ހަމައަށް އައިސްފައިވާ އެންމެ ޤަދީމީ އެންމެ ފުރިހަމަ އަސަރެވެ.

-28 ވީސްވަނަދަރުސް: ފިޤްހު ފުރޫޢުކުރުން

އެއަށްފަހު ހަންބަލުގެ ފިޤްހު ޢިލްމުވެރިން ވަޒަރިގެން ފިޤްހު ފުރޫޢުކުރައްވިއެވެ. އޭގެ ބާބުތަކުގެ

ތަރުތީބު ހަމަޖެހިފައި ހުރީ ހިފެހެއްޓުމެވެ. އެ ބާބުގައި އެބާބުތަކުން ދިރާސާކޮށް

ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ މަޢުލޫމާތު ތަފްޞީލުކޮށް ދިރާސާކުރައްވައިފިއެވެ.އޭގައި ވަރަށް

ގިނަ ފުރުޞަތު ބައިވެރި ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދުގަނޑު ތަފްސީރު ހަމައަށް އައިސްފައިވާ އުސޫލު ޤަވާޢިދު

ފިޤްހު ފުރޫޢު އަލްއިމާމު ޝައިޚު ބިން ޢަލީ (އަލްމުޣްނީ ހިޖުރައިން 122 ގައި) ގެ "

އަލްމަޖްމޫޢުޝަރަޙުލްމުހައްޛަބު " އެވެ.މި ފޮތުގައި ހަމަޖެހިފައި ތަރުތީބު ބޭނުން ކުރެއްވިކަމަށް ބުނެވެ. އަދި

މި ފޮތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ފިޤްހު ބަސް ހިމެނެއެވެ. އިމާމު މާލިކު (އަލްމުޣްނީ ހިޖުރައިން 179

ގައި) ގެ " މުވައްޠައު" އަކީ ބަސް ހަމަ މިފަދަ ފޮތެކެވެ. ތަރުތީބު ހަމަޖެހިފައި ބާބުތަކުން

އުޞޫލުވެރިވުން އުސޫލު ޤަވާޢިދު ފޮތުގެ ޝަރުޙުކުރައްވި މަޝްހޫރު އިމާމު އަބޫޙަނީފާ (

އަލްމުޣްނީ ހިޖުރައިން 156 ވަނަ އަހަރު) ލިޔުއްވި "ކިތާބުލްއާޘާރު" އެވެ. އަބޫޔޫސުފުގެ

ޝާގިރުދެއްވި "ކިތާބުލްއުޞޫލު" ގައި މި ފޮތުން ވަރަށް ބޮޑަށް ފައިދާ

ހާސިލުކުރައްވައިފިއެވެ.އިރާޤުގެ މަޝްހޫރު ފަޤީހު މުޙައްމަދު ބިންޙަސަނުއް ޝައިބާނީ (

އަލްމުޣްނީ ހިޖުރައިން 189 ގައި) ލިޔުއްވި ކިތާބުލްއަޞްލު ދިރާސާކުރި ބައިނަލްއަޤްވާމީ

ޤާނޫނުގެ މަޢުލޫމާތުތަކުގައި އުސޫލު ފުރަތަ އުސޫލު ޝާމިލު ފޮތެވެ. ދިރާސާކުރި ފިޤްހުގެ އެހެން

މަޢުލޫމާތުތަކަށްވުރެ މި މަޢުލޫމާތަކަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ފިޤްހުވެފައި ހުރި ބަސްތަކުން ފިހަގެ

ކުރެވުނެވެ. އޭނާ މި ބާބުގައި ޙައިރު މުސްލިމު ޖިންސިއްޔަތު ދެވޭ އަމާންކަމުގެ ބާވަތްތަކާއި،

އިސްލާމީދާރުގައި އުމުރުންގެ ބުޅުންވަކާއި، ހަނގުރާމައާއި މުޢާހަދާތައް ބަޔާންކުރުމާއި މުޢާމަލާ ބާރުގަދަވުންނާއި ، ހަނގުރާމައިގެ ސަބަބުން މުދަލަށާއި މީހުންނަށް ކުރާ އަސަރުތަކާއި، އުފުލާ އަނިޔާވެރިކަމާއި ނުފޫޒު އަނިޔާވެރިކަމާއި، ހަނގުރާމައިގެ އަސީރުންނާއި، އުމުރުން އިސްލާމީދީނަށް ވަނުމާއި، ދުރުލްބަރަކާތުން ދުރުލް އިސްލާމަށް ތުނުވާ މަސްދުރުބުންނާއި އުމުރުންނަން ތިބިގެންވާ ބަލްޖާނަބާއި (އިމިދުނިޔޭ) ދާރުލްޙަރްބާއި ދާރުލްއިސްލާމާ ދެމެދުގައި ބަދަލުކުރެވޭ ވިޔަފާރިއާއި، މުސްތައުމަނުންނާއި ދާރުލްއިސްލާމުގައި ބުޅުންވަކާއި އުމުރުންގެ އުމުރުންނަން ދިފާޢާ އަމާންކަން ނަގަބައިވާ ކަންތައްތަކާއި ދަމަހައްޓާ ކަންތައްތައް ފަދަ ފަރާތް ތަފާތު މަސްއަލަތަކާމެދު ވާހަކަދެކެވޭ ދައްކަވާފައި ވެއެވެ. މި މުހިއްމު ފޮތް ޝަރުޢީސިޔާސަތު އަޙްކާމުގެ ތަފުޞީލު ތިބެވަޑައިގެންވާ މަޝްހޫރު ފަޤީހު މުޙައްމަދު ބިން އަޙްމަދު ބިން އަބީ ސަހްލު އޭނާގެ މަޝްހޫރު ފޮތް ސިޔަރު މަބްސޫޠުގައި ޝަރަޙަކާއެކުއްވައިފައިވެއެވެ. މި ފޮތުގެ މަޝްހޫރުވެފައިވަނީ އޭނާގެ އުފަން ރަށަށް ނިސްބަތްކޮށް އައްސަރަޚްސީގެ ނަމުންނެވެ. ސަރަޚްސަކީ މަރްވާއި ބުޚާރާ ދެމެދުގައި އޮންނަ ސަރަހައްދެކެވެ.ހަމަ އެފަދައިން އަބޫ ޔޫސުފުގެ ކިތާބުލްޚަރާޖަކީ ފޮތް އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނާބެހޭ ތާރީޚީ މުހިއްމު ފޮތެކެވެ.އަބޫޙަނީފާގެ މުޙައްމަދު ބިން ޝައިބާނީއަށް ފަދަ މި ކަމުގެ އުޞޫލުތަކާއިބެހޭ މުޙައްމަދު ފޮތްތަކުގެ ތެރޭގައި އަދި އައްސިޔަރުއައްޞަޣީރު އައްސިޔަރުއަލްކަބީރުގެ ފޮތާއި އަލްމަބްސޫޠުގެ އައްސިޔަރުއަލްކަބީރު ފޮތް ލިޔުއްވިއެވެ. މިގޮތުގައި އަލްމަބްސޫޠުން ބަޔާންކުރުއްވާ މިހާރު އެބައި ފޮތްތަކާއި ވަކިން ވެސް ޗާޕުކުރެވިފައިވެއެވެ.

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ އާންމު ޤާނޫނާއި އޭގެ އުސޫލުތައް

29- ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ އަސާސުތަކާއި އުސޫލުތައް ވަރަށް ގިނައެވެ. އޭގެ ތަރަހަ އޮތީ ދެ އުސޫލެއްގެ މަތީގައެވެ. : އަދުލުވެރިކަމުގެ އުސޫލާއި އަޚްލާޤަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ އުސޫލެވެ. އެއިން ކޮންމެ ކަމަކާމެދު ވަކިވަކިން ވާހަކަ ދައްކަން ޖެހޭނެވެ.

ފުރަތަމައަށް: އަދުލުވެރިކަމުގެ އުސޫލު

30- އަދުލުވެރިކަމުގެ އުސޫލަކީ އިސްލާމްދީނުގައި ވަރަށް މުހިއްމު އުސޫލެކެވެ. އެއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އަސާސެވެ. އަދި އެއީ މި ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާ ނިޒާމުތަކެއްގެ ތަރަހައެވެ. މި އަސާސުން ވަރަށް ގިނަ އުސޫލުތަކެއް ފަޅައި ނިކުމެ ކަނޑައެޅިގެން ވެއެވެ. އެކަމާ ބެހޭގޮތުން އައިސްފައިވާ ނައްސުތައް ވަރަށް ގިނައެވެ. އިލާހީ ހުރިހާ ޝަރީޢަތްތަކެއްގައި ވެސް އެކަމަށް އަމުރުކޮށްފައިވެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ[53] - ހަމަކަށަވަރުން، ފާޅުވެގެންވާ ހެކިތަކާއެކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި އެ رسول ންނާއެކު، ފޮތާއި، ميزان ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އެއީ) މީސްތަކުން عدل إنصاف قائم ކުރުމަށްޓަކައެވެ.)) އިބްނު ކަޘީރުފަދަ މުފައްސިރުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި މީޒާނަކީ (ތިރާޒަށި) އަދުލުވެރިކަމެވެ.

[53] - الحديد : 25

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ބައިވަރު އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނު ވާތީ މި ޤާނޫނުގައި ޢަދާލަތުގެ އުސޫލަށް ވަރަށް ހާއްސަ މަޤާމެއް ލިބިފައިވެއެވެ.އުސޫލީ ޢަދާލަތްތެރިކަމާ އެންމެންނަށް، ފަރުދުންނަށާއި ޖަމާޢަތްތަކަށާއި ދައުލަތްތަކަށް ލިބެން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((يَا أَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُواْ ۚ ٱعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ[54]- ޔޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޯވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށްޓަކައި އެކަލާނގެ حق ތަކެއް ފުރިހަމަކޮށް قائم ކުރާ، އަދި عدل އަށް ހެކިދޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވާށެވެ! އަދި ބަޔަކުމީހުންދެކެ ތިޔަބައިމީހުންގައި އުފެދިފައިވާ ރުޅިވެރިކަމެއް އެއީ، ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރި ނުވުމުގެ މައްޗަށް ބާރުއަޅާކަމެއް ކަމުގައި ނުހަދާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރިވާށެވެ! އެއީ تقوى ވެރިކަމާ ގާތްކަން ބޮޑުވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، ތިޔަބައިމީހުންކުރާ عمل ތަކެއް މުޅިން ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.)) އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި "އުފެދިފައިވާ ރުޅިވެރިކަމެއް " ގެ ސަބަބުން ޤޯމު ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އެބައިމީހުން ކާފިރުންނަށް ވާތީ އެންނަ ރުޅިގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންނަށް ޢަދުލުވެރިވުމާ ދުރުހެލިނުވާށެވެ.[55] ޢަދުލުވެރިވުމަށް އަމުރު ކުރައްވަމުން އިހްސާންވެރިވުން ނަފުރަތްތެރިވުމާ ކަން އެނގެއެވެ. އިހްސާންވެރިވުން ނަފުރަތްތެރިވުމާ ނަހުސްބޮޑު ވަރަށް

[54] - المائدة : 8

[55] - فتاوى ابن تيمية ج 1 ص 342

ގިނައެވެ. އަދުލުވެރިކަމާއި އަނިޔާވެރިކަމާ ބެހޭގޮތުން ވާހަކަދެކެ ދައްކަވަމުން ޝައިޚުލްއިސްލާމު އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. (މުޅިންވެސް ކޮންމެ ކަމެއްގައި އަދި ކޮންމެ މީހަކަށް އަދުލުވެރިވުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. އަނިޔާވެރިވުމަކީ ކޮންމެ ކަމެއްގެ އަދި ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. މުސްލިމުންނަށް ވިޔަސް ކާފިރުންނަށް ވިޔަސް އަނިޔާވެރިއަކަށް ވިޔަސް އެއްވެސް މީހެއްގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިވުމަކީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ.)[56]

31- ބަދަލުހިފުމުގެ އުޞޫލުން ކަފުވެވަޑައިވާ އުޞޫލުތަކުގެ ތެރޭގައި އެއްކަމަކީ މުޢާމަލާތްކުރުން ވެއެވެ. މި ގޮތަށް މުޢާމަލާތް ކުރުމަކީ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ނަފްސުން އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((وَجَزَٰٓؤُاْ سَيِّئَةٖ سَيِّئَةٞ مِّثۡلُهَا -[57] ނުބައިކަމެއްގެ ޖަޒާއަކީ އެއާ އެއްފަދަ ނުބައިކަމެކެވެ.)) އެހެން ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ. ((وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُواْ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِۦ[58] - އަދި ތިޔަބައިމީހުން، عقوبات ދޭނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް عقوبات ލިބުނު ފަދައަކުން، ވަރު، ތިޔަބައިމީހުން عقوبات ދޭށެވެ!)) ވަސްވާސް ހަރުބަސް ބަސްގޮތުގައި މިސްކީނުން ތިބޭއިރުވެސް މުޢާމަލާތްކުރުން ރަޙުމްކުރާ ގޮތަށް ތިބާ މިސްކީނުންނާ މުޢާމަލާތްކުރާށެވެ.

---

[56] - فتاوى ابن تيمية ج 1 ص 341 -352

[57] - الشورى :40

[58] - النحل : 126

އެއް ބީދައިން މުޢާމަލާތްކުރުމާ ބެހޭ އުސޫލުގެ ދަށުން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ވާރުތަވެރި ސިޔާސަތުގެ ބާބުގައި ފިޤްހު އިލްމުވެރިން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވަނީ އެއް ބީދައިން މުޢާމަލާތްކުރުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުންނެވެ. އެބަކަލުން ވިޔަފާރިގާ ގޮތުގައި ވިޔަފާރި މުދަލެއް ހިފައިގެން އަންނަ ބީރައްޓެހި ދައުލަތްތަކުގެ ރައްޔިތުންގެ އަތުން ވިޔަފާރީގެ ވަށު ނަގާނީ އެއްބީދައިން މުޢާމަލާތްކުރުމުގެ ގަވާއިދާ އެއްގޮތަށެވެ. އެބައިމީހުންގެ ދައުލަތުން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންގެ މުދަލުން ނަގާ ވަށު މާފުކޮށްދޭނަމަ ނުވަތަ ވަކި މިންވަރަކަށް ވަށު ނަގާނަމަ މި ދައުލަތްތަކުގެ ރައްޔިތުންގެ ތެރެއިން އިސްލާމީ ސަރަޙައްދުތަކަށް އަންނަ މީހުންނާމެދު މުޢާމަލާތް ކުރާނީ ހަމަ މި ބީދައިންނެވެ.[59]

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގައި އަދިސްފަހައިވާ ޖަރާއިމުގެ އުސޫލުން ކަށަވަރުވާ ގަވާއިދުގެ ތެރޭގައި އެމީހަކު ކުރި ކަމެއްގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އެމީހަކަށް އެކަނި އުފުއްލަންޖެހުން ވެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ((وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ[60]- އަދި ފާފަވެރި އެއްވެސް نفس އެއް، އެހެން نفس އެއްގެ ފާފައެއް ނުއުފުލާނެއެވެ.)) ނަބަވީ ސުންނަތުގައި މި ގަވާއިދަށް ޢަމަލުކުރައްވާފައިވާ ތަން ފެނިފައިވެއެވެ. ޔޭރިޤީ ރަސޫލާ ހައިބަހު ފަތަބަ ކުރެއްވިމަށް ފަރު އެމީހުގެ މީހުންގެ މައްޗަށް ކަންތައްތަކެއް ޝަރުޢުކުރުއްވިއެވެ. މި ޝަރުޢުތަކާ ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ އެމީހުންނަށް އެއްވެސް އަމާންކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން

---

[59] - الفتاوى الهندية ج 1 ص 184 ، شرح السير الكبير ج 4 ص 283. شرح الأزهار ج 1 ص 579 ، المبسوط ج 10 ص 199-200

[60] - فاطر : 18

ބަޔަކު ޢަހްދާ ހިލާފުވުމުން އެމީހުން ޢަހްދާ ހިލާފުވި ކަމަށް ބެލެވިފައެވެ. އަދި ޢަހްދާ ހިލާފުވުމާ މީހުން ޢަހްދާ ހިލާފުވުމާކަމަށް ބެލެވިފައިވެ. އެ އެންމެން ޢަހްދާ ހިލާފުވި ކަމަކަށް ނުބައްލަވައެވެ.[61] މި ގަވާއިދުގެ ޢަމަލީ ބައިގެ ދަރުސް ފަޤީހުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތާއެކު މުޢާހަދާ ކޮށްފައިވާ ގައުމުތަކުގެ ތެރޭގައި އެތަށްއެތަށް ދައުލަތްތަކެއް ހިމެނޭ އިރު އޭގެ ތެރެއިން ދައުލަތަކަށް މި މުޢާހަދާއާ ހިލާފުވުމުން، އެހެން ދައުލަތްތަކަށް އެކަމާ ދެކޮޅުހެދިނަމަ ހިލާފުވުމުގެ އަސަރު ފޯރާނީ ހަމައެކަނި ހިލާފުވި ދައުލަތަށެވެ. އެހެން ދައުލަތްތަކުގެ މައްޗަކަށް މި އަސަރެއް ނުފޯރާނެއެވެ.މި މަނައީގައި އަލްމުގްނީގައި އައިސްފައި ވެއެވެ. (މުޢާހަދާ އުވާލުމައި ކަމަށް ބުނާ ދައުލަތްތަކުން ބަހުންނާއި ޢަމަލުން ނުވަތަ މުސްލިމުންގެ އިމާމަށް ފޮނުވި ރަސޫލަކުން މުޢާހަދާ އުވާލި ބަޔަކާ ދެކޮޅުހެދިނަމަ އަދި އެމީހުން އަހުލުގެ ތެރޭގައި ދޫކޮށްލާ ނަމަ އިމާމާ އަމުދުލަކަށް ވާނީ އަހްލު އުވައިލި މީހުންގެ ބަޔަކު އުނިކުރުމަށް އެކަންޏެވެ.[62]) ޚިޔާނަތުގެ ބިރުން އިތުރަށް ވިދާޅުވެއެވެ. (ޢިނާދާގެ އަސްލުވެރިންގެ ބަޔަކު އަހުލު އުވާލައިފި ނަމަ އެމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު އަހުލު އުވާލައި އަނެއް ބަޔަކު އަހުލު އުވާލައިނަމަ އުވާލުމުގެ ހުކުމް ކުރަންނީ އުވައިލި ބައެއްގެ މައްޗަށް ހާއްސަކޮށެވެ. އެމީހުން އަހުލު އުވާލިޔަސް އެހެން ކަލެއް ކޮށްފާނަމަ އިމާމާ ބޭނުންވާނަމަ އެމީހުންނާއި ކޮށްފައިވާ އަހުލު އުވައިލުން ހުއްދަވާނެއެވެ.ހަމައެފަދައިން

---

[61] - زاد المعاد ج 2 ص 62- 77

[62] - المغنى ج 8 ص 462

އަށްލުއްޖިނާގެ ބަހަށް ދަރުބު ހުވައިލި އިރު އަސްލު ބަހަށް ހަނދިމާނުން ލިބިނަމަ ހުކުމުގެ ހަނދިބުން ދަރުބު ހުވައިލުމެއް ކަމަކަށް ނުވާނެއެވެ.)[63]

އަޙްމަދުގެ އަޙްކާމުގެ ބަހުރުން މެއަށް ވާނީ ބަހާއިރުގައި ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. (އިސްލާމީ ދައުލަތްތަކުގެ ޤާނޫނުތަކާއި ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކުގައި ނުވަތަ ވަގުތީގޮތުން ހަނގުރާމަ ހުއްޓުވާލެވޭ ޤާނޫނުތަކާއި ކުރިޔަށް ދައުލަތްތަކުގެ ބަހަކު އަމާނުގެ އިތުރުގެ ހުއްދަތަކުގެ މި ދައުލަތްތަކުން ބާރުވެރިޔާނަށް އެއް ދައުލަތް ހުވައިލުމުގެ ކަމެއް. އަމާނުގެ އިތުރުގެ ހުއްދަހެއް މި ދައުލަތުގެ ބާރުވެ ދަރުތަޙްސީލުގެ މަގުތަކުގައި ޤާނޫނުގެ އަމަލުތަކުން ހިންގިދަރުސް އެއް ބަހަށް ހުވައިލުމުގެ ނުވާނެތެވެ. އެހެން އެ ދަރުސްގެ ޤާނޫނު ޤާނޫނުގެ ދައުލަތުން މިބަ ބަހަށްގެ މަތިވެއެވެ. އަދި މި ބަހަށް ހުވައިލިކަމުގެ ދަލީލުތަ ނުތިމަށެވެ.)[64] ޝާފިޢީން ފަސް މި ޤާނޫނުން ވަގަކޮށްދަށްކަށްފަހަރު ފަހެވެ.[65]

ދެވަނަ ބަސް: އަޚްލާޤީ ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ އުޞޫލު

32- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އަޚްލާޤަށް ވަރަށް މަތިވެރި މަޤާމެއް ލިބިގެންވެއެވެ.

الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ޚުލުޤުގެ ރިވެތިކަމުން ތަޢުރީފުގެ ބަސް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ-[66] އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނު ވަނީ

---

[63] - المغنى ج 2 ص 524-525

[64] - بدائع الصنائع للكاساني ج 7 ص 109-110

[65] - مختصر المزنى ج 8 ص 280

[66] - القلم : 4

މާތްވެގެންވާ خلق ހުށެއްގެ މަތިގައިކަން ކަނަވަރުވެ.)) އަޅުގަނޑު ބުނުމާ ބަހުގެ މާނައަކީ ޝަރީޢަތް ހުއިން ގަހަނާފުމަން އަންގަވާފައިވާ ރިވެތި މާތް ސިފަތަކާއި ހުއިން ދުރުހެލިވުމަށް ޝަރީޢަތް އަމުރުކުރާ ހަޑި ހުތުރު ސިފަތަކުން.އެއީ އިންސާނާގެ ސުލޫކު ހަމަމަގުގައި ދަމަހައްޓައިދޭ މިންގަނޑުތަކެވެ. ޒަހީރުކަން ބަލާއިރު އެއީ އިންސާނާގެ ނަފްސުގައި ބިންވަޅުލިޔާ ވަކި މާނަތަކާއި ގިއުމުތަކެވެ. އިންސާނާގެ ނަޒަރުގައި ޖަމާލުތައް ރިވެތިވެ ހުތުރުވަނީ މިގެ އަޑިގައެވެ. އޭނާ ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ކުރިއަށް ނުކުންނަނީ ނުވަތަ ފަސްޖެހެނީ މި އަސްލުތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. އޭގެ އަޑިގައި އޭނާ އުފަލާއިގެން ކުރިއަށް ދެވެއެވެ. ނުވަތަ އުފަލާ ކުރުން ދުރުހެލިވެވެ. އުފާވެރިކަމުން އިންސާނާގެ ޖަމާލާ އޭނާގެ ނަފްސުގައި ބިންވަޅުލިޔާ މާނަތަކާއިގެ މަތިތަކެވެ. ނުވަތަ ދާތުމަތަކެވެ. އޭނާގެ ނަފްސުގައިވާ އުއްމީދު ކަނަޑައެޅުމުގައި ނަމަ އޭނާގެ އަމަލު ކަނަޑައެޅުމަކަށްވެއެވެ. އިންސާނާގެ އަމަލުތަކާ އޭނާގެ ނަފްސުގައި ފުރާދުވެރިޔާ އުއްމީދާ ގުޅުންހުރި ފެއިވާ އުއްމީދުންނެވެ. އަދިއެއްކޮށްއެވެ؟ އުއި އެއް ގުޅިފައިވާ އުއްމީދެކެވެ. ގަހޭގެ ގާތުމާއި ދާތުމަށް ބިމުގެ އަޑުއަރާ ފައިބާ ވަންހަރާފައިވާ އެ ގަހުގެ ބޭގަނޑާ ގުޅިފައިވާ ގުޅިލީވެ.އުއްމީދު ޝަރީޢަތުން އަންގާދޭން ދީ އަހައްމިއްޔަތު އިސްތިޤާމަތްތަކެވެ. ނުވަތަ ބައްދަލުވުމަކީ ދިރުމުގެ ފެސް ނުކުރެވެ. އުއްމީދު ކަމަކީ އުއި އޭގެ މަގުމުގައިވާ ކަމެކެވެ.އަޅުގަނޑު ބައްދުވާ ރިއާޔަތްތައް އިޙްތިރާމުދީނުމަށް އިންސާނާ އޭނާގެ އުއްމީދުފުން ފަހަރަކު އިސްތިފާދާކުރުމަށް ދީ އަހައްމިއްޔަތު ދަހިވެތިކަމާ ގުޅިފައިވާ ކަމެކެވެ.ޔަޤީން ދުނިޔާއި ސުންނަތުގެ ނަތީޖާތަކަށް

ގަހަނާވެ ޖީނަރަލްޓެރިވާން ޗެރާ ރިވެތި މާތް ހުދުތޮވަކާއި ދުރުހެލިވާން ޗެރާ ނުބައި ހުދުތޮވަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. ރިވެތި މާތް އަޚްލާޤުގެ ބާވަތުގައި ވަފާތެރިވުމާއި ބުނާ ބަހަށް ކަރަމްވެރިވުމާއި އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި އަމާނަތްތެރިކަމާއި ތެދުބުނުމާއި ރަޙްމުކުރުމާއި ތަސާމުޙާއި އޯގާތެރިކަމާއި ހިތްވަރުގަދަކަން ފަދަ ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގައި ވާރިދުވެފައިވާ އަޚްލާޤުތައް ސިފަތަކެއް ވެއެވެ. ނުބައި އަޚްލާޤުގެ ބާވަތުގައި ޚިޔާނަތްތެރިކަމާއި ދޮގުހެދުމާއި ޙަސަދަކުރުމާއި ހަރުކަށިކަމާއި އަނިޔާވެރިވުން ފަދަ ހުތުރު ސިފަތައް ވެއެވެ.

-33 ހާއްމުކޮށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ގާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ހުއްބަޔާން އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގާނޫނުގެ މައިދާނުގައި އަސްލަކީ ވަރަށް މުހިއްމު އުސޫލެކެވެ. ޙަޤީޤަތަކީ ބަލާއިރު މިން ދިރާސާކުރުން މުހިއްމު އެނގެއެވެ.

ފުރަތަމަ ދިރާސަ ނުވަތަ ފުރަތަމަ އަސްލު

-34 އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އަޚްލާޤަށް ފައިސާނިކޮށް ނަފްސާނީކޮށް، އާދައި ރިޢާޔަތާއި އެއާ ދުނިޔަވީގޮތުން ބަލައިގެން ފަރުދީ އެންމެހާ ގުޅުންތަކާއި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ހިނގާ ގުޅުންތަކުގައި އެކަން ރިޢާޔަތްކުރަން ވާޖިބު ކަމެކެވެ. ރިވެތި އަޚްލާޤުގައި ރިޢާޔަތާއި ހަޤީ ހުރުމަތު އަޚްލާޤާ ދުނިޔަވީގޮތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އެއްވެސް ދެ މިހާރު ދެބަސްވާން ކަމެއްނެތެވެ. ވީމާ އިސްލާމީ ޤާނޫނުގެ އަސާސްތަކަށް އަޚްލާޤީ އަޚްލާޤީ ރިޢާޔަތްކުރުން ވެއެވެ. ދެން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޢުޤޫބާތްތަކުގައި އަނިޔާގެން ދައުލަތްތަކާއި އޮންނަ ގުޅުންތަކާއި މި ދައުލަތުތަކުގެ ރައްޔިތުންނާއި އޮންނަ ގުޅާ

ގުޅުންތަކެއްގައި މި އުސޫލަށް ކަށަވަރުވާން ޖެހޭނީއެވެ. މި އުސޫލަށް ކަށަވަރުވުމުގެ ސަބަބުން ބޭރު ބަޔަކާއި ދުރުބަދަލުކުރާ ވާހަކަތައް ވާންޖެހުނަސްވެއްޖެއެވެ. އަހުލާޤުން ކަށަވަރުވުމަށް ވަރަށް އަދި ބޭރު ކަމުގެ. އެއާ އެއްގޮތަށް އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެވޭ. އެކަމަށް ޖަރާއި ހުރި ކުރާ ކަމުގެ ހަމައެއް އަދި ޖެހިއްޖުލުކުރާ ކުރާ ބަލައިއް ޚުރި އެއްމަކަށް ހަމަނުޖެހޭނެއެވެ. އެކަމުގައި އިހުސާނުވުމަށް ވަރަށް ބޭއަދުބީ ކަމެއް ކަމަކަށް. އެއްގޮތް ކަމަށް މި ބޭއަދުބީ ކަމަށް ނުއްބަދެއް ނުޖެހުނުއެވެ. ފަހުދުން ފަރާތު ގުޅުންތަކުގައި ކަނޑައެޅިފައި ވާތީ އަހުލާޤީ ދުއްވާއި ފަރާތަށް ފަދަ ހާލަތުގައި. ތާއަރާހުން އިސްލާމު ދަތުރަތް ފަދަ އެހެން ދަތުރުބަލާއު ދެރިވުނުކަމަށް ގުޅުންތަކުގައި ބަޔާން ޖެހެނީއެވެ. އިސްލާމު ޝަރީޢަތް ދެކޭގޮތުގައި ފަރުދުންނާ ދެމެދުގައި އަންނަ ގުޅުމުގައި އަހުލާޤު ހަމަ ދާއިރާއެއް އަހުލާޤު ކަމަކާ އިސްލާމު ދަތުރަތް އެއްނިޔަތް ދަތުރުބަލާ ދެމެދުގައި އަންނަ ގުޅުމުގައި ރިޢާޔަތްކަން ފެނުން ހާމަކުރެވެނެއެވެ.

35- ފުރުޞަތު ސުލްޙަވެ ފަހެޅުންގެ ދިގުމިނުގަޑަކުގައި އަމިއްލަފައިދާ އަހުލާޤަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ މި މުޢާމަލާތު އުސޫލުގެ ބައެއް ޒަމާނީ ވާހަކަތައް ބަޔާންކޮށްލާނަމެވެ.

1- ފުރުޞަތު ސުލްޙަވުން

ޚިޔާނާތުގައި އަމިއްލަފައިދާ. ((وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَٱنۢبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَآءٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْخَآئِنِينَ[67]- ބަޔަކުމީހުންގެ ކިބައިން خيانة ފެނިކަމުން އަހުލާޤީބައްޔަކަށް، ކަޅުގޮތް ބިރުފުރުގަނޑުނަމަ (އެބައިމީހުން ކޮންފައިވާ معاهدة އެއް) އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް

---

[67] - الأنفال : 58

އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވާށެވެ! ހަމަހަމަވާގޮތުގެ މަތިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، خيانة ތެރިންނަކީ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނެއް ނުވެއެވެ.)) އެބަހީ ޚިޔާނަތުގެ އަސަރުތަކެއް ފެނި ދަލީލުތަކުން އެކަން ސާބިތުވެއްޖެނަމަ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ކިބައިން ގެއްލުންތައް ދުރުކުރުމަށް ބަލައި މި ޢަހްދު އުވައިލުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އެހެނަސް އެމީހުން ޚަބަރުދީފައި ނޫނީ މި ކަން އެ ގޮތަށް އަންގަންވާނެއެވެ. ((إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْخَآئِنِينَ - ހަމަކަށަވަރުން، خيانة ތެރިންނަކީ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނެއް ނުވެއެވެ.)) މި ބަސްފުޅުގެ ތަފްސީރުގައި އަލްއިމާމު އިބްނު ކަޘީރު ވިދާޅުވަނީ ކާފިރުން ވެސް ޚިޔާނަތްތެރިކަމަށް ލޯބިނުކުރާނެއެވެ.[68]

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((وَإِنِ ٱسْتَنصَرُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ فَعَلَيْكُمُ ٱلنَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ[69]- މާނީ دين ގެ ނަމުގައި އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެހީއަށް އެދިއްޖެނަމަ، އެމީހުންނަށް نصر ދިނުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމެވެ. އެމީހުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެމެދުގައި معاهدة އެއް ކޮށްފައިވާ قوم އަކާ ދެކޮޅަށް ފިޔަވައެވެ. الله އީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައް ބަލައިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.)) އެބަހީ ކާފަރުންގެ އަތުގައި ހިޖުރަތުކުރާ މުސްލިމުން އެމީހުންގެ ދިފާޢުވުން މަދުކަން ވާގިވެރިވެދެއްވުމަށް ކާފަރުން އަތުން އެދިއްޖެނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ނަސްރުދޭށެވެ. ދީނުގެ ގޮތުން އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނަކަމުގައި ވާތީއެވެ. އެހެނަސް

[68] – تفسير ابن كثير ج 2 ص 220 و مثله في أحكام القرآن للجصاص ج 3 ص 267 وأحكام القرآن لابن العربي ج 2 ص 760
[69] – الأنفال : 72

ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެ ކާފިރުންނާ ދެމެދުގައި މުޢާހަދާއެއް އޮތްނަމަ ނުވަތަ ހަނގުރާމަ ހުއްޓައިލާ ބޭއްވުމާބެހޭ އެއްބަސްވުމެއް އޮތްނަމަ އެބައިމީހުން ކާފިރުން ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި މުސްލިމުންނަށް އަނިޔާކުރަމުން ދިޔަސް އެއްބަސްވުގައިވާ މި އެއްބަސްވުން އުވާނުލާށެވެ. އެއްބަސްވުމަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ޚިޔާނަތްތެރިކަމާ ދުރުހެލިވުމަށް ޓަކައެވެ.[70] މިނަށް ބަޔާ އިސްލާމީ ދައުލަތް މާތް އަޚްލާޤީ ހިފަހައްޓާކަމުގެ ވަރުގަދަ ދަލީލުކަމެވެ. މުސްލިމުން ނުރައްކަލަށް ހުސްވެރިއުހަރު އެއްބާރުލުމާއި ހިތްހަމަޖެހުމެއް ބަޔާން ކަލޭއަކަން މި ނަރުބުން އެނގެއެވެ.

އަދުގަނޑުން އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހަދީޘުން ބުރައިދާ ދެމެދުގައި ސުލައިމާނު ބިން ބުރައިދާ ބައްޕައިން ރިވާޔަތްކުރެއްވި ހަދީޘެކެވެ. މި ހަދީޘް އަލްއިމާމު މުސްލިމް ރިވާޔަތްކުރައްވާފައިވެއެވެ. މި ހަދީޘުގައި ސުލައިމާނު ބިން ބުރައިދާ ބައްޕައިން ޙަދީޘް ރިވާޔަތްކުރައްވާ ނަބިއްޔާ ސަލްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ބޮޑު ލަޝްކަރެއް ފޮނުއްވާއިރު ޤަޢިދާތައް ކަނޑައަޅުއްވާ ވަސިއްޔަތްކުރެއްވިއެވެ. މި ވަސިއްޔަތުގައި ސިފަކޮށްފައި ވަނީ ޖިހާދުގެ ޤަވާޢިދުތަކެވެ. ﷲ ގެ ނަމުގައި ﷲ ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ސުލައިމާނު ބިން ބުރައިދާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލު ﷲ ސަލްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ލަޝްކަރެއްގެ ވެރިއަކަށް ނުވަތަ ބޮޑު ލަޝްކަރެއްގެ ވެރިއަކަށް ވެރިއަކު ކަނޑައަޅުއްވައިފިނަމަ، އެ ވެރިޔާއަށް ﷲ ގެ ތަޤްވާ ލާޒިމުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ ވެރިޔާއާއެކު ތިބި މުސްލިމުންނަށް ހެޔޮގޮތް ލާޒިމުކުރެއްވިއެވެ.

---

[70] - تفسير ابن كثير ج 2 ص 229

މި އޮތީ ނިމިގެއްލައެވެ.ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ.މިވާ ޢަހުދުބަސްދީފިއެވެ. އެހިނދު ރަސޫލާ ﷺ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. ((ޔާ އަބޫ ޖަންދަލާއެވެ! އަހަރުމެން މިވަނީ ގައުމާއެކު ސުލްޙަ ޤާއިމުކޮށްފައެވެ. އަހަރުމެން މި ވަނީ އެއްބަސްވެ الله ގެ ޢަހުދު އެމީހުންނަށް ދީފައެވެ.އަހަރުމެން އެބައިމީހުންނަށް ޣައްދާރުނުވާނަމެވެ.))[71]

2- ރާޝިދު ޚަލީފާއިން ހިންގެވި އަދި މުސްލިމު ވެރިންގެ އިޤްތިޞާދަށް ޤާއިމުވި އަސާސްތައް ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ މި ހަރުދަނާ މަންހަޖުގެ މިސާލެއެވެ. މި ބާބުގައި ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ ސިޔާސަތުން ފެންނަ އިސް ބަދަލުކުރުމުގެ ތެރޭގައި ޢުމަރުބިން ޚައްޠާބުގެފާނު ވަކި ސަރަޙައްދުތަކުގެ ބިން ޝާމިލުކުރައްވާ އަސްލުވެރިންނާ ހަވާލުކުރައްވައިގެން ވެއެވެ. މާތް الله ޤުރްއާން ކަރީމުގައި ނަޞީބު ކަނޑައެޅުއްވި މި ކަން އެންގެވުމުން އެކަށީގެން އެ ކަން ޤަބޫލުކުރެއްވުން ވެއެވެ. ޢުމަރުގެފާނު ޢަލީ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ދެއްކެވިއެވެ. (ކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް ސަރުކާރުގެ އެބައިމީހުންނަށް ދޫކޮށްލާ ހުރިހާ ކަންތައްތަކަކަށް ވަގުތީގޮތެއްގައި ނުވާނެއެވެ!)[72]

3- އަމާނާތް ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ މަތީގައިވާ ޙުޤޫޤު މުސްލިމީންގެ ރަޢިއްޔަތާއި އިޤްތިޞާދީ މި އަސާސް ކަށަވަރުކޮށްދީފައި ވެއެވެ.

---

71 - سيرة ابن هشام ج 2 ص 273- 275

72 - الخراج لأبي يوسف ص 129

ށ- ޟަރޫރީ ޙާލަތުތަކުގައި ބުނަ ޝަރްޠުތަކާއެކު އިސްލާމީ ދައުލަތުން ކުރާ މުޢާހަދާތަކަށް ވަފާތެރިވުން ލާޒިމުވުން . އަލްމުޣްނީގެ މުޞަންނިފު ވިދާޅުވިއެވެ.

(އެމީހުންނަށް ޝަރްޠުކޮށްދިނުން ކަންތަކަށް ވަފާތެރިވުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.)[73]

ނ- އެއްބަސްވުންތަކުގެ ހިލާފަށް ނަޤްޟުކުރެވުން ވާޖިބުވުން. ޝަރްޢުގެ ބާވަތުގައި އެއްބަސްވުންތަކީ ނަޤްޟުކުރެވިތަކުގެ ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭނެއެވެ. އަލްއިމާމް މުޙައްމަދު ބިން އަލްޙަސަނުއް ޝައިބާނީ ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހްލުލްޙަރބުގެ އަހްލުދިމްމީންނަށް ނުނަގާ ބަޔަކުން ، މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫ ބަޔަކުން އުޅުއްވިއުމަށް މުޢާހަދާކުރިނަމަ އެއީ އަމާންކަން ލިބިދޭއިރާ ބައެކެވެ.) މި ބަސް ޝަރަޙަކުރައްވަމުން އަލްއިމާމުއް ސަރަޚްސީ ވިދާޅުވިއެވެ.

(އަމާންކަން ނުދިނުމަކީ މުސްލިމުން އެބަސް އެއްބަސްވުމުގެ ސަބަބުން. އެއްބަސްވުންތަކުގެ ބަދަލުތަކަށް ނަޤްޟުކުރެވުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އެހެނަސް އެމީހުންނަށް ނޫނީ ބައެކުން އެމީހުންނާ މުޢާހަދާކުރުމުން އެމީހުންނަށް ދިރިއުޅުމާ އަމާންކަން ބާކީކުރުން ނުވާނެއެވެ.)[74] އަލްކާސާނީ ވިދާޅުވިއެވެ. (އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަމާންކަން ހޯދައިގެން ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަދެ އުޅެނިކޮށް އަމާންކަމުގެ މުއްދަތު ހަމަވެއްޖެ އޭނާ ހުރީ ދާރުލްއިސްލާމުގައި ނަމަ އޭނާއަށް އަމާންކަން ލިބޭ ހިސާބަކަށް ފޮނުވުން އޭނާގެ އަމާންކަން ލިބިގަތުމާ މިހެކެވެ.އޭނާއާ ބެހުމަށް

[73] - المغني ج 8 ص 465

[74] - شرح السير الكبير ج 1 ص 284

އަދަބުވެރިކަމުގެ ޢަމަލެއް ކަމަށް ބެލިދާނީއެވެ. ވީވަރަކުން އެފަދަ ކަންކަމާ ދުރުހެލިވެ ރައްކާތެރިވާން ޖެހޭނެއެވެ.)[75]

ނ- މުސްލިމުންގެ ސަރަޙައްދަކަށް އަމާންކަން ހޯދައިގެން ވަދެގެން އުޅޭ ދާރުލްޙަރުބުގެ މީހަކަށް މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ޚިޔާނާތްތެރިވުމަކީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއްކަމުންނެވެ. އެމީހުންނަށް ޚިޔާނާތްތެރިވުމަކީ އަދަބުވެރިވުމުކަމެވެ. އަދަބުވެރިކަމަކީ އިސްލާމްދީނުގެ އަޚްލާޤުގައި ބޮޑު ކަމެއް ނޫނެވެ.މިކަމާ ބެހޭގޮތުން ހަނބަލީ އިމާމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަމާންކަން ހޯދައިގެން ދުށްމަނުންގެ ބިމަކަށް ވަދެ މީހާ އެމީހުންގެ މުދަލަކަށް ޚިޔާނާތްތެރިވެގެން ނުވާނެއެވެ.އެހެނީ އެމީހުން އަމާންކަން ދީފައިވަނީ ޚިޔާނާތްތެރިނުވުމަކުން ޝަރުޠުކޮށްފައެވެ. އަހުރެމެންގެ ދީނުގައި އަދަބަކީ ބޮޑު ކަމެއްނޫނެވެ.)[76]

ރ- ރިވެތި އަމާނާތަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި ހަނބަލީ އިމާމުވެރިން ވަރަށް ބޮޑު އަހަމިއްޔަތެއް ދެއްވާފައިވާ ކަން ފެނެއެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ދުށްމަނުންގެ އަސީރުންގެ ގޮތުގައި މުސްލިމު އިންސާނަކަށް ހުންނަން ޖެހުނަސް މާލު އަމާނާތުގައި ހިފަހައްޓަންޖެހޭނެއެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. (ކާފިރުން މުސްލިމު އަސީރު ދޫކޮށްލުމުން އޭނާ އެކަމަށް ހުވާކުރުވިޔަސް އަހުމަދު ހިފެހެއްޓުން ފިތުރަ ނުވަތަ ޚުދުމަތްކަން ފިތުރަ އޭނާގެ ވަފާތެރިވުން ލާޒިމުވާނެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. (وَأَوْفُواْ بِعَهْدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمْ [77]-

---

75 – الكاساني ج 7 ص 10

76 – المغني ج 8 ص 458

77 – النحل : 91

ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށް ﷲ ކަށްފިޔަވަ، އެ ﷲ ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށެވެ ! (ރަސޫލާ ﷺ

ގެ ބަސްފުޅުތަކުން އެނގޭގޮތުގައި އަދަބުވެރިކަމަކީ އިސްލާމްދީނުގައި އޮތް ކަމެއް ނޫނެވެ.

އާދައަށް ފިޔަވައި ނުދައްކާނުނަ އެނާ ދުޝްމަނުންގެ ގޮތަށް އެނބުރި ދާންޖެހޭނެއެވެ. އަޖާއިބާއި

އަތުރަސްނާއި އަށްޗޫރިޔާއި އައްސަދުރީތާއި އަތްތަރުޖާއި ވިދާޅުވުމާއިވެސް

މިގޮތަށެވެ.އެކަ ދޯކާތަކުން އިމީހުންގެ ގޮތުގައި ވަކި މުއްދަތަކަށް ހުއްޓަން ސަރުތުކާއްލިޔަމަ

އެކަ އިމީހުންގެ ގޮތުގައި އެ މުއްދަތަކަށް ހުރުން ތާޖިރުވާނެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ

ބަރީސުލުކުރުމުގައެވެ. (المؤمنونَ عند شروطِهم [78]– މުއުމިނުން ތިބޭނީ އެބައިމީހުންގެ

ޝަރުޠުތަކުގެ މަތީގައެވެ.)[79]

އަނބާފާޅު ބިޔާއާލޮކަށުގެ ގޮތުން އެއް ބިދައިން އަމަލުކުރުމުގެ ގަވާއިދަށް އަމަލުކުރުން ހުއްޓައިލުން

36- އަދާވަތުގެ އުސޫލުން އަމަލުކުރާ އިރު އިސްލާމީ ދަރުމަތުން އެއް ބިދައިން

މުޢާމަލާތުކުރުމުގެ ގަވާއިދުގައި ހިފެހެއްޓެންޖެހޭނެ ކަމަކީ އެއްގަނޑެއްގެ ވާރީ ބެލުމެވެ.

އެހެންކަމުން މި ގަވާއިދުގައި ހިފެހެއްޓިފައިވަނީ މާތް އަންހެނުނ ފެހެއްޓެން ނުވަތަ ނުބައި

އަނބާފާޅު އަބަދުގައިވާ ނަމަ އިސްލާމީ ދަރުމަތުން މި ގަވާއިދަށް އަމަލުކުރުން

ދުކޮށްލަންޖެހޭނެއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބަކީ އަދާވަތުގެ ބަޔަކު ނުލިބިގެންދާނެއެވެ. އަނބާފާ

ނިކުތުމާ ގޮތުން މި ގަވާއިދަށް އަމަލުކުރުން ހުއްޓައިލަން ޖެހޭ ޝަރުޠުތަކުގެ މިސާލުގެ ތެރޭގައި

78 – أخرجه الديلمي في ((الفردوس)) (٦٥٩٢) وأخرجه أبو داود (٣٥٩٤)، والدارقطني (٣/٢٧)، والحاكم (٢٣٠٩)

79 - المغنى ج 8 ص 482

އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސަރަޙައްދަކަށް ވަންނަ ބިދޭސީން އަތުން އެއް ބީދައިން މުޢާމަލާތް ކުރުމަށް ބަލައި ވިޔަފާރި ބޭކާސް ނުގެން ވެއެވެ. އެހެނަސް މިއަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުތަކުގައި މި ގަވާއިދަށް ޢަމަލުކުރުން ހުއްޓިފައިވަނީއެވެ. މިސާލަކަށް މުސްލިމު ވިޔަފާރިވެރިން ދާރުލްޙަރްބަށް ވަޑާ ކޮޅަ މުޢާމަލާތްކުރުން ބޭނުންކުރާ ނުވަތަ އުޅުމުގެ މުޢާމަލާތު އެ ސަރުކާރަކުން ނުގެނައަސް، އިސްލާމީ ދައުލަތުން ކާފިރު ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންގެ ތަކެއިން އިސްލާމީ ދައުލަތަށް އަންނަ ވިޔަފާރީގެ މި ގޮތަށް މުޢާމަލާތްކުރެވެން ނުވާނެއެވެ. އަސްލަކަށް ބަސްވެރިޔާގެ މި ބަޔާނުކުރި ވިދާޅުވެއެވެ. (ދަރުލްޙަރްބުގެ އަހްލުވެރިން އަހަރުމެންގެ ވިޔަފާރިވެރިންގެ އަތުން ބައިނަލްއަޤްވާމީން މުޢާމަލާތު އަތުލިބިގަތުމަކީ ވިޔަސް ނުވަތަ އެ މީހުންގެ ހިލާ މުދަލެއް ހިފިކަމުގައި ވިޔަސް އަހަރުމެން އުޅުނަސްވެސް އެ ގޮތަށް ޙަލާލުވާނެކަމަށް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އެއީ ދީފައިވާ އަމާންކަމެއް އަދާކުރުމުގެ ނުވާނެއެވެ.)[80] އިތުރުން ޙާސިލުކުރުމުގައި ވިޔަފާރިވެރިޔާއަށް އެކަށީގެންވާ. (ބަޙްރައިނަށް ކޮޅު ބަހައި ނިޔާބަތު ހަމަގޮތާ އަހުލުވެރިންގެ މުޢާމަލާތް އުޅުނު ބާކީ ނުވީއަސް ، ނިޔާބަތު ހަމަގޮތާ އުޅުމުގެ މުދަލުން ބާކީ ނުކުރެވޭ. ނިޔާބަތު ހަމަގޮތަކާ އެއީ ކޮޅު މިންވަރުކުރޭ. މަތި އުޅޭކަމަކުން ބާކީ ނުވާމަ ބައިންސާފު ކަނޑައެވެ. ބައިންސާފު ކަނޑައެޅި ކުރަން ޖާގައެއް ނުވާނެއެވެ.)[81] ހަމައެ ގޮތުން ވިޔަފާރި ޖަމުޢު ދާރުލްޙަރްބަށް ދިޔަ ދާރުލްޙަރްބުއިސްލާމުގެ ރައްޔިތުން ފުރިހަމަ އިސްލާމީ ދައުލަތުން އެ ބިދައިން ޖަމާކުރި އިސްލާމީ ދައުލަތުގައި ދިރި ދާރުލްޙަރްބުގެ މީހުން

---

80 - المبسوط ج 12 ص 200

81 - الدر المختار ورد المحتار ج 2 ص 56

ޤައުމުތަކުގެން ނުވާނެއެވެ. އެއީ ބޭއިންސާފު ކަމަކަށްވާތީއެވެ. އެއީ ދީފައިވާ އަމާންކަމަށް ޢަދުލުވެރިވުން ކަމުގައިވާތީ އެއިން ކަމެއް ކުރުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ހުކުމު ނުބައި ވިޔަސް އަހުރެމެން އެފަދަ ނުބައި އަޚްލާޤުން ހުތުރުވެރިވެގެންނުވާނެއެވެ.[82]

ދެވަނަ ދިރުސަ ނުވަތަ ދެވަނަ އަސްލު

37- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގައި އަޚްލާޤުގެ އަހައްމިއްޔަތު ޚާއްޞަކޮށް ދެވަނަ އަބްލިޔާ އާގެ މަޤްބޫލާއި ވަސީލަތުގައި މާތް އަޚްލާޤީ ރިޢާޔަތްކުރުން އެދެވިގެންވުމެވެ. އަޚްލާޤުގެ މީހާއާއި ގިނަ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ މަތިން މަޤްބޫލު ޝަރަޢުވެރި މަޤްބޫލު މާތް ކަމަކަށް ވާންޖެހޭނެއެވެ. މަޤްބޫލިއްޔާ ވަސީލަތް ބަޔާންކޮށްދޭ އެއްގޮތަށް ބުނާ އުސޫލީ ޝަރީޢަތް އެކަމާ ކަނޑައެޅިގެން ދާއިރާއާ ކަމެވެ. އިސްލާމީ ޤާނޫނުގައި މި އުސޫލުތަކަށް ޗާގައެއް ނުޖެހޭ ޤުރުބާނީ ފާޅުކޮށްދީފައިވާ އުސޫލުތަކުން.މިއީ މެކިއަވެއްލީ 1513 ގައި ލިޔުނު ފޮތް " އަލްއަމީރު " ގައި ފާޅުކޮށްފައިވާ އުސޫލުތަކުން.އެކަން މި ފޮތުގައި ލިޔެފައިވެއެވެ.(ދައުލަތުގެ ކަންތައްތަކުގައި އަޚްލާޤުގެ ގަވާއިދުތަކަށް ޗާގަ ލިބިގެން ނުވެއެވެ.)[83]

އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަން ބާރާކޮށްލައިވާނީ ފަދައިން މުޖުތަމަޢު އުސޫލުތަކާބެހޭ އާރަބުން މި އުސޫލަށް ދަރިވާ ލިބޭއެވެ. އިއްޔަން ސަލާމާތުކުރެވޭ ބަޔަކު އެ ފަރާތަ އަދުން

---

[82] – كتاب المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية هامش 1 ص 60

[83] – القانون الدولى العام للدكتور محمد سامى جنينة ص 59

ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ((وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَٱنۢبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَآءٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْخَآئِنِينَ - ބަޔަކުމީހުންގެ ކިބައިން خيانة ތެރިކަމެއް އެއްވެސްޤައުމަކުން، ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވާނަމަ (އެބަހީކުރެވިފައިވާ معاهدة އެއް) އެބަހީގެ މައްޗަށް އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވާށެވެ! ހަމަހަމަވާގޮތުގެ މަތިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، خيانة ތެރިންނަކީ الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވާ ނުބައިބަޔެވެ.)) މިއާޔަތް އިސްލާމްދީނުގެ ހިމާޔަތުގައި ނަސްރަށް ދިފާޢުކުރުން ބާރު ހުޅުވިގެން ކުރިމަތިވާ ދިފާޢީ ޖިހާދުގައި ކަމުދާނެ ހިމާޔަތްތެރިކަމުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތް ކުރީ ވަރަށް ގިނަ ބަޔަކު ކަނޑައެޅުމުގައި ވެސް އެއީ ބަލައިގަނެވޭގޮތް ކަމެއް ނުވެވޭނެ. ދިފާޢުކުރުން ހިމާޔަތްތެރިކަމުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ބައެއް ދިފާޢުކުރުން އެއްގޮތް އެބޭއިކަން އެންގެވުމަށްވެއެވެ. އެކަމުގައި އެމީހުންނާ ސުލްޙަ ބަރާބަރު ބައިން މުސްލިމުންގެ ނަސްރާ ދިނުމަށެވެ. ދިފާޢުކުރުމުގެ ބައިގައެވެ. ހަމައެކަމުގައިވެސް ވަކިވާގޮތަކީ ވެރިކަން އިޚްތިޔާރު ވެސް މި އުސޫލަށް ތަބާވުމަށް ބަސްގަނެއެވެ. އޭގެ އަހަރުމެންގެ ދިފާޢު ބައިގެ ތަފުސީލް ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ދެން الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((وَإِنِ ٱسْتَنصَرُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ فَعَلَيْكُمُ ٱلنَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ[84] - އަދި دين ގެ ނަމުގައި އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެހީއަށް އެދިއްޖެނަމަ، އެމީހުންނަށް نصر ދިނުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމެވެ. އެމީހުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެމެދުގައި معاهدة އެއް ހެދިފައިވާ قوم އަކާ ދެކޮޅަށް ނުވެއެވެ. الله އީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައް ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ

[84] – الأنفال :72

ރަސްކަލާނގެއެވެ.)) ބޭއިންސާފުން އަނިޔާ ލިބެމުންދާ މުސްލިމުންނަށް ވާހިނދުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކަމެއް ކަމުގައި ވިޔަސް އެހީތެރިކަން ވަޑައިގަތުން އޮތީ ދުރުލުބަރުޙަގެ ދައުލަތުގެކާއިކު ކަނޑައެޅިގެ ބައްދަލު އުވާލައިގެން ކަމަށް ވާ ނަމަ އެ ކަން ކުރުން ބަރާބަރުވާނެއެވެ. ކިޔަނޑު ހާލު ހަމަޖައްސައިގެން ބާޠިލުކުރުމަށް ޖަހައި ކަމުގައި ވިޔަސް ހަދި މުޖުތަމަޢު ފަސިހަތައް ބާޠިލުކުރުމަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނު ހުއްދަ ކަމެއްނުވެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ އަޚްލާޤީ ހުއްދަތަކާއި ޚިލާފުވެގެން ދިޔައިރު ދައުލަތްތަކުގެ ޢަހުދުތައް އުވާލުމަކީ ޙާލަތުގެ އެކުގައި ހިފެހެއްޓުމުގެ ކަމެކެވެ.

މިންވަރު ދިގު ނުވަތަ މިންވަރު އަބްސޯ

38- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގައި އަޚްލާޤުގެ އަސާސެއްގެ މައްޗަށް ޤާއިމުކުރެވޭ މުއްދަތަކަށް ހަދާ އިސްލާމީދީނުގައި އަޚްލާޤީ الله އަށް ތަޤްވާވެރިވާމީހުން ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގެ ސަބަބުން ޢަހުދު ހަމައަށް ފުއްދުމަށް ޙުކުމް ކުރައްވާ އަޚްލާޤީ ކުރެވޭ ޢަހުދުތަކުގެ މުއްދަތަކީ ފުރިހަމަކުރުމުގެ ޢަހުދު ކުރާ ހަދަކަށެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވަމުއެވެ. ((فَأَتِمُّوٓاْ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ[85] - މާނަ، ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގެ މުއްދަތު ހަމަވާންދެން އެމީހުންގެ عهد ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، تقوىވެރިންނަށް، الله ލޯބިވޮޑިގެންވެއެވެ.)) ޢަހުދަކީ ވަފާތެރިވުމުގެ ތަޤްވާވެރިވުމުގެ الله އަށް ތަޤްވާވެރިވުމުގެ ބައެއްކަމުގައި ހިމެނޭ

85 - التوبة :4

ކަމެކެވެ. އެއީ الله ގެ ރަސޫލުﷲގެ ޙަދީޘްތަކުން ބޮޑު ކަމެކެވެ. ހުރިހާ ހާލަތްތަކެއްގައި ވެސް މުސްލިމުންނާއި އިސްލާމީ ދަރުޖަތުން އަދުލުވެރިވާން ވާނެއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ ۚ ٱعْدِلُوا۟ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ[86] - އަދި ބަޔަކުމީހުންނާކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އުދުރިވަރިވާ ކުރިވެރިކަމެއް އެއީ، ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރި ނުވުމުގެ މައްޗަށް ބާރުއަޅާކަމެއް ކަމުގައި ނުހަދާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރިވާށެވެ! އެއީ تقوى ވެރިކަމާ ގާތްކަން ބޮޑެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، ތިޔަބައިމީހުންކުރާ عمل ތަކެއް ޚަބަރު ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.)) މި އާޔަތުން ސާފުކޮށް އެނގޭގޮތުގައި އަދުލުވެރިކަމީ އިސްލާމީ އަޚްލާޤުގެ މާނަތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމެވެ. އެއީ الله އަށް ތަޤްވާވެރިވުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމެކެވެ. މުސްލިމުން ޣައިރުމުސްލިމުންނާ އެކު ކުރާ މުޢާމަލާތްތަކުގައި ވެސް އެކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. ތަޤްވާވެރިކަމާ އަޚްލާޤު ގުޅުމަކީ ނަފްސަށް ބާރުލިބޭ، ނަފްސަށް ސާބިތުކަން ގެންނަދޭ ކަމެކެވެ. އާޚިރަތްދުވަހުގައި މުސްލިމުގެ މީޒާނުގައި އެންމެ ބުރު ސަވާބުކުރުވާނީ އިސްލާމީ ދަރުޖަތުގެ ރިވެތި އަޚްލާޤުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާން ޖެހޭނެއެވެ.

[86] - المائدة : 8

އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ޝަރުޢުބުން

39- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނަކީ އިސްލާމީ ދައުލަތާ އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާ ދެމެދުގައިވާ ގުޅުން ތަންޒީމުކުރާ ޤާނޫނެވެ. އެހެންވީމާ މި ޤާނޫނުގެ ޝަރުޢުބުންނަކީ ދައުލަތްތަކެވެ. މުސްލިމު ފަރުދުން މި ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކާއި ޙުކުމްތަކާބެހޭގޮތުން އިސްލާމީ ފިޤުހުގައި ހާރިސާތަކާއި ހަނގުރާމަތަކާއި ޖިހާދާ ބެހޭ ބާބުގައި ވާހަކަދެކެވިދައްކަވާ އިރު އިންސާފުކުރުމަށްފަހު ޒިންމީ އަދި މުސްތައުމަން ފަރުދުންގެ ޙައްޤުތަކާއި ވާޖިބުތަކާބެހޭ ގޮތުންނެވެ. އަލްސަރަޚްސީގެ ޝަރަޙަ ފޮތް އަލްމަބްސޫޠު ފޮތުގައި އިދާ ވިދާޅުވެއެވެ.(سير ޙަރު سيرة ގެ ޖަމްޢުކަން ދަންނާށެވެ.މި ނަމުން މި ފޮތަށް ނަންދިނީ މިފޮތުގައި މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާ އަހްލުލްޙަރުބާއި މުސްތައުމަނުންނާއި ޒިންމީންނާއި ، ޙައްޤު ޤަބޫލުކުރުމަށް ފަހު ބާޣީކަން އެނބުރިދިޔަ މުރުތައްދުވެރިންނާއި ، ބާޣީ ތައުލީފުގެ މަޢުގައިވާ ބާޣީންނާ އެކު މުސްލިމުން މުޢާމަލާތު ކުރަންވާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދީފައި ވާތީއެވެ.)[87] މި ވާހަކަފުޅުން އެނގޭނީ އިސްލާމީ ފިޤުހު އިލްމުވެރިންގެ ނަޒަރުގައި އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ޝަރުޢުބުންގެ ތެރޭގައި ފަރުދުން ވެސް ހިމެނޭ ކަމެވެ. ޙަޤީޤަތަށް ބަލާއިރު މުސްތައުމަނުންނާއި އަހްލުއްޒިންމާގެ ވާހަކައާއި ދާރުލްޙަރުބުގެ އަހްލުވެރިންގެ ވާހަކައާ ގުޅިގެންވާ ވާހަކައެކެވެ. އެމީހުން އެއަށްފަހު ޒިންމީންގެ ތެރެއަށް ވަނީއެވެ. ނަމަވެސް އަމާންކަން ހޯދީއެވެ.ދާރުލްޙަރުބާއި މި ދާރުގެ އަހްލުންގެ ވާހަކައާ އިސްލާމީ ފިޤުހުގައި ސިޔަރާ ބެހޭ

87 - المبسوط ج 10 ص 2

ދިރާސާތަކުގައި ވަރަށް އިސްކަންދީފައިވާ ކަމެކެވެ. މިހެންވެ މި ބައިގައި އަޅުގަނޑުމެން އެންމެ ފުރަތަމަ ވާހަކަދައްކާނީ ދައުލަތްތަކާ ބޭރުގުޅުންތަކެވެ. އެއަށްފަހު މި ދައުލަތްތަކުގެ ފަރުދުންނާ ބޭރުގުޅުންތަކެވެ. ދެވަނައަށް ވާހަކަދައްކާނީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގައި އެމީހުން ޝަރުޢުބުން ކަމުގައި ބެލޭ ރަޢިއްޔަތާ ބޭރުގުޅުންތަކެވެ.

ފުރަތަމައަށް: ދައުލަތްތައް

-40 އަޅުގަނޑުމެން އިސްވެ ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ފަދައިން އިސްލާމީ ދައުލަތް ޤާއިމުކުރުމަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް އަމުރުކުރައްވައެވެ. މި ދައުލަތަކީ ފިޤުހުވެރިންގެ އިޞްޠިލާޙުގައި " ދާރުލްއިސްލާމީ" އެވެ. މި ނަން އިސްލާމީ ހުކުމާ ގުޅިގެން ދެވިފައި ވެއެވެ. މާތް الله ރަޙްމަތްލެއްވި އަލްއިމާމު އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ." އިސްލާމީ ހުކުމާ ގުޅިގެން ދެވޭ ނަމެކެވެ."[88] މި ބަސްފުޅުގެ މާނައަކީ ދާރުލްއިސްލާމީ ނުވަތަ ދައުލަތުލްއިސްލާމީ ސިޔާދަތާއި ވިލާޔަތް ބާރުވެރި އެއް ދައުލަތެއް ކަމުގައެވެ. ސިޔާދަތާއި ކަމަކީ ކުރިމަތިވެ ކޮންމެ ބާރުވެރިކަމެވެ. ފަޤީހުންގެ އަރިހުގައި ދާރުލްއިސްލާމަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ތަންފީޒުކުރާ މުސްލިމުން ވެރިކަންކުރާ ހުރިހާ ބިންތަކެކެވެ.[89] ފަޤީހުން ވިދާޅުވާގޮތުގައި ދާރުލްއިސްލާމަކަށް ވާނީ މުސްލިމުން ވެރިކަންކުރާ އިސްލާމްދީނުގެ ހުކުމްތައް ތަންފީޒުކުރާ ބިމަކަށެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އެ ބިމުގެ ބާރުވެރިއަކީ މުސްލިމަކަށް ވާނަމަ އެއީ ޤައުމުގައި އިސްލާމްދީނުގެ

---

88 - فتاوى واختيارات ابن تيمية ج 4 ص 185

89 - شرح السير الكبير ج 2 ص 81 و شرح الأزهار ج 5 ص 571- 572 والسياسة الشرعية للشيخ عبد الوهاب خلاف ص 69

ބުނެވާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރާނަމަ އެ ފަރުދުގެ ރައްޔިތުންކަމުގައި މުސްލިމުން ނުލިބޭނެ އެއީ އިސްލާމީ ގައުމުތަކެވެ.މި މާނައިގައި ޝާފިޢީ ފަޤީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. (ދާރުލްއިސްލާމުގެ ސަރަޙައްދުތަކުގެ ތެރޭގައި އެ ގައުމުގައި މުސްލިމުން ތިބުން ސަރަޙައްދުވެގެން ނުވެއެވެ. އެ ގައުމުގެ ވެރިކަމުގައި މުސްލިމު އިމާމަކު ހުރުމުން ފުދޭނެއެވެ.)[90] މި ބަޔަށް ބަލާއިރު ފުޤަހާއުންގެ ކަމަކީ ދާރުލްއިސްލާމުކަން ވުމަށް ބަލައި އެތަނުގައި އިސްލާމްދީނުގެ ޙުކުމްތައް ތަންފީޛުކުރެވޭ ތަނަކަށް އެ ތަން ވާކަން ނެގޭނެއެވެ. މި ކަމުގެ ސަބަބަކީ ފަޤީހުންގެ ނަޒަރުގައި މުސްލިމުކަމަ ވެރިކަންކުރާ ތަނެއްނަމަ އެތަނަކީ އިސްލާމީ ޙުކުމް ތަންފީޛު ކުރެވޭނެއެވެ.އެހެނީ މުސްލިމު ހާކިމުންނަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ތަންފީޛުކުރާ ބައެކެވެ.

މިއާޚިލާފަށް ދާރުލްޙަރްބަކީ މުސްލިމުން ވެރިކަންނުކުރާ އަދި އެތާނގައި އިސްލާމްދީނުގެ ޙުކުމްތައް ތަންފީޛުނުކުރާ ހުރިހާ ތަނަކަށެވެ.[91] ބައެއް ފަޤީހުން ދާރުލްޙަރްބުގެ ތަޢުރީފުގައި އިސްލާމްދީނުގެ ޙުކުމްތައް ތަންފީޛުކުރާ ބާރުގަދަކަން އެއްކޮށް ވިދާޅުވެއް ނުވެއެވެ. އެބަޔަކުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ ހަމައެކަނި މުސްލިމުން ވެރިކަންނުކުރާ ތަންތަން ކަމަށެވެ. ދާރުލްޙަރްބުގެ ތަޢުރީފުގައި ޒައިދީން ވިދާޅުވެއެވެ. (ދާރުލްޙަރްބަކީ އެ ތަނެއްގައި ކާފިރުންނަށް ވެރިކަމުގެ ބާރުލިބިގެންވާ ތަންތަނެވެ. މުސްލިމުންގެ ފުރުން އަމާންކަން ޖިންސާއެއް ނެތް ތަންތަނެވެ.)[92] ބަޔާފަތަށް ބަލާއިރު މި ދެ ދިރާސާއިގައި ދާރުލްޙަރްބުގެ ތަޢުރީފުގައި އެއްވެސް ތަފާތެއް ނެތެވެ. ބާރިވާނަމަ

---

[90] – فتح العزيز شرح الرافعى ج 8 ص14

[91] – شرح النيل ج 10 ص 395 ، السياسة الشرعية لعبد الوهاب خلاف ص 69

[92] – شرح الأزهار ج 4 ص 551

ޣައިރުމުސްލިމުންނާ ބަންދުމުން މި ދާރުގައި އިސްލާމްދީނުގެ ޙުކުމްތަކަށް ތަބާވުމަށްޓަކައި ބޭނުންކުރާ މަގަށް

ކަން އެނގެއެވެ. އެމީހަކީ ބާރު ހުރި ޣައިރުމުސްލިމު ދައުލަތެއްގެ އަހުލަކީ ކަމަށް ވީނަމަ

އިސްލާމްދީނުގެ ޙުކުމްތައް އެމީހަކީ ތަންފީޒުކުރެވޭ ނުކުރާނަމެވެ.

41- ދާރުލްޙަރުބުން ދާރުލްއިސްލާމަކަށް ވަނީ އަމާނުގައި އިސްލާމްދީނުގެ ޙުކުމްތަކަށް

ތަންފީޒުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެމަން ދާރުލްއިސްލާމުގެ ސިޔާސީ ބާރުގެ ދަށަށް ވަނީމައެވެ. އެހެން

އެ ތަން ވަނީ ދާރުލްއިސްލާމުގެ ބާރަކަށެވެ. ދާރުލްއިސްލާމު ދާރުލްޙަރުބަކަށް ވަނީ ކޮޅުން

ޙުކުމްތައް އެމީހަކީ ހިނގުމުންނެވެ. މިއީ އަލްއިމާމު އަބޫޙަނީފާގެ މަޒްހަބު ބަލައިގަތް ބަސްފުޅެވެ

ޝާފިޢީމަޒްހަބު ޖަމާޢަތުގެ ރައުޔެވެ.[93]

42- މިހާރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދާރުލްއިސްލާމާއި ދާރުލްޙަރުބުގެ މާނައާއި މަފްހޫމު

އެނގިއްޖެއެވެ. މިހާރުގެ ސިޔާސީ ދާރުލްޙަރުބާ ދުރު ދާރުލްއިސްލާމުގެ ސިޔާސީތަކީ

ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ މި ސިޔާސަތުގެ ޖަވާބަކީ: އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގެ ޣައިރުއިސްލާމީ ދައުލަތްތަކާ ޚިލާފު

ކުރަނީ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކަށް ނުބެލުމެވެ. އެހެނަސް ބާރަތް ނިޒާމުތަކާ ޚިލާފުވެއެވެ. އިސްލާމީ

ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނު ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކާ އެކު މަތީގައި ޤާއިމުވެފައިވާ އަސާސަކީ

މިއެވެ. މިއީ އެއިން ކޮންމެ ވެރިޔާ ހަރަ ނިޒާމުތަކާއި މިންގަނޑުތަކުގެ ތަފާތެވެ. މިގެ

އަލީގައި އަޅުގަނޑުމެން މި ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކުގެ ފުށުއަރާތަނާއި ބައިބައިތައް

ދެނެގަނެވޭނެތެވެ. ކުރަކުން މި ކަންކަން ސާފުކުރާ ދެވޭ ބަޔާންކުރެވެއެވެ.

[93] – شرح السير الكبير ج 4 ص 302ؤو ما بعدها ، البدائع للكاساني ج 7 ص 120 ، الفتاوى الهندية ج 2 ص 232 ، شرح الأزهار ج 2 ص 572

ޚާތިމަތް ބަލައި ޤަބޫލުކުރުން

43- އިސްލާމީ ދައުލަތުން އެހެން ދައުލަތްތަކުގެ މާއްދީ ޙިއްސީ ވުޖޫދަށް ބަލައި ދައުލަތެއްގެ ގޮތުގައި ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ.އެހެނީ ވުޖޫދުގައިވާ ކޮންމެ އެއްޗަކީ ޙިއްސީ އެއްޗެކެވެ. އެއީ އިންކާރުކުރެވޭނެ ކަމެއްނޫނެވެ. މި މާއްދީ ވުޖޫދު އޮންނާނީ ބާރާއި އާރުގެ މަތީގައެވެ. އެބަހީ އެ ސަރަޙައްދުގެ މައްޗަށާއި އެ ސަރަޙައްދުގެ ރައްޔިތުންގެ މައްޗަށް ބާރުފޯރުވުމާއި ފިޔަވަޅުގެ ޝާންޝައުކަތު ދެއްކުމަށް މި ދައުލަތަށް ލިބިފައިވާ ބާރުގެ މަތީގައެވެ.ޚާލަތު ނިޔާކުރާ ގޮތުގެ މައްޗަށް ބަލައި ޤަބޫލުކުރާ ކުރުމުގެ އަސާސުގެ މަތީގައި އިސްލާމީ ދައުލަތުން މުޢާހަދާތައް ހަދައި މި މުޢާހަދާތަކާ އެއްގޮތަށް ކަންތައްތައް ކުރަމުންދެއެވެ. އަދި މުސްއަލަތައް ހައްލުކުރުން ފިޔަވައިގެ ކަންތައްތައް ތަންފީޒުކުރެވެއެވެ، މި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ދަށުން އެއިރު މުސްލިމު ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންނަށް އަމާންކަމާއެކު އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސަރަޙައްދުތަކަށް ވަދެނުކުމެވޭނެއެވެ. މީގެ އަލީގައި މުސްތަޢުމަނުންނާއި ދާރުލްއިސްލާމުގައި އަހުލުލްޙަރްބީ ޙުކުމްތަކަކާއި ބަހުސްތަކެއް ތަރުތީބުވެގެން ދެއެވެ. ޚާލަތު ނިޔާކުރާ މި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ދަށުން އިސްލާމީ ދައުލަތުން އެ ދައުލަތުގެ ބާރާއި އެ ދައުލަތުގެ އެތެރޭގައި އުޅޭ ރައްޔިތުންނާއި އެ ދައުލަތު ތަފްސީލުކުރާ މަސްދަރުން ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ. ޚާލަތުއިސްލާމުގައި މަރުވާ އެ ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންގެ ތެރެއިން މަރުވާ މިހެންނާ އެކު ވާރިސުން ނެތްނަމަ އެމީހުންގެ ތަރިކަ އެ ދައުލަތަށް ޚާއްޞަވާނެއެވެ. އިބްނު ޤުދާމަތުލްމަޤްދިސީ ލިޔުއްވި އަލްމުޣްނީގައި އައިސްފައިވެއެވެ. "އަހުލުއްޛިންމަތުގެ ރިވާޔަތް ބަލާފައިވާ އަބަދުގެ ނަސްބު ބަންދުކުރެއި އަމާންކަން ލިބިގެން އަހުލުވެރިންގެ ގޮތަށް

އަނިސްއުގެ މީހަކު މަރައިގެވިއްޖެނަމަ އޭނާގެ މަރުގެ ދިހަ އުބައިދުމުގެ ޚަސްވެފާނަމް ފާނުވަންޖެހޭނެއެވެ. މި ދިހަ އޭނާގެ ވާރިސުންނާ ހަވާލުކުރާނީ އޭނާގެ ދައުލަތުންނެވެ."[94] މި ސަރުބުން ސާފު ބަހުން އެނގޭގޮތުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތް ޤަބޫލުކުރާ ޤައިދުމުސްލިމު ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ބާރުހިނގާ ސަރަހައްދުގައި ތިބިއިރު އެ ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންގެ ޙައްޤުތައް އިސްލާމީ ދައުލަތުން އަދާކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. މާލިކީ ފިޤުހުގެ ފޮތްތަކުގައިވާ شرح الزرقاني على مختصر خليل ގައި މުސްތަޢުމަނުންނާއި އުޅުމުގެ މީހަކު ދާރުލްއިސްލާމުގައި މަރައިގެވިއްޖެނަމަ އޭނާގެ މަރުގެ ދިޔައާ ބޭރުގެޔެން އަނިސްފައިވެއެވެ. އޭނާގެ މުދާ ދިއްބަނީ އޭނާގެ ވާރިސުންނަށެވެ. އޭނާގެ ދިޔައާއަކީ މި މުދާ އޭނާގެ ވާރިސުންނަށް ފާނުވަންވާނެއެވެ. އޭނާގެ ވާރިސަކު ނެތްނަމަ ވެސް ބަޔިރު ނަސްބުން އެނގޭގޮތުގައި އެ މުދާ މުސްލިމުންނަށް ޙައްޤު ނުވާނެތެވެ. އަދި ކިޔާއްހެއްތޯވެ؟ މި މުދަލާއި ދިޔަ ފާނުވަންޖެހޭ އޭނާގެ ރަށުގެ އަހުލުވެރިންނަށެވެ.)[95] ރަށުގެ އަހުލުވެރިންގެ މާނައަކީ އޭނާގެ ސަރުކާރަށެވެ.

ޝަރުޢީގޮތުން ޤަބޫލުކުރުން

44- އަދިވެ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ވުޒާރާ އިސްލާމީ ދައުލަތުން ޝަރުޢީގޮތުން ޤަބޫލުކުރާ ކަމެއްނޫނެވެ. ސަޙަބާ އިސްލާމްދީނުގެ އަސާސުގެ މަތީގައި މި ދައުލަތް ވުޖޫދުވެއިންވެގެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ މަޤްސަދުތައް މި ދައުލަތުގެ މަޤްސަދުތައް ކަމުގައި

94 - المغني ج 6 ص 297

95 - شرح الزرقاني لمختصر خليل ج 1 ص213

ހަދައިފައިވުމުގެ. އެ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނުތައް ޝަރީޢަތާ ދެކޮޅަށް ހަދައިފައިވުމުގެ. އެހެންކަމުން
އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ނަޒަރުގައި އެއީ ބާޠިލު އަސާސެއްގެ މަތީގައި އޮތް ބާޠިލުކަމެވެ.
މިފަދަ ސިޔާދަތްގައި އަދި ބާރުތަކެއްގައި އޮތް ދައުލަތަށް އިސްލާމީ ދައުލަތަކަށް ޝަރުޢީ
ހައިސިއްޔަތުން ބަލައިގެން ނުވަތަ ފަރުދުންނަށެވެ، އެހެނީ އެއްބައެއްގެ ޝަރީޢަތާއި ޙުކުމްތައް އަދި
ދިރިގެންދާނީ ޝަރީޢަތުގެ މަޞްދަރާއި ޝަރީޢަތުގެ ބުނެވިފައިވާނެއެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ
ދެކޮޅުވާގޮތަށް އާއި އަސާސްތަކުގެ މަތީގައި ޤާއިމުކޮށްފައިވާ އަދި އެ ޝަރީޢަތުގެ ބުނުންތައް
ޤަބޫލުނުކުރާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ވާނީ ކަނޑައެޅިގެން ބާޠިލު އެއްޗަކަށެވެ. މި ނަޒަރުގެ މައްޗަށް
ބިނާކޮށް އަދިހާރުގެ ސިޔާސީ ނިޒާމުތަކާއި ޤާއިމުވެފައިވާ މިފަދަ ދައުލަތްތަކަށް ބަލާލެވެއެވެ.
ބާރުތަކުގެ ހައިސިއްޔަތުން ބަލާއިރު ޤާނޫނީގޮތުން ބާޠިލު ކަމުގައި ޤަބޫލުކުރެވޭކަމެވެ. ބާޠިލުގެ ޙުކުމަކީ
އަދި ފާސިދު އުސޫލުތަކެވެ. ކަނޑައެޅޭ ޙުކުމްތަކަށް ނަފުސުއަށް ފެތޭކަމެވެ. އެ ނަޒަރު ނަފުސުއަށް ދޭންޖެހޭ
އެޖެން ބާރުތަކުން ޖެހޭ އިސްލާމީ ދީނާ ދެކޮޅުވާ ކަމެއްނެތެވެ. އެބަޔަކު ބަލާލީމާ ވާން
ޖެހޭ މުސްލިމުންނަށެވެ. އެބަޔަކު ޤާނޫނު ވަންޖެހޭ އިސްލާމީ ޤާނޫނަށެވެ. އެބަޔާ އިސްލާމީ
ޝަރީޢަތަށެވެ. އެހެން ހުކުމްތައް އިސްލާމީ ދީނަކީ ވަކި އެ ދީނުގެ ޤާނޫނު ނަފުސަށް ޖެހޭނެއެވެ.
ނުވަތަ އެ ނަފުސު ސިޔާސީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ބާޠިލުވާނެ އެ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނު
އިސްލާމީ ޤާނޫނުކަމުގައި ހަދައިދޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން ހަމަޖެހޭ ކަމުގެ ޢިލްމުވެރިން ޖެހޭނެއެވެ.
މި ދައުލަތުގެ ހަމައެ ދީނާޢިލްމީ ތަޢާރަފުކަމަށް އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސިޔާސީ އަދި އިސްލާމީ
ޤާނޫނަށް ބާޠިލުވާ ދީނީއިސްލާމުގެ ބަޔަކަށް ބަދަލުވެއްޖެކަމަށް ދެންނެވުން ޖެހޭ

ހަނގުރާމަކުރާނެވެ. މި ބަހުގެ މާނައަކީ އިސްލާމީ ދައުލަތާ އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާ ދެމެދުގައިވާ ގުޅުމަކީ ހަނގުރާމައިގެ ގުޅުމުކަމެވެ. ޞުލްހަދަސަލަސްތަދުގެ ގުޅުމުއްސޫރަތެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ދާޚިލުވެގެންވެސް ހަމުހާކޮށްގެން ނަމަވެސް ޣައިރުމުސްލިމު ދައުލަތް އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސިޔާސީ އަދި ޤާނޫނީ ބާރުގެ ދަށަށް ގެނައުމެވެ. މީގެ މާނައަކީ ދާރުލްއިސްލާމާ ދާރުލްޙަރްބާ ދެމެދުގައި މުޢާހަދާއެއްގެ ދަށުން ނުވަތަ އެބައިމީހުން އިސްލާމްވެގެން ނުވަތަ އަމާންދީގެން މެނުވީ ޞުލްޙައެއް ނުއޮންނާނެއެވެ. މިހެންވެ ޖިޒްޔާ އިޤްރާރުވެރިން ހަރުލުތަކަށް ދައުލަތުގެ ޝަރުޠުތަކާ ސަންދުރުވިލެވެ. އަހުލުލްޢަހުދުން ދާރުލްއިސްލާމާއި ދާރުލްޙަރުބާ ދެމެދުގައި ވާ ގުޅުމުގެ އަސާސަކީ ހަނގުރާމައެވެ. ދާރު އައްސަލާމާއި ނުވަތަ ދާރުލްޢަހުދުގެ ނުވަތަ ޢަހުދުވެރިންގެ ނުވަތަ ދާރުލްއަމާނުގެ ނުވަތަ އިސްލާމީދައުލަތުގެ ސަރަޙައްދު ނޫނީ ބަޔަކު ބެލެހެއްޓުމުގެ ނުކުތާއެވެ. މި ވާހަކަ ދައްކާލައި އަޅުގަނޑު އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޚާއްޞަ ގާނޫނު ދަށުން ދޭން ވާހަކަ ދަދާއްކުމެވެ. މި އަސާސާ އަޅުގަނޑުގެ ފިޤުހު އިސްލާމީދީނުން ވަރަށް ގިނަ ދަލީލަކާ ޚާއްޞަކޮށް ފޮނުއްވީއެވެ. މި އަސާސާ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އުފެދުނު ވިސްނުމާ ޢިލްމީ (އަރަބިއްޔާބީއަށް މަޖުސޫނު - އަލްފިޤްހުލްއިސްލާމީ - އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ނުވަތަ ތަޢާރަފުކުރުން އަދި ހަނގުރާމައާ ވާހަކަދައްކާފައެވެ.)[96]

96 - المغنى

ހަޖީގަމް ޤާޟީ އަދުގަނޑުވެސް ބަޔާންކޮށްދޭ ސާފުކޮށްދީފައިވާ ގޮތަށެވެ. ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިންގެ ވާހަކަފުޅުގައި ވެސް ޤާޟީ މި ދޭހަވެއެވެ. ޙަނަފީންނާއި ސުންނަތާއި ޙަދީޘް ކީރިތިއަރިހުންގެ ބަޔަކުރުވުމަކުން ދަލީލު ދިރާސާ މި ވާހަކަދައްކައެވެ. އާދެ މަތީގައިން ބައެއް ވާހަކަތައް ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

45- ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((وَقَٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِ[97] - އަދި (دين އާ ދެކޮޅަށް އުފައްދާ) فتنة ވެރިކަން ނެތިއްޖައުމަށް ދާންދެން އަދި دين، الله އަށް خالص ވެއްޖައުމަށް ދާންދެން މިތަބައިމީހުން އެއުރެންނާ ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ!)) ދުޝްމިނުން ވިދާޅުވެފައިވާގޮތުގައި ފިތުނައަކީ ކުފްރާއި ޝިރުކެވެ.[98] އިމާމު އަލްޖައްޞާޞް މި އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ((وَقَٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِ[99] - އަދި (دين އާ ދެކޮޅަށް އުފައްދާ) فتنة ވެރިކަން ނެތިއްޖައުމަށް ދާންދެން އަދި دين، الله އަށް خالص ވެއްޖައުމަށް ދާންދެން މިތަބައިމީހުން އެއުރެންނާ ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ. މި ބަސްފުޅުން ފިތުނަވެރިކަން ނެތިއްޖައުމަށް ދާންދެން އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުން ވާޖިބުކުރެއްވިއެވެ. އިބްނުޢައްބާސާއި ޤަތާދާއާއި މުޖާހިދާއި އައްރަބީޢު ވިދާޅުވެފައިވާގޮތުގައި މި ތަނުގައި ފިތުނައަކީ ޝިރުކެވެ. އަދި ދީނަކީ الله އަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވުމެވެ. ޝަރްޢީ ދީނަކީ الله ޢައްޒަ ވަ ޖައްލަށް އަދާކުރުން ބޯލަނބުމެވެ. الله ގެ ދީނަކީ އިސްލާމްދީނެވެ. الله ތަޢާލާ

---

97 - البقرة : 193

98 - أحكام القرآن لابن العربي ج 1 ص 99- 190

99 - البقرة : 193

ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلۡإِسۡلَٰمُ[100] - ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ حضرة ގައި، دين އަކީ، إسلام دين އެވެ.)) އަލްއިމާމު އަލްޖައްސާޞް ވިދާޅުވާގޮތުގައި ކުރީގެ ޤައުމުތަކުން ގެނެވުނު ފޮތްތަކުގައިވެސް ބުނެފައިވަނީ ބޮޑުވެ ޝަރީޢަތާއެވެ. އެއީ ދަރާރުސްކުރުމާއި ދީނުގައި ޙުކުމްތައް ތަޝްރީޢުކުރުމަކީ الله ގެ ކަމެކެވެ. އެހެން ފަރާތަކަށް މި ބާރު ލިބިގެން ނުވެއެވެ. މި ކަމުގައި الله އާ އަރާރުންވުމަކީ ނުވަތަ އެ ބާރު ލިބިގެންވާ ކަމަށް ދައުވާކުރުމަކީ ކުފުރެވެ. ގާތު الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُ [101]- ނުވަތަ الله ، إذن ދެއްވާފައިނުވާ دين އެއް، އެމީހުންނަށް، شرع ކޮށް ކަނޑައަޅައިދިނުން شريك ންތަކެއް އެމީހުންނަށް ވޭދެއްޔެވެ؟)) ނަޞާރާގެ ބަޔަކު ބަދިޔާރުބެހުމުގެ ފެށި މި ކަމަށް ދަލީލުކުރެއެވެ. ޔަހޫދީން ބޮޑުވެސް ނަޞާރާ ޔާރަނަށް ވެރިކަން އުފެއްދިކަން ބުނެފިކަން الله ގެ މި ޙަޤީޤަތް އިތުރުކަމަކީ އެއެވެ. އެއީ ((ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُوٓاْ إِلَٰهٗا وَٰحِدٗاۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ سُبۡحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشۡرِكُونَ[102] - އެމީހުންގެ علم ވެރިންނާއި، ރާހިބުންނާއި، مريم ގެ ދަރިކަލުން المسيح (عيسى ގެފާނު) އަކީ، الله ދޫކޮށް إله ން ކަމުގައި އެމީހުން ހެދިއެވެ. (ނަމަވެސް) އެއްކައުވަންތަ إله އަށް، އަޅުކަން ކުރުމަށް ފިޔަވައި އެމީހުންނަށް أمر ކުރެއްވާފައި ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި إله

[100] – آل عمران : 19
[101] – الشورى :21
[102] – التوبة : 31

އަކު ނުވެއެވެ. އެއުރެން އެ شريك ކުރާ ތަކެތިން، އެކަލާނގެ ހުސްطاهر ވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ((އެހިނދު ޢަދިއްޔު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެމީހުން އެބައިމީހުންނަށް އަޅުކަމެއް ނުކުރެއެވެ. އެހިނދު ރަސޫލާ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޙަލާލު ކަންތައްތައް ޙަރާންކޮށް ޙަރާންކަންތައްތައް ޙަލާލު ކުރިއެވެ. އެބައިމީހުން މި ކަމުގައި ތަބާވިއެވެ. ފަހެ މިއީ އަޅުކަންކުރުމެވެ.[103] ދާރުލްއިސްލާމުން ދާރުލްޙަރުބުގެ އަހުލުވެރިންނާ ހަނގުރާމަކުރަނީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސިޔާސީ ބާރުވެރިކަމުގެ ދަށަށް އެބައިމީހުން ގެނައުމަށާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުންތައް ތަންފީޛުކުރުމަށް ޓަކައެވެ. މީގެ މާނައަކީ އެމީހުންގެ ޢަޤީދާއާއި ދީން ބަދަލުކުރުމަށް މަޖުބޫރުކުރުމެއް ނޫނެވެ. މިއީ ޖިޒްޔާ ޙިލްފުވެރިން އެއްބަސްވުމެއްގައި ގެންގުޅުއްވާ ކަމެކެވެ. އެބާކަޔުންގެ އަރިހުގައި މަޝްހޫރު ގޮތުގައި

(އެބައިމީހުންގެ ދީނުމަތީގައި ތިބުމަށް އަހުރެމެން އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލާނަމެވެ.) ނަބަވީ ސުންނަތުގައި ޢަދަދުނުކުރެވޭހައި ގިނަ މިފަދަ އެތައް ކަމެއް އިސްވެ ހިނގައިފައިވެއެވެ. ޣައިރުމުސްލިމުން މުސްލިމުންގެ ޛިންމާގައި ތިބުމަށް އަދި ޖިޒްޔާ ދިނުމަށް ރުހިއްޖެނަމަ އެމީހުން އެމީހުންގެ ޢަޤީދާގެ މަތީގައި ތިބުމަށް ރަސޫލު الله ގެފާނު ވަނީ އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ޚަލީފާއިން ނަބަވީ ސުންނަތަށް ތަބާވެ ރަސޫލު الله ގެފާނު ވަނީ މި ގޮތަށް ޢަމަލުކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. "މިއީ ނަބަވީގެ

---

103 - تفسير ابن كثير ج 2 ص 340 – 348

ޢަހްދުވެރިންނާއި އެމީހުންނަށް ތަބާވާ ބަޔަކަށް الله ގެ ހިމާޔަތާއި އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި

މިއްލަކާއި އެބައިމީހުންގެ ގަސްވިއްކުމާއި އެމީހުންގެ ބާރުގެ ދަށުގައިވާ އެންމެހައި

އެއްޗެއްސަށް މަދު އެއްޗެއްސަކާއި ދިނައެއްޓެއްސަން މުޙައްމަދު ރަސޫލު الله ގެ ގާތުން ދެއްވާ

އަމާންކަމުގެ ޒިންމާއެވެ."[104]

46- ނަބަވީ ސުންނަތުގައި ޚައިބަރުގެ ބިމުގެ ހައްޤު އިސްލާމީ ދައުލަތަށް

ހިމެނޭންވާ ކަމަށް ދަލީލުކުރާ އެތައް ބަސްފުޅުތަކެއްވެއެވެ. އެއީ ޚައިބަރުގެ މުޅިން

އެމީހުންގެ ކާރަނާއި ނިޞްފު ބަދަލުކުރުމާ ދޫކޮށްލައްވައިދެއްވިއެވެ. ނުވަތަ އިސްލާމްދީން

އިޖްތިހާދުކުރުމާ ދޫކޮށްލައްވައިދެއްވިއެވެ. ނުވަތަ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ބާރަށް ބިމުގެ ޙައްޤުވެރިކަން

އިޖްތިހާދުކުރުމާ ދޫކޮށްލައްވައިދެއްވި ނަމަވެއެވެ. ޚައިބަރު ރަސޫލާގެ އެބައި ބަޔަކަށް ފުރުސަތުދެއްވައި

ޚައިބަރުގެ މުސްލިމުންނާ ކުރިމަތިލުމަށް ޖަހައި ތަސްކީރަށް ޒުވާނުންނަށް އެމީހުންނަށް

އެންމެ ފުރަތަމަ އިސްލާމްދީނަށް ގެނައުމަށް އަމުރުކުރައްވައިފައެވެ. އެބައިމީހުން އެކަމާ

ދޫކޮށްލައްވައިދެއްވި އެމީހުންނަށް ޚިޔާރު ދެއްކެވުމަށް އަމުރުކުރައްވައިފައެވެ. އެއީ

އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމުގެ ދޫކޮށްލައްވައިދެއްވި އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ބާރަށް ބިމުގެ ހިފެހެއްޓުމަށް

ގޮތްތަކެއް އެމީހުންނަށް ހަމަޖެހިވަޑައިގަތުމަށް އަންގަވައިފައެވެ.[105]

---

[104] - الخراج لأبي يوسف ص 72

[105] – بالخراج لأبي يوسف ص 990 وصحيح مسلم ج 7 ص 210 و زاد المعاد ج 2 ص 65

47- ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ ޒަމާނުގެ ހަނގުރާމަތަކީ ވެސް މި ވާހަކަތަކަށް ތާއީދުކުރާ ކަންތައްތަކެކެވެ. އެބާކަލުން ހަމަނުޖެހި ހަނގާމަ ފަތަހަކުރައްވައި އެ ބިންތަކުގައި އޮތް ޖާހިލީ ނިޒާމުތަކަށް އުވާލައްވައި އިސްލާމީ ޤާނޫނު އެ ޤައުމުތަކުގައި ތަންފީޛުކުރެއްވިއެވެ. މިކަމުގެ ސަބަބަކީ އެ ބިންތަކުގައި އިސްލާމީ ދަޢުވަތުގެ ބާރުގެ ދޮރު ބަންދުވެ ހުރުމެވެ. މިކަމާ އެއްވެސް މީހަކު ދެކޮޅެއް ނުހަދައެވެ. މިއީ ސުލްޙާއި މަސްލަހަތުގައި އެކަމުގެ ބާބު އިބްތިދާއުވާއިރުވާ އެއް މަސްއަލައެވެ.

ޚުލާޞާއި އޭގެ ނަތީޖާ

48- ޢައްލާމާ ބައެއް ފަޤީހުންނާއި މުޙައްޤިޤީން[106] ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ދާރުލްއިސްލާމާ ދާރުލްޙަރުބާ ދެމެދުގައިވާ އަސްލަކީ ގުޅުމަކީ ސުލްޙައެވެ.ހަނގުރާމައަކީ ޢާރިޟުވާކަމެކެވެ. މި ގުޅުމަށް ބަދަލު އަންނާނީ ސުލްޙު ހުއްދަކުރާ ހަނގުރާމައިގެ ޙާލަތްތަކަށް ކުރިމަތިވުމުންނެވެ.ދާރުލްއިސްލާމުގެ ވެރިކަމުގެ ބާރުގަދަކަން ގެނައުމަށާއި ހަނގުރާމަގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ޙާލަތު ހަނގުރާމަ ފެށުމަކީ އަޅާކަމުގެ ޙައްޤުންނެވެ. މިބާކަލުން ދަލީލުގެ ގޮތުގައި ދައްކާވާ އެއް އާޔަތެއް ((وَإِن جَنَحُوا۟ لِلسَّلْمِ فَٱجْنَحْ لَهَا - އަދި صلح އަށް ފަރާތަށް އެބައިމީހުން ރުޖޫޢަވެއްޖެނަމަ، ކަލޭގެފާނުވެސް (އެގޮތް قبول ކުރައްވައި) އެފަރާތަށް ރުޖޫޢަވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)) އާއި ((وَقَٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ

---

[106] – الشيخ محمد رشيد رضا صاحب تفسير المنار في تفسيره و في كتاب الوحى المحمدى ص 271 – 275ر وأستاذنا الشيخ محمد أبو زهرة في كتاب العلاقات الدولية في الإسلام وزميلنا الدكتور وهبة الزحيلى في رسالته آثار الحرب في الفقه الإسلامي

ٱلْمُعْتَدِينَ– ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާ މީހުންނާ ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! އަދި (އެކަމުގައި) ތިޔަބައިމީހުން (އިސްވެ ހަނގުރާމަ ފެށުމުގެ ގޮތުން) ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން (އިސްވެ ހަނގުރާމަ ފެށުމުގެ ގޮތުން) ހައްދުފަހަނަޅައިދާ މީހުންދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނުވާނެތެވެ.)) އެބާރާތުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޒަމާނުގައްޔާއި ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ ޒަމާނުގައި މުސްލިމުން ކޮށްފައިވާ ހުރިހާ ހަނގުރާމަތަކީ އިސްލާމީ ދަޢުވަތާއި ދީނަށް ގޮވައިލާ މީހުން ހިމާޔަތްކުރުމަށާއި ޢުދުވާނީ ހަމަލާތަކަށް ހައްދު ދިނުމަށާއި އެބައިމީހުންގެ ފިތުނަތަކުން މަނާކުރުމަށް ބަލައި ކޮށްފައިވާ ދިފާޢީ ހަނގުރާމަތަކެވެ.

ބަޔާނާއި ބާޣީޔަތް ބަޔާއިދު އަޅުގަނޑުމެން ބަޔާންކުރި ނައްޞުތަކާއި ނަބަވީ ސުންނަތުން އެނގެން ހުރި ކަންތައްތަކާއި ރާޝިދު ޚަލީފާއިންގެ ބަޔާންކުރުންތަކާއި ފިޤުހު އިޖުތިހާދުވެރިންގެ ބަސްފުޅުތަކަށް އެބައިމީހުންގެ ހައްޤުގައި ތާއީދުވެ ނުކުރެއެވެ. އެބާރާތުން ބިދްޢަތް ކަމުގައި ދެއްކުވި އާޔަތްތަކާ އެބާރާތުންގެ ބަސްފުޅުތަކަށް ތާއީދުވެ ނުކުރެއެވެ. މި އާޔަތްތަކުގެ މަޤްސަދުތައް އަޅުގަނޑުމެން އިތުރަށް ބަޔާންކޮށްލާނަމެވެ.

49- الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު ((وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَٱجْنَحْ لَهَا - އަދި صلح އަށް ފަރާތަކުން އެދުމުން ފުރުޞަތުދިނަމަ، ކަލޭގެފާނުވެސް (އެގޮތް قبول ކުރައްވައި) އެފަރާތަކުން ފުރުޞަތުދެއްވާށެވެ.)) މި ބަސްފުޅުގައި އިޝާރާތްކުރައްވާ "ސަލްމު" އަކީ ސުލްހަށެވެ. މި އާޔަތް އިޝާރާތްކުރައްވާ ވަނީ ޢަދުއްވުންގެ ބާރުގަދަކަމާއި މުސްލިމުންނާއި އެމީހުންގެ ދައުލަތުގެ

ނިކަމެތިކަމުގެ ހާލަތު ބަޔާންކޮށްދޭ ސިޔާދަތުގައެވެ. މި އާޔަތުގެ ތަރުޖަމާގައި މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެއެވެ. " އަދުއްވުން ބައިބޮޑުވެ އެމީހުންނާ ސުލްހަވުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އެހެނަސް މުސްލިމުންގެ ބާރުގަދަވަނަމަ އެމީހުންގެ އިއްޒަތް މަތިވެރިކަމަ އެމީހުންނާއެކު ސުލްހަ ހެދުމަކީ ނުވާނެއެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((فَلَا تَهِنُوا۟ وَتَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱلسَّلْمِ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ [107] - ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ނިކަމެތިވެގެން، كافر ންނާ صلح ވުމަށް ގޮވައިނުލާށެވެ! ގަދަވެ، މަތިވެރިވާނީ ތިޔަބައި މީހުންނެވެ .))[108]

އަލްއިމާމު އަލްޖައްޞާޞް އެކަލޭގެފާނުގެ ފޮތް އަޙްކާމުލްޤުރްއާނުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ." އަހުރެމެންނަށް އެމީހުންނާ ސުލްހަވުމަށް އެދުން އަންގަވާފައިވަނީ މުސްލިމުންގެ އަދަދު މަދު، އަދުއްވުމުގެ އަދަދު ގިނަ ހާލަތުގައެވެ. ޖިޒްޔާދައްކާ ދެންދެން މުޝްރިކުންނާއި އަހުލުކިތާބީންނާ ހަނގުރާމަކުރުން އަންގަވާފައިވަނީ މުސްލިމުންގެ އަދަދު ގިނަވެ މުސްލިމުންގެ ބާރުގަދަ ހާލަތުގައެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ." فَلَا تَهِنُوا۟ وَتَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱلسَّلْمِ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ - ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ނިކަމެތިވެގެން، كافر ންނާ صلح ވުމަށް ގޮވައިނުލާށެވެ! ގަދަވެ، މަތިވެރިވާނީ ތިޔަބައި މީހުންނެވެ." އަދުއްވުން ބަލިކަށިވާ ހާލު ބާރުގަދަ ހާލަތުގައި ސުލްހަވެރިވުން މި ވަނީ މަންސޫޚްކޮށްލައްވާފައެވެ.)[109] މުފައްސިރުންގެ މި ބަސްފުޅުތަކަކީ ބަލާއިރު އަޅުގަނޑަށް ދެނެގަނެވުނީ މި އާޔަތުގެ ބަސްފުޅަކީ ހުރިހާ ހާލަތަކަށް ވެސް އާންމު ބަސްފުޅެއް

---

[107] - محمد : 35

[108] - أحكام القرآن لابن العربي ج 4 ص 864 و تفسير ابن كثير ج 2 ص 222-223

[109] - أحكام القرآن للجصاص ج 2 ص 70

ކަމަށެވެ. ދާރުލްއިސްލާމުގެ ބާރު ގަދަ ހާލަތުގައި ވެސްމެއެވެ. ދާރުލްހަރްބުން ސުލްހަ ޤަބޫލުކޮށް ހަނގުރާމަނުކުރުމަށް އެދި ދާރުލްއިސްލާމުގެ ބާރަށް ބޯލަނބައި ސުލްހައަށް އިސްކަންދީ ޖިޒްޔަ ދީފިނަމަ އެމީހުންނާއެކު ސުލްހަ ޤާއިމުކުރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.

50- މުފައްސިރުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ((وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ- ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާ މީހުންނާ ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! އަދި (އެކަމުގައި) ތިޔަބައިމީހުން (އިސްވެ ހަނގުރާމަ ފެށުމުގެ ގޮތުން) ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން (އިސްވެ ހަނގުރާމަ ފެށުމުގެ ގޮތުން) ހައްދުފަހަނަޅައިދާ މީހުންދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.)) މި އާޔަތަކީ ހަނގުރާމަކުރުމާ ބެހޭގޮތުން މަދީނާގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ބާވައިލެއްވި އާޔަތެވެ. އެއަށްފަހު ހުރިހާ މުޝްރިކުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް އަންގަވައެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ ވަކި ބާވަތަކާ ބެހޭ ހުކުމެކެވެ.އިސްލާމީ ދައުލަތް ނިކަމެތިކަމުގެ ހާލަތުގައި އޮތް އިރާ ބެހޭ ހުކުމެކެވެ. މި އާޔަތް ބާތިލްވެގެން ހަނގުރާމަކުރުން ވާޖިބުވާނީ ހަނގުރާމަކުރާ ބައިމީހުންނާއެވެ. އިސްވެ ހަނގުރާމަ ފަށާ ބައިމީހުންނާއެއް ނޫނެވެ. ބައެއް މުފައްސިރުން ވިދާޅުވާ މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވީ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާ ބެހޭގޮތުންނެވެ. މި އާޔަތުގެ މާނައަކީ ހަނގުރާމަވެރިންނާ މެނުވީ ހަނގުރާމަނުކުރާށެވެ. އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ރާހިބުންނާ ހަނގުރާމަނުކުރާށެވެ.އެއީ ހަނގުރާމަވެރިންނެއް ނޫނެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ވަނީ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ފައްޅިޔަކުގެ އަޅުވެރިންނާ ހަނގުރާމަކުރުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. މި ބަސްފުޅުން މުފައްސިރުންގެ މި ރައުޔަށް ގަދަކަން

ލިބޭއެވެ.[110] الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު ((وَلَا تَعْتَدُوٓاْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ– އަދި (ޢުދުވާނުގައި) ޒިޔާދައިވެރިވުން (އިސްވެ ހަނގުރާމަ ފެށުމުގެ ގޮތުން) ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން (އިސްވެ ހަނގުރާމަ ފެށުމުގެ ގޮތުން) ހައްދުފަހަނަޅައިދާ މީހުންދެކެ الله ލޯބިވޮޑިނުގަންނަވާނެއެވެ.)) މުސްލިމުން ދިފާޢީގޮތުގައި ހަނގުރާމަ ފުރަތަމަ ހައްދުފަހަނަޅައިދިނުމުގެ މާނައަކީ ޒިޔާދައިވެރިވުމާ ހަނގުރާމަކުރާ ފިޔަވައި ނުހިނގާ ޒިޔާދައިވެރިވުން ހަނގުރާމަކުރުމާއި ދެކޮޅުހެދުމާއި ހިޔަނިވެރިކުރުން ހަނގުރާމަކުރުމެވެ.[111] މިގޮތުން ހަމައެކަނި ދިފާޢީ ހަނގުރާމައަށް ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ހުއްދަ ލިބިގެންވާ ހަނގުރާމަކުރާމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމަކުރުމުގައި الله ގެ ޝަރީޢަތް ގެއްލުވާލުމަށް ބޭނުން ކުރެވޭ ކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މި ޙާލަތުގައި މުސްލިމުން ހަނގުރާމަކުރުމަކީ ބާރުގެ ޒާތުގައި ބޭނުންތައް މުސްލިމުންނަށް ދޫނުކުރުމަށް އަމާންކަމާއި ނަބަވީ ޙައްޤު ބޭނުންވުމުގެ ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމައެހެން ގޮތުގައި ޒިޔާދަ ވާޖިބުވާ އަމާންކަމުގެ ކަމެއް ހަމަ ދެކެވޭނީ ދިފާޢީ ހަނގުރާމައެކޭ ނުވެދާނެއެވެ.

-51 ޒިންމާއެއްނެތި ކާފިރުންގެ ތެރެއިން ހެދިފައިވާ ހުރިހާ ކަލަކާއި ގެއްލެނިވެރިވުމަށް ހަނގުރާމަކުރުމެވެ. މިއީ ފަރުވާ އަދާކުރުމަށް ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަނގުރާމަ ހުއްދަކުރަނީ ((قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ ٱلْحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ حَتَّىٰ يُعْطُواْ ٱلْجِزْيَةَ عَن

110 – الجصاص ج 1 ص 257 و ابن العربي ج11 ص 104- 105

111 – ابن العربي ج11 ص 104- 105

يَدٍ وَهُمْ صَٰغِرُونَ [112] - ފޮތް ލިބުނު މީހުންކުރެ، الله އަށާއި، آخرة ދުވަހަށް إيمان ނުވާ، އަދި الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول އާ حرام ކުރެއްވި ކަންތައް حرام ނުކުރާ، އަދި حق دين އަށް تبع ނުވާ މީހުންނާ ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! (އެއީ) އެމީހުން ނިކަމެތިވެ، ދެރަވެގެންވާ حال، އަތުއްދަށުން جزية ދިނުމަށް ދާންދެންނެވެ.)) ދާރުލްޙަރުބުގެ އަހްލުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ލިބިފައިވާ ހައްޤު މި އާޔަތުން ވަރަށް ސާފުކޮށް އެނގެއެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ވެރިކަމުގެ ބާރަށާއި އިސްލާމީ ޤާނޫނުގެ ބުލުންތަކަށް ބޯލަނބައިދިނުމަށް ދާންދެންނެވެ. މި ދިޔަ އާޔަތް ބަޔާންކޮށްދެއްވައިދެނީ ((وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمْ - ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާ މީހުންނާ ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ!)) މި އާޔަތުގެ ފަހުންނެވެ. އެހެންކަމުން ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ފަރުން ބާވައިލެއްވި އާޔަތެވެ. ފަހުގެ އާޔަތުން ކުރީގެ އާޔަތުގެ ހުކުމް މަންސޫޚުވާނީއެވެ. މުފައްސިރުންނާ ފުޤަހާއުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބޭކަލުންތަކެއް މި ގޮތަށް ވިދާޅުވެއްސެ އަޅުގަނޑު ބޮޑަށްވާނީ ހަނގުރާމަކުރާ ބާރު އާޔަތްތަކާއި އެއާ ގުޅިފައިވާ އާޔަތްތަކަށް ބަލައިލާފައިވާނީ ތަފާތު ބާރުތަކާ ގުޅިގެންނެވެ. ތަފާތު މަސްއަލަތަކަށް ހައްލުކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކުރެއްވުމަށެވެ. ދައުލަތުގެ ބާރުތަކާއި ބާރާއި ނިކަމެތިކަމަށް ބަލައި ތަފާތު ބާރުތަކުގައި ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ހަމަލާކުރާނެއެވެ. ދައުލަތުގެ ނިކަމެތި ބާރުގައި އިސްލާމް ހަނގުރާމަ ފަސްކުރަންވާނެއެވެ. މި ބާރުގައި ސުލްހަ ހުށަހެޅުމުން އެކަމާ ދެކޮޅުހަދައިގެން ނުވާނެއެވެ. މި ބާރުގައި އިސްލާމް

---

[112] - التوبة : 29

ހަނދުވާރަ ފުރި ބަދަރަށް ރައްދުދިނުމުން ފުދުނުއެވެ. އެބޭކަލުން ޙުއްޖަތު ދުއްރާލި އާދަތުތަކާ އެއްގޮތަށެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ އާރާއި ބާރު ވަރުގަދަ ބާރަތުގައި އިސްވެ ހަނދުވާރަ ފުރުން ހުރިތަވާފުތެވެ. ބާރީފު ސަރާރު ވުޤުދުން ނަސްރަށާއި ފަތުޙުތައް ސިޔާސީ ޤަބޫލުކުރަށް ނަފާތިއްވެ. އަދި ގަނޑުވެރިން އެހެނިހެން ފަރާތްތަކުގެ މަސްރަޙީ އެއްގޮތަށެވެ. މި އާދަތްތަކުގެ ފުރަގަހު އަރާރުމުގައި ނުތެވެ. އަދި ނަސްބާތް ވަސް ނުތެވެ. އެހެނަސް އެއީ ތަފާތު ބާރަތްތަކަށް އެތް ތަފާތު ބަޔަކަށްތަކާއެވެ. ކަންމަ ބަޔަކުމުގެ ވަސް ތަންތިޖު ކާރަސި އެ ބާރަތަކާ އެއްގޮތާ ގޮތުގެ މަޖުނަށެވެ. މަސައްކަތް ފަރުގަ އިބްނާލް ގައިރުލު ވާހަކަފާ ފަރުދީން މަސްލަހަތު އަތުގައި ބާރުކަރުގަ ކަރާ ބުނަށް ބިރުވެރިކަން ހަނދުވާރަ ކާރަނޝަށްފުއެވެ.[113]

އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޖުޣްރާފީ ވަޒްޢުއްޔަތު

52- އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޖުޣްރާފީ ވަޒްޢުއްޔަތަކީ އަރަބިކަރައިގެ މި ތަންތަނި ވާރަކަތަށް ތާއިފުދިޔަ ކަމުކަށެވެ. އަދި އެއީ އިސްލާމީ ފަތުޙުން ދިރާސާކުރެވުނު ފަރުމާކުރެވިފައިވާ ބައުދުތަކަށް ވަސް ބާރުލިޔަ ކަމުކަށެވެ. އެއްވަސް ސަރަޙައްދު ގޮތުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތަކީ ފިކުރީގެ ދައުލަތްކަމެވެ. މި ދައުލަތް އާރު މަތީގައި ޤައުމުވެރިވާ އަސާސަކީ އިސްލާމީ ޢަޤީދާއެވެ. މި ދައުލަތުގެ ޤާނޫނު ޤައުމުވެރިވަނީ މި ޢަޤީދާއި މި ޢަޤީދާއިން ފެށިގެންދިޔަ ނިޒާމުތަކާއި ފިކުރުތަކާއި ޙުކުމްތަކުގެ މައްޗަށެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ ބިމުގެ އިމުގައި ކުރެ ސަރަޙައްދު ދައުލަތެއް ނޫނެވެ. އެއީ މަކަ ޖިންސަކަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަސްލީ އިމުތިޔާޒުގެ ދައުލަތެއް ވެސް

113 - زاد المعاد ج 2 ص 81- 82

ނޫނެވެ.ކުރިން ވެސް ދެންނެވި ފަދައިން އެއީ ފިކްރުގެ ދަޢުވަތެވެ.މި ފިކްރުގެ ޢަޤީދާއަކީ ތަފާތު ޖިންސްތަކާއި ގައުމުތައް ހިމެނޭ ޢާލަމީ ދައުލަތަކަށް މި ދައުލަތް [illegible] ފިކްރުތަކެވެ. ކޮންމެ އިންސާނަކަށް ވެސް މި ޢަޤީދާ ޤަބޫލުކޮށް މި ފިކްރު އުފުލައި މި ދައުލަތަށް ނިސްބަތްވާ މި ދައުލަތުގެ ރައްޔިތަކަށް ވެވިދާނެއެވެ.މިކަމާ [illegible] މީހާއަށް ވެސް މި ދައުލަތުގެ ހިމާޔަތާއި މި ދައުލަތުގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގެ ހިޔާވަހިކަމުގެ ދަށުގައި އުޅެވިދާނެއެވެ.އެއްވެސް ކަހަލަ [illegible] ނުލައި އޭނާއަށް އޭނާގެ ޢަޤީދާގެ މަތީގައި ހުރެވިދާނެއެވެ.

މި ދައުލަތުގެ [illegible] [illegible] މި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އިސްލާމްދީނުގެ އަސާސުގެ މަތީގައި [illegible] [illegible] ވާނީ މި ދައުލަތުގެ [illegible] ހަމައެކަނި މި ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންނަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެއީ އިން [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދައުލަތުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا[114] - ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ

---

[114] - الأعراف : 158

މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންކަލޭގެފާނީ، ތިޔަބައިމީހުން އެންމެންގެ ގާތަށް الله ފޮނުއްވި رسول އާއެވެ.)) އެހެން ވަޙީ ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ. ((قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا[115] - ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންކަލޭގެފާނީ، ތިޔަބައިމީހުން އެންމެންގެ ގާތަށް الله ފޮނުއްވި رسول އާއެވެ.)) ޔަޢުނީ ޤުރުއާން މީސްތަކުންނާ މުޚާޠަބުކޮށްފައި ވަނީ އިންސާނުންގެ ހައިސިއްޔަތުންނެވެ. ޤުރުއާން އެންމެތަކުންނަށް ގޮވައިލަނީ އެދީނަށެވެ. އެދީނުގެ އަޤީދާގައި ހިފާޒަތަށެވެ. ގާތް الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُواْ رَبَّكُمُ[116] - އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ކުރާށެވެ!)) އެހެން ބަސްފުޅެއްގައި އަންގަވަނީ ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ[117] - އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން تقوى ވެރިވާށެވެ!)) އެހެން ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ. ((يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ[118] - އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ ހިނދެއްގައިވެސް، ޒީނަތްތެރިކަން ހިފާށެވެ!)) އިސްލާމްދީން އާދަމީ ދަރުވަތަކަށް ވާތީ އެއީ އިންސާނުންނަށް ގާތް الله ދެއްވި ނިޢުމަތެކެވެ. އެހެންކަމުން މި ނިޢުމަތް ހުރިހާ އިންސާނުންނާ ހަމައަށް ވާސިލުވާން ޖެހެއެވެ. މި ނިޢުމަތުގެ ތެރެއިން ޚަޔާލު އެމީހުން ބާއްޖަވެރިވުމަށް ބަލައެވެ. މި ކަން

115 - سبأ : 28

116 - البقرة : 21

117 - النساء :1

118 - الأعراف : 31

ކުރުވުނީ އިސްލާމްދީނުގެ ނޫރަށް ހުރަސްއަޅައި ހުރިހާ ހުރަސްތަކެއް ނައްޓާލައިގެންނެވެ. މި ކަމަށް އޭރު އެންމެ ބޮޑު ހުރަހަކީ އެ ކާފަރުންތަކުގެ ރައްޔިތުންނަށް މި ނޫރަށް ހުރަސްއަޅައި ބާޣިތު ކާފަރުންތަކެވެ.މި ކާފަރުންތަކަށް ޖިހާދު އިތުރުވެރިން ދާރުލްޙަރްބު ވިދާޅުވެއެވެ. މި ކާފަރުންތައް އާންމު ގޮތެއްގައި ނަސްރެއްލިބޭނީ ގަދަ ބާރުންނެވެ. ދައުލަތުގައި ބާރެއް ނުހުންނާނެއެވެ. މިހެންވެ ވާތީ الله ތަޢާލާ ޖިހާދުކުރުމަށް އަމުރުކުރައްވައިފައެވެ. މި އަމުރުފުޅު މަސްޖިދު ކުރުވުނީ އެކަލާނގެ އަންގަވާފައިވާ ފަދައިން މި ކަމަށް ބޭނުންވާ ހުރިހާ ބާރުތަކެއް ތައްޔާރުކޮށްގެންނެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ[119]- އެއުރެންނާ ދެކޮޅަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުރެވެނިވީހައި ބާރެއް ތިޔަބައިމީހުން ތައްޔާރުކުރާށެވެ!)) އެއީ އިސްލާމްދީން ގެނެސްދިން ބަޔަކު ހިމާޔަތް ކުރުމަށް ޓަކައެވެ. މި ބަޔަކު މި ބިމުގައި ހިމާޔަތްކުރާ ފޮނުވުމަށް ބާރު ބޭނުންވާނެއެވެ. މި ކަމަށް ހުރަސްއަޅައި ހުރިހާ ހުރަސްތަކެއް ނައްޓާލައިގެން ޖިހާދެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ މުހިއްމުކަމެއް މިއެވެ. މި ދައުލަތުގެ އެންމެ ބޮޑު މަޤްޞަދަކީ މިއެވެ. ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ވާ الله މިކަމަށް އިޝާރާތްކުރައްވައި ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْاْ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ[120] - އެއުރެންނީ، ބިމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެން ބާރުވެރިކުރައްވައިފިނަމަ، ނަމާދު قائم ކޮށް، زكاة ދީ، ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކޮށް،

[119] - الأنفال : 60

[120] - الحج : 41

ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރުމުގެ މުހިންމުކަން. ކަންކަމުގެ ނިމުންވަނީ الله އަށެވެ.)) މި ކަންތައް
ފުރިހަމަވެ ހުރަސްތަކެއް ނެތިވެގޮސް ބާޠިލު ކިޔާންތައް ރޫޙުގެން ހިމެއްޓުނަމަ الله ގެ ޝަރީޢަތް
މި ބިންމަތީގައި ތަންފީޛުކުރެވިގެންދާނެއެވެ. އެހިނދު އިސްލާމީ ދައުލަތެއް މުސްތަޤިރުކަން
މިނިވަންކަމުގެ ގޮތުގައި ދުނިޔެއަށް ފާޅުވާނެއެވެ. އެމީހުން އަމިއްލައަށް އިސްލާމްދީން އިޚްތިޔާރު ކުރުމަށް
ޖެހޭއެވެ. އިސްލާމްދީނާއެކު ތިބި އަމިއްލައަށް އެ ދީނަށް ވަދެ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ހަޤީ
ބާއްޖަވެރިކަން ހޯދައިދޭއެވެ. އިސްލާމްދީން ބަލައިގަތުމަށް ހުރި މީހާ ގަދަކަމުން އެ ދީނަކަށް
ނުވެއްދޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން މި ބާއްޖަވެރިކަމާއި الله ގެ ރުއްސެވުން ގެއްލިގެން ދިޔަ ނަމަވެސް
އެހެންކަމުން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ އަދުލުވެރިކަމާއި ހިމާޔަތް ލިބޭނެއެވެ.

-53 ދުރުތުބަހަރުބާގެ ހަނދާނުތަކާއި ކުރާ ދުރުތުބަހަރުބާ ދުރުތުއިސްލާމުން
އަސްލުވެރިންގެ މަސްލަހަތުގައިވާ ކަމެކެވެ. އެހެނީ އެކަމުގެ މަޤްޞަދަކީ އެމީހުން
ބާއްޖަވެރިކުރުމެވެ. އެމީހުންނާ ހަމައަށް ގެންގޮސްދިނުމެވެ. ޖާހިލުންގެ ވެރިކަމުން
އެމީހުން ސަލާމަތްކުރުމެވެ. އެ މަސައްކަތަށް އިސްލާމީ ދައުލަތް އެމީހުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް
އުޖޫރައަކަށް އެދި ޝުކުރުވެރިކަން ނުއެދެއެވެ. އަދި އެއީ އިސްލާމީ ދައުލަތް މި ބިންމަތީގައި
ބޮޑާވެގެން ކުރާކަމެއް ވެސް ނޫނެވެ. އަދި އެއީ މި ބިމުގައި ފަސާދަ ފެތުރުމަށް ކުރާ ކަމެއް
ވެސް ނޫނެވެ. އެކަމުގެ ބޭނުމަކީ الله ގެ ރުއްސެވުން ހޯދުމެވެ. އެހެންވެ ދުރުތުބަހަރުބާގެ
އަސްލުވެރިން ދުރުތު އިސްލާމާ ދުރާލާހަމައެވެ. އެމީހުންނަކީ މި ހެވަނީ އެކީ ދުރުތުއިސްލާމުގެ

މީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. އެމީހުން އުޅަމުގެ ދަޢީގައި ތިބި ބާޠިލުކަމާއި ފެތުރުން ދިރުވު ކުރުމަށް ޓަކައެވެ. ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި މި މާނައަކަށް އިޝާރާތްކުރައްވައި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱلطَّٰغُوتِ[121] - إيمان ވާ މީހުން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. އަދި، كافر ވާ މީހުން شيطان އާގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރެއެވެ.)) އިސްލާމްދީނުގައި އަބަދުވެސް ހަނގުރާމަ ކުރާނީ الله ގެ މަގުގައެވެ. ހަނގުރާމައާ ބެހޭ އާޔަތްތަކުގައި الله ގެ މަގު އަކީ އައިސްލާމީވެސް މިންވަރުންނެވެ.

ދެވަނައަށް: ފަތްޙުން

54- ފަތްޙުންނަކީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ޝަރްޢުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އުޞޫލުތަކެވެ. އައްސިޔަރު ވަލި އިޖްތިހާދުގެ ބާބުގައި އައިސްތިޤްލާ މުސްތަޤިލު ފިޤުހުވެރިންގެ ލިޔުއްވުންތަކުގެ މަސްދަރުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ކަން ވަނީ ފާހަގަވެފައެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސަރަޙައްދުގައި ތިން ދީނެއްގެ މީހުން ދިރިއުޅެއެވެ. އެއީ މުސްލިމުންނާއި ޛިންމީންނާއި މުސްތަޢުމަނުންނެވެ. މުސްލިމުންނަކީ އެމީހުންގެ އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ ސަބަބުން މި ދައުލަތާ ގުޅިފައިވާ ބައެކެވެ. މި އަސާސުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަކީ މި ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންނެވެ. މި ދައުލަތުގެ އަސްލުވެރިންނެވެ. ޛިންމީންނަކީ ޛިންމާގެ ޢަޤީދާ އެއްގޮތަށް މި ދައުލަތާ ގުޅިފައިވާ މީހުންނެވެ. މި އަސާސާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ މަތިން

---

[121] - النساء : 76

އެމީހުންނަކީ އެ ކަމުގެ ކަންވެރީންނެވެ. މުސްތަޙައްޤުންނަކީ ދާރުލްއިސްލާމުގެ ނިސްބަތުން ބިދޭސީންނެވެ. އެމީހުން އިސްލާމީ ދައުލަތާ ގުޅިފައިވަނީ ވަގުތީ އަމާންކަމުގެ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުންނެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސަރަޙައްދުތަކުގައި އެމީހުން ތިބޭނީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކި މުއްދަތަކަށެވެ.

މިބާބުގައި އަޅުގަނޑުމެން ވާހަކަ ދައްކާނީ އެންމެ ފަހުން ބަޔާންކުރި ދެ ގިންތިއާ ބެހޭގޮތުންނެވެ. އެއީ ދާރުލްޙަރްބުގެ އަހުލުވެރީންނެވެ. އެމީހުން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނުގެ ޝަރްޢު ބުންނަން ވަނީ ޖިޒްޔާގެ ނުވަތަ އަމާންކަމުގެ ޟަމާނުގެ ސަބަބުންނެވެ.

1- ޛިންމީން

55- ޛިންމީއަކީ ޛިއްމާގެ ޢަހްދުގެ ދަށުން ދާރުލްއިސްލާމުގަން ތަބާވާ އިސްލާމީ ރައްޔިތުކަން ޤަބޫލުކޮށްފައިވާ ޣައިރުމުސްލިމުންނެވެ. އެހެން އެއްބަސްވުންތަކާ އެއްގޮތަށް މި އެއްބަސްވުމުގައި ވެސް އެކަމަށް އެދުމާއި (އީޖާބާއި) ޤަބޫލު ފަރާތުން އެކަން ޤަބޫލުކުރުން އޮންނާނެއެވެ. ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ޣައިރުމުސްލިމުންނާއެކު ޛިންމާގެ ޢަޤްދު ކުރެވިދާނެއެވެ.މިއީ އައުޒާޢީއާއި މާލިކާއި ޘޮރިޔާއި ޒައިދީ މަޛްހަބުގެ ބަހެވެ. ބުނެވެވޭ ދަރައްޖަކީ މިއެވެ.[122]

---

[122] – تفسير القرطبى ، شرح الموطأ للزرقانى ج 2 ص 139 ، مواهب الجليل للحطاب ج 2 ص 281 ’ الروض النضير ج 4 ص 208 – 217 ، زاد المعاد لابن القيم ج 2 ص80

ޣައިރުމުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޖިޒްޔާގެ އަޤްދު ކުރަން ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެކަމަށް އިޖާބަދިނުން އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ވާޖިބުވާނެއެވެ. އެކަމާ ދޫކޮށްދިނުމުގައި މަޞްލަޙަތެއް އޮތް ޙާލަތެއްގައި މެނުވީއެވެ.

ޖިޒްޔާ އަޤްދުގެ ބަޔާނު

-56 ޣައިރުމުސްލިމަކު ޛިއްމީއަކަށް ބަދަލުވުމަށް ބަހައި ސަރީޙުކޮށް ޖިޒްޔާ އަދާކުރުމަށް އޭނާ ޛިއްމީއަކަށް ވުމާއި ދާރުލްއިސްލާމަށް ތަބާވުމަށް ޢަހުދުވާން ޛަރީޢާކަމާ ޤަބޫލުކުރާކަން ވެސް އެކަން ކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ ޤަރާރުތަކުގެ ތެރޭގައި ވަގުތީ އަމާންކަން ހަދައިގެން ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަދެ މުއްދަތަކު ހަމަވުމުން ނުކުތުމަށް އިންޛާރުދިނުމުން ވެސް ނުނުކުމެ އުޅެން ވެއެވެ.[123] މިފަދަ ޤަރާރުތަކުގެ ތެރޭގައި ކާވެނިކުރުން ވެއެވެ. މުސްތަޢުމަން އަންހެނަކު މުސްލިމަކާ ނުވަތަ ޛިއްމީއަކާ ކާވެނިކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ތަބާވާ ވާނީ މި އަންހެނާ ޛިއްމީއަކަށް ބަދަލުވާނެއެވެ. މި އަންހެނާ ދާރުލްއިސްލާމުގެ މީހަކާ ޛިއްމީއަކަށްވުމަކީ ޖިޒްޔާގެ ތެރެއަށާއި ތަބާވުމުގެ ތެރެއިން އޭނާ ވަންނަން ޙުއްޖަތުގެ ޛަރީޢާއެވެ. އޭނާއަށް އޭނާގެ ފިރިމީހާއާއި ދާރުލްއިސްލާމުގައި އިސްތިޤްރާރުވާނެއެވެ.[124]

ތަބަޢީ ޖިޒްޔާގެ އެހެން ޙާލަތްތައް ވެސް ވެއެވެ. މިއީ ވެސް ސަރީޙު ޖިޒްޔާ އަޤްދުގެ ބަޔާނެވެ. ކުޑަކުދިންނަކީ ޖިޒްޔާގައި އެކުދިންގެ މައިންބަފައިންނާ ނުވަތަ މައިންބަފައިންގެ

---

123 - المبسوط ج 10 ص 84

124 - شرح السير الكبير ج 1 ص 15

ތެރެއިން މީހަކާ ތަބާވާ ބައެކެވެ. އެކުދިންގެ މައިންބަފައިންގެ ތެރެއިން އެކަކީ ޖިންނިއެއް ކަމުގައިވާ ނަމަ އެ ކުދިން ޖިންނިންނަށް ބަދަލުވެގެން ދާނެއެވެ. މައިންބަފައިންގެ ތެރެއިން އެކަކު މުސްލިމަކު ކަމުގައި ވާނަމަ އެކުދިން ދާރުލްއިސްލާމުގައި ޖިންނިންނަށް ވާނެއެވެ.[125]

ޖިންނާ އަޤްދުގެ ޝަރުޢީ ޙުކުމާއި އޭގެ ސިފަ

57- ޖިންނާ އަޤްދު ބަސްއަރުވުމުގެ ޝަރުޢީ ޙުކުމީ ކަމަކަށް ވުމެވެ. އެއަށް މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅައިގެންނަމަ މި އަޤްދު ބަސްއަރުނުވާނެތެވެ. މި އަޤްދު ބަސްއަރުވުމުގެ ޝަރުޢީ ޙުކުމުގެ ތެރޭގައި ދިޔަހަ ދިނުމާއި މުޢާމަލާތުކުރުމުގައި އިސްލާމީ ބުނެފައިވާ ކަރާހިޔަތުން ވެއެވެ. ފިޤުހުއިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި މުޢާމަލާތުގައި ހާއްސަ ޤާނޫނާއި އާންމު ޤާނޫނުގެ ހުރިހާ ގޮތްތަކެއް ހިމެނެއެވެ. ދާރުލްއިސްލާމުގައި ޖިންނާގެ އަޤްދަކީ އެއަށް އަމަލުކުރުން ލާޒިމު ކަމެކެވެ. ޖިންނީގެ ފަރާތުން މި އަޤްދު އުވާލުމަށް ނުވަތަ ދޫކޮށްލަން ގޮވައިލާ ކަމެއް ނުފެންނަނަމަ ހިނދަކު މި އަޤްދު އުވާލުމުގެ ބާރު ދާރުލްއިސްލާމުގެ ޙާކިމަށް ނުވެއެވެ.ޖިންނިއަކު ބަލާއިރު މި އަޤްދު ހާއްސަ ކަމަކަށް ވާތީއެވެ. ހާއްސަ ފުރުން މި އަޤްދު ބާރުއަތުގެ އިސްލާމީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމެއް ހިމެނެއެވެ. ބަޔަކު ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އާންމު ވަކިކުރަން މި އަޤްދު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހިނގައިދާނެއެވެ.

---

[125] - شرح السير الكبير ج 4 ص 119- 120

ނުވަތަ އޭނާ އެހެން ޖިންސީންނާ ގުޅިގެން އިސްލާމީ ދައުލަތާ ހަނގުރާމަކުރާން ފަރައިފިނަމަ މި ބަޔްޢު ބާޠިލުވާނެއެވެ.[126]

ޖިންސާ ބަޔްޢު ބާޠިލުވާ ކަންތައްތަކުގައި ބައެއް ފުޤަހާއުންގެ ރައުޔު ވަރަށް ތަނަވަސްވެއެވެ. ބަޔަކީން ވިދާޅުވާ އަތްއަތް ކަމެއް މި ބާބަލުވުންގެ ރައުޔުތަކުގައި އައިސްތައިވެއެވެ. އެބާކުރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ގޫނުނާ އެއްގަޑަން އުޅީހުންނަން އަދަބު ދެވޭނެއެވެ. ބަޔްޢު ބާޠިލުވާނެކަމަށް ވިދާޅުވާ އިމާމު ކަންތައްތަކުގެ ބޮޑުގައި އިސްލާމްދީނުން އިލާހީ ކަނޑައެޅުމަށް މުސްލިމުންގެ މުއާ ދާޢީމާއި މުސްލިމުން ދީނުގައި ފުރިހަމަވެރިކަމުން ތިއްބެވެ. ހެދުމަ އިތުރުވެރިން ވެސް ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ބަޔްޢު ކުރައިލުމުގެ ބުރުން ހިނގާނީ އޭނަން ކުރި މީހާގެ މައްސަލަތަކެވެ. އެބާއަން ތަބާވެރި މި ޖިންސާއަން ވަރު މީހުންގެ މައްސަލަ (މިސާލަކަށް ބާރުއެޅުމާ ދަރީންގެ މައްސަލަ) އެ ބުރުދެއް ނުހިނގާނެއެވެ. މިއީ އިސްލާމްދީނުގެ އަސާސް އުސޫލުތަކެވެ. މި ދީނުގެ މީހަކު ކުރި ކުށެއް ގެ ޒިއްމާ އެހެން މީހަކަށް އުފުލާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ[127] - އަދި ފާފަވެރި އެއްވެސް نفس އެއް، އެހެން نفس އެއްގެ ފާފައެއް ނުއުފުލާނެއެވެ.)) މީގެ އިތުރުން އެއީ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގައި އައިސްތައިވާ ބަދަލްތޮރިކަމުގެ އުޞޫލަން ވެސް ދުޝޫއަވާ ކަމެކެވެ.

---

[126] - الهداية و فتح القدير ج 4 ص 382

[127] - فاطر : 18

ޖިނާއީ ޢަދުލުވެރިކަން

58- ޖިނާއީއަކީ ދާރުލްއިސްލާމުގެ ޢަދުލުވެރިކަން ދިމާވެގެންވާ މިހެނެވެ. އެހެނީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޢަދުލުވެރިކަމަކީ އިމާންކަމާއި އަމާންކަމުގެ މަތީގައިވާ ކަމެކެވެ. އެހެނީ އެ ޝަރީޢަތުގެ އިސްލާމީކަމާ ނުވަތަ ޖިނާއީގެ ޙައްދުތަކާ މަތީގައި ވާ ކަމެކެވެ. ޖިނާއީއަކީ ދާރުލްއިސްލާމުގެ އަހުލުވެރިޔާގެ ފިޤުހު އިސްލާމީ ޤާނޫނާއި ވިޔަފާރިއާ ބެހޭ އަދިވެސް ޤަޟިއްޔާތަކުގެ ފަރާތުން ބޭނުން ކުރެވޭ ޝަރީޢަތުގެ ޙައްދު ދެއްކުމުން އެހެން ދާރުލްއިސްލާމުގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ވާނެއެވެ.[128]
ދާރުލްއިސްލާމުގެ އަހުލުވެރިއަކީ އެ ދާރުގެ ޢަދުލުވެރިކަން ދިމާވާ މިހެނެވެ.

ޖިންސީ ބަދްފުޢުލާއި ވާޖިބުވަނީ

59- ދާރުލްއިސްލާމުގައި ޖިންސީގެ ބަދްފުޢުލާއި ވާޖިބުވާކަން ޙައްދު ގަބޫލުކުރި އެމީހުންނަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުގައި ދުނިޔެ މުސްލިމުންނާ އެއްފަދަ ވެއްޖެއެވެ. މިހެންވެ ފިޤުހުއިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި މަޝްހޫރުވެފައިވާ ބަސަކީ " އަހުލުޛިއްމީންނަށް ދިމާވާ ޙައްދު ބައްޔަތް އެބަހައްޓާނެ ދިމާވެގެންވެއެވެ. އަދި އަހުލުޛިއްމީންގެ މައްޗަށް ޙައްދު ޤާއިމުވާ ކަމެއް އެބަހައްޓާނެ މައްޗަށް ވެއެވެ. " މި ވާހަކައި ޤާނޫނީ އަޙްކާމުތަކެއް ވެއެވެ. މާތް الله ޙުކުމްކުރެއްވި އަދި ބިން އަޅާ ޙުކުމްގެ ފަރާތުގެ އަރިހުން ދެވޭގެންވެއެވެ. އެކަންތަކާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އެބަހައްޓާ ޖިނާއީ އަޙްކާމު ޤަބޫލުކުރި

ޢަބިދުންގެ މުދާތަކެއް ހަރުކުރުމުގެ މުދާތަކާ އެއްފަދަ ޢަބިދުންގެ ރޭ ހަރުކުރުމުގެ ތިޔާ އެއްފަދަ ވާޖިބެވެ. "[129]

މި ޙާލަތު ގަވާއިދުން އިސްތިސްނާވާ މަދު ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވާ ބައެއް ޤާނޫނުތަކާއި ވާޖިބުތަކާއި ވެއެވެ. މި ވާޖިބުތަކާއި ޤާނޫނުތަކާއި ދިޔުމުގައި ޤަވާއިދުތަކާއި ޢަމަލުކުރަން ޖެހޭ ޤާނޫނާ ޚިލާފު ސިޔާސީ ކަންތައްތައް ވާކަމަށް ވާނަމަވެސް ފަހެ. ޤަވާއިދު ބާރުލިބިގެން ބައެއް ވާޖިބުތަކާއި ޤާނޫނުތައް ޢަމަލުކުރެވޭނެ ސިޔާސީ ގަވާއިދުތަކުގެ ތެރޭގައި އިސްތިސްނާވާ ކަންތައްތައް ބޭރުގައި ތަޢާރުފުވެއެވެ. ސިޔާސީ ދަޢުވާގެ ދުވަސްވަރު ތަޢާރުފުކުރެވުނު ގޮތެވެ. މިސާލަކަށް ޤާނޫނާ ޚިލާފު ބައެއް ޤާނޫނުތަކުގެ ސިޔާސީ ކަންތައްތައް ކުރެވިދާނެއެވެ. "[130]

ދައުލަތުން ބައްލަވާނެ ކަންތައްތަކުގެ ދުވަސްވަރު ބައެއް ޤާނޫނުތަކާއި ވާޖިބުތަކުގެ ސިޔާސަތުތަކުގެ ތެރޭގައި ބައެއް ސިޔާސީ ޤަވާއިދުތަކުން ނުބެލެވެ. މި ޤަވާއިދުތަކުގެ ދައުލަތުން ބައްލަވާނެ ސިޔާސީ ޤަވާއިދުތަކެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތް ބަލަހައްޓަވާ ކަންތައްތަކުގެ ދުވަސްވަރު ބައެއް ވާޖިބުތަކާއި ޤާނޫނުތަކުގެ ސިޔާސީ ޤަވާއިދުތަކާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރެވިދާނެއެވެ. އެ ދުވަސްވަރު ދައުލަތުގެ ބާރުތަކެއް ބޭނުންކުރަނީ ބައެއް ޤާނޫނުތަކުގެ މަޢުލޫމާތު ނުލިބެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފު ބައެއް ޤާނޫނުތަކާއި ވާޖިބުތައް ޤަވާއިދުތަކުގެ ތެރެއިން ނުހިމެނެ ސިޔާސީ ޤާނޫނުތަކުގެ ބައެއް ސިޔާސީ ކަންތައްތައް ކުރެވިދާނެއެވެ. މި ޤަވާއިދުތައް ބަޔާންކުރެވޭ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނު ބައްލަވާ ތަޢާރުފުވެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ އިސްލާމީ ދައުލަތްތަކުގެ ތަޢާރުފުގައި އިސްލާމީ

129 - الكاساني ج 7 ص 111 و سنن الدار قطني ج 2 ص 350

130 - القانون الدولي الخاص المصري للدكتور عز الدين عبدالله ج 1

ޖިހާދުކުރުމާއި ހަނގުރާމަކުރުން ވާޖިބެއް ނުވާނެއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން އޭނާއަށް ދައުލަތުގެ ރައީސްކަމުގެ މަޤާމަށް އިސްވުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ.އެހެނީ މި ކަންކަމަކީ އެ ޝަޚްޞުގެ ކިބައިގައި އިސްލާމީ އަޤީދާ ހުންނަން ޖެހޭނެ ކަންތައްތަކެކެވެ.

ޖިންސިއްޔާގެ ސިޔާސީ ޙައްޤުތައް

60- ސިޔާސީ ޙައްޤުތަކަކީ ސިޔާސީ މުއައްސަސާތަކުގެ މެމްބަރުކަމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ޝަޚްޞަކަށް ލިބޭ ޙައްޤުތަކެވެ. މިސާލަކަށް އާންމު ވަޒީފާތަކަށް އިސްވުމާއި އިންތިޚާބުގައި ވޯޓުލުމާއި އިންތިޚާބުވުން ކުރިމަތިލުމުގެ ޙައްޤުތަކެވެ. މި ޙައްޤުތަކަކީ ގައުމުގެ އިދާރީ ކަންތައްތަކުގައި އުޅުމުގެ ނުވަތަ ވެރިކަންކުރުމުގެ ބާރުތަކުގައި ބައިވެރިވުމުގައި އާންމުން އޮންނަ ޙައްޤުތަކެވެ.[131]

މި ކަމުގައި ޖިންސިއްޔަތުން ލިބިފައިވާ ޙައްޤުތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ބަލާއިރު ޖިންސިއްޔަކީ މުސްލިމު ރައްޔިތުންނާއި އެއްފަދަ މިންވަރަކުންނެވެ.ދައުލަތުގެ ރައީސާއި ޖިހާދުކުރާ ލަޝްކަރުގެ އަމީރުކަން ފަދަ އާންމު ބޮޑެތި ވަޒީފާތަކަކީ އެކަން ބައިވެރި ނުލިބޭނެ ކަންކަމެވެ. ފިޤުހުވެރިން މި ކަމަށް އިލްމުވެރިންގެ ނަން ދެއްވާފައިވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ފުރުޞަތުން ޙައްޤުތަކުގެ ...[132]

...

131 – أصول القانون للدكتور السنهورى و حشمت أبي ستيت ص 268 و القانون الدولى الخاص لأستاذنا الدكتور جابر جاد ج 1 ص 272

132 – مقدمة ابن خلدون ص 191 و الأحكام السلطانية للماوردى ص 3

ބަޔާނުކުރި އެއީ ފަސް ދީނުގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އެ ކަންކަން ފަސް އިސްލާމްކަމުގެ ސިފަފިޔަގެންނާ މިހާ ހަވާލުނުކުރެވޭނެތެވެ. އެހެނަސް ޖިންމީއަކު އެކަމުގައި ބައިވެރިވާން އުޅިއްޖެނަމަ އެކަމުގައި އޭނާއަށް ބައިވެރިވެވިދާނެއެވެ. އެހެނަސް ވަޒީރުކަމުގެ އަމީރަކަށް ނުވެވޭނެއެވެ. ހަމައެފަދައިން ޖިންމީއަކާ ތަންފީޒީ ވުޒާރާއެއް ހަވާލުކުރެވިދާނެއެވެ. ފިޤުހު އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ތަންފީޛީ ވަޒީރަކީ ދައުލަތުގެ އިމާމު (ނުވަތަ ޚަލީފާ)ގެ އަމުރުތަކާއި ޙުކުމްތަކާއި ޤަރާރުތަކެއް ތަންފީޛުކުރަން ހުންނަ މީހެކެވެ.[133] ހަމަ އެ ފަދައިން ފިޤުހު އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ޓެކްސްނެގުމާއި ޖިޒީ ނެގުން ފަދަ ވަޒީފާތައް ހަވާލުކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ.[134] ޚިލާފަށް ބަޔާނުކުރި އާންމު ވަޒީފާތަކަށް ޖިންމީން އިސްކުރުދަރީ އެކަމާމެދު ހައިރާން ވާންވީ ކަމެއްނޫނެވެ.އަދި ގަސްދުވެސްނަސް އެހެއްޔާ ފަދައިން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ނަޞްތަކުގައި އާންމު ވަޒީފާތަކަށް މީހުން އިސްކުރުމަން ހަވާލުކުރުން އެއީ ބާރެއް ނޫނެވެ. އެހެނަސް އެއީ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކެވެ. ތަކްލީފެކެވެ. އެއީ ދައުލަތުގެ މަޞްލަޙަތު އަދާކުރަންޖެހޭ ބާރެއް ނޫނެވެ. ހަމަބޮޑުއިރަން ވިސްނާ ގޮތުގައި އިސްލާމީ ދައުލަތުން ދައުލަތުގެ އެއްވެސް ކަމެއް ހަވާލުކުރާނީ ހެއްސަކާރު ދުރިއްޔު ވަޒީފާއެއް ހަވާލުކުރާނީ އެ ދައުލަތުގެ އަޤީދާއާއި މަޤްޞަދު ނިޒާމަކަން އިމާންވާ މީހަކަށެވެ.ސިޔާސީ ބައްދުވަކާ ބޮޑުރަގަތުން ފަސް ދެންނެވުނު ހަމަ މި ގޮތަށެވެ. އޭނާއަށް އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ރައީސުކަމަށް ކުރިމަތިލުމުގެ ބާރެއް ނުހުންނާނެތެވެ. އެއީ ޝަރުޢީގޮތުން އެކުލު ރަސްމީ މިހާރު އިންތިޚާބު ކުރުމަށް

الأحكام السلطانية لأبي يعلى ص 124 [133] – الماوردى ص 25

[134] _

ބަލައި ކުރެވޭ ކަމަކަށް ވާތީއެވެ. މި ޝަރްޠު އިސްތިރާޠީ ބަޔާނާގެ ވެރިއަކަށް ނުވާތީ މި ކަމަށް

ޢަޤްދަކަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

ޒިންމީގެ އާންމު ޢަޤްދުތައް

61- އާންމު ޢަޤްދުތަކަކީ މުޢާމަލާތުގެ ފަރާތްތަކަށް ވާތީ ކޮންމެ އިންސާނަކަށް ވެސް

ލިބޭން ޙައްޤު ސަވްދުދީ (އަސާސީ) ޢަޤްދުތަކެވެ.މި ޢަޤްދުތަކާ ނުލައި އާދަމަށް އާދަމުގެ

މުޢާމަލާތުގެ ނުފޫޒުނަށެވެ. މި ޢަޤްދުތަކާ އާދަމުގެ ޝަރުޢީ ސިފަތަކާ މިސްރަކޮށްކަމާއި

މުޅި ދިރާސާކޮށްފައިވާ ޢަޤްދުތަކާ ތާއަރަށް ވިލާން ޢަޤްދުތަކުގެ.އެގޮ ތިޔަބައި ނުތުޅުމުގެ

ޢަޤްދާއި ޢަގީދާގެ ޢަޤްދާއި އާދަމުގެ ބިޔާވަރިކަމުގެ ބިޔަކަމުގެ ޢަޤްދުފަރު ޢަޤްދުތައް

ވެއެވެ.[135] ތަނުތަނަން އަލިސްޓިސްވާއި އާދަމުގެ ޝަރުނުގެ ބިޔާވަރިކަމުގެ ބިޔާވަރިކަމުގެ

އިސްލާމީ ފުނާނާ އެއްޓަވާ ޓަޔާ ކަށިން ނޫން ޓަކަކަށް އާނާ ޝަރުޢީނުސޫލުމާއި

ޢަނދުނުސޫލުމާއި ދައުލަތުގެ ސަވަރަށްދުތަކުގެ ތަކާއި ދަތުޢުސޫލުމާއި އެ ތަނުން ބޭރަށް ޓަސް

އުނބިރި އައުރުގެ ޢަޤްދުތައް ފަދަ އާންމު ޢަޤްދުތައް ޖިންމާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ޔާރީ ރަސޫލާގެ ޖަމާނުގައި މި ޢަޤްދުތައް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މުއްސަދު ފުރާފުތަކުގެ

ތެރޭގައި ނަޖްރާނުގެ އަހުލުވެރިންނަން ދެއްވި ލިޔުން ވެއެވެ. އޭގައި ވެއެވެ. "އުމުރުންގެ

ތެރެއިން މިހާރު އުޅުނު މީހުންގެ އަނިޔާވެރިކަމުން ޖަހައި ނުހިފުއްޖޭނުތޯވެ." މީގެ އިތުރަށް

ޔާރީ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އުމަށް ބަދީސްފުދުތަކަކުން އިސްލާމީ ދައުލަތުން ޖިންމީން

ޙިމާޔަތްކުރަންޖެހޭކަން ކަމާއި އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެންގޮސް ދުރުކުރެވިފައިވާކަން ޖެހޭނެކަން އުނގެނެވެ. ހަމައެފަދައިން ރާޝިދު ޚަލީފާއިން އުޘްމާނުގެ ވާލީންނަށާއި އާމިލުންނަށް ކުރައްވާފައިވާ އަމުރުފުޅުތަކުން ޖިޒްޔާގެ އަހްލުވެރިންނަށް މި ރިޢާޔަތް ދޭންޖެހުނުކަން އުނގެނެވެ. އެއަށްފަހު ފިޤުހުވެރިން ވަޒައިގެން ހިންގަވާފައި ވަނީ ހަމަ މި ގޮތުންނެވެ. ތަބާވެވަޑައިގެންފައި ވަނީ ހަމަ މި ގޮތުންނެވެ.ޚަލީފާއިން ކަނޑައަޅުއްވި ބުރުކަންތައް ބޮޑުގޮތަކުގައި ޛިންމީންގެ ނަފްސުތަކާއި މުދަލާއި އަބުރާއި މިނިވަންކަން ޙިމާޔަތްކުރުން ޖިޒްޔާއެވެ. އެބަހުމީގެ ވާހަކަފުޅުތަކާއި މުސްލިމުންގެ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރެއިން ފެށީ ހަމަހަމަކަމެއް ނެތްކަމުން އެބަހުރިތަކެއް. ޚަލީފާއިން ކަނޑައަޅުއްވި ބުރުކަންތައް ބޮޑުގޮތަކުގައި ޛިންމީންގެ ނަފްސުތަކާއި މުދަލާއި ސަލާމަތްކުރުމަށް ޙާޟިރުވެ ދިފާޢުކުރުމުގެ ވާޖިބު ކަނޑައަޅުއްވިފައިވާކަމެވެ.[136] އަދި ...

[136] - الماوردى ص 247

ދެކޮޅަށް ހިނގާފައިވާ ބައެއް ކަންތައްތައް ފުރޫޢުކުރެވިފައިވާ ލިޔުންތައް ބާޠިލުން އަދުގަސްޖުމުންނަށް ފެންނަ އެބަހުއްޓެވެ. ފުޅުބަރުނުގެ ފުރުބަދަލަވީގައި ދިރިއުޅުމުންދިޔަ ޖިންނިން ޚަމުނުންނަށް ޖާސޫސުކޮށްދިން ކަން ސާބިތުވުމުން ޝާމުކަރައިގެ އަލީރު ބާލިޖު ބިން ބަސްދީ الله ބިން ބައްޔާސް އެމީރުން އެ ސަތަރަހައްދުން ބޭރުކޮށްލައްވައުމުން ފިޔަވަ ބިލުމުވެރިޔާ އަދުޖާގި އެކަފާ ދުނިޔަރަހައްދަވައި ފޮނުއްވި ސިޔާސީގޮތުގައި ވަކި ބައެއް ކުރި ކަމަކަށް ޖަކައި އެންމެންނަށް އާންމުކޮށް އަދަބުދެއްވީ އެކަމާގެދު ނުރުހުން ފާޅުކުރައްވާފައި ވެއެވެ. އެކަށޭގޮތުން ވިދާޅުވިއެވެ الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅަކީ ((وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ[137] - އަދި ފުރަފޮދި އެއްވެސް نفس އެއް، އެހެން نفس އެއްގެ ފާފައެއް ނުއުފުލާނެއެވެ.)) ދޫނުކޮށެވެ؟ އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ."އެބައިމީހުންނަކީ އެއްވެސް ހިފެހެއްޓުމެއް ނެތި އެއް ރަށުން އަނެއް ރަށަށް ގެންދިއުމުގެ ބާރުލިބިގެންވާ އަޅުގަނޑުމެންނަކީ އެކަމުގެ.އެހެނަސް އެއީ އަސްލު ޖިންނާގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ދިހިވަންތަނަކެކެވެ."[138]

-62 ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންގެ ނުވަތަ ދައުލަތުގެ ބައެއް މުވައްޒަފުންގެ ބޭއިންސާފު ބަދަލުތަކުން އަޅުދައްޖިސާއިން ރައްކާއުޅުމުގެ ކުރިމަތިން ބަޔަކު އިންސާފު ބަދަލުތަކުން ލިބެން ދައުލަތަށް ފުރުޞަތު ކުރުމުގެ ނެގުމާއި ދައުލަތުން ކުރިން ޙާޖަތުތަކާ ކަމެއްވެ.މިގޮތުގައި އެބަހުން ފިޔަވަޅު އެޅުމަކީ ދައުލަތުގެ ޒިންމާއެކެވެ. މިގޮތަށް ބަދަލުހޯދުން ލިބޭ ބަދަލުތަކުން ވެސް ބަޔާކަށް ކުރިމަތިން ފިޔަވަޅު އަޅަން ޖެހޭނެއެވެ. މާނަ الله

---

[137] - فاطر : 18

[138] - الماوردى ص 247

ރުއްސުންތެރިވި އަދި އުބައިދަތު ބުނުއް ޖައްރާހު ޝާމުކަރައިގެ ރަސްފުޅުގެ ބައެއް ރައްޔިތުންގެ

ޛިއްމީން އަތުން ނަންގަވާ ޖިޒްޔާ ވަނީ އެމީހުންނަށް ރައްދުކުރައްވައިފައެވެ.އެއީ ރޯމަނުން

އެނބުރި އައިސް މި ރަށްތަކުން ހަމަލާދޭ އިރު އެ މީހުން މި ހަމަލާތަކުން ހިމާޔަތް

ނުކުރެވިދާނެކަމުގެ ބިރު ހީވެގެންނެވެ. ޛިއްމީއަކު އަދާކުރުމުގެ އަސާސީ ކަން ވެއްޖެނަމަ

އެއާ ސަލާމަތްކުރުމަށް ބަޔަކު ބައިތުލްމާލުން ދިފާޢު ދެއްކައިގެން ނަމަވެސް އެއާ

ސަލާމަތްކުރުމަށް އިސްލާމީ ދައުލަތުން މަސައްކަތްކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. މިސްރުގެ ޤިބްޠީން

ފަދަ އަހްލުޛިއްމީ ބިން ސަލަފް ވިދާޅުވިއެވެ." މަގޭ ރަސޫލާ އުމަރުން އެކަމަށް

ޖިންހާކުރުމަށް ބައިތުލްމާލުން އެ މީހުންނަށް ފިހުމަ ދެއްކެވީ."[139]

ޢަޤީދާގެ މިނިވަންކަން

63- ޛިއްމީންނަށް ޢަޤީދާގެ މިނިވަންކަން ލިބިގެން ވެއެވެ. އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ

ޢަޤީދާ ބަދަލުކުރުމަށް މަޖުބޫރުކުރެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އިސްލާމީ ސާބިތު އުސޫލަކީ ((لَآ إِكْرَاهَ فِي

ٱلدِّينِ[140] - دين އަށް ވައްދުމުގައި مجبور ކުރުމެއް ނެތެވެ.)) މިއެވެ. މި އަސާސަށް ބަލާއިރު

ޛިއްމީއަށް ދީނުގެ ދީނީ ޝަޢާއިރުތައް ފާޅުކުރުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. ވަކިން ޔަހޫދީ ދީނުތަކުން މި ކަމުން

ދަރިވަރު ދިނުމެވެ.ޚަލީފާގެ ދަރިކަލުން އިސްލާމީ މަސްދަރުތަކުގެ ރާއްޖެގެ ބޮޑުތަކުގެ އާދަޔާގެ

އަންގާވަރިންނާއި ކުރައްވާ ފަށާނަ ފައެވެ.އަމީރުލް އަދި ދުސްތޫރު އަކަތަކާއިގެ އަމީރުލް

---

[139] – الأموال لأبي عبيد ص 127

[140] – البقرة : 256

ޒުލުމުގައި މި މުޢާމަލާތިން ޙުއްޖަތް ދެއްކުމެވެ. މި މުޢާމަލާތުގައި އަނިޔާވެރިވެއެވެ. ރޭގަނޑާއި ދުވާލުގެ ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި ޢާމިލުންނަށް ފޮނުއްވާ ރަސޫލާބީދު ޤާނޫނުތަކެވެ. ނަގާދުވަގުތުތަކުގައި ވިސްނީއެވެ.އަދި އުބައިދުލުންގެ އިދުރުވަސްތަކުގައި ޢާމިލުންނަށް ބަލަވުރުބަތް ބާރަން ނުކުރިވިދާނެއެވެ."[141] މި ފަދަ މުޢާމަލާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ފުރަތިސްވާގެ އަނިޔާވެރިންނާއި ކޮންފަހިވާ މުޢާމަލާ ވެސް ވެއެވެ. ފުރަތިސްވާއަޔާ އަދާހަރަނގެ ކުރޭ ރަނކެވެ.[142]

ދައުލަތުން ޛިންމީންނަށް ޙިމާޔަތް

64- ޛިންމީއަކަށް އަނިޔާވެރިވެދާނެފަދަ ނުވަތަ ނުކުރެވޭނެކަމަށް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ އިސްލާމީ ދައުލަތުން އެންމެން ޙިމާޔަތްދޭންޖެހެއެވެ. ދިރާގެ އަދުލުންނާއެކު ހުކުމްކުރެއްވި ކުރެއްވި މުޢާމަލާތުގައި ޛިންމީންނާ ކުރިމަތިވާ މި ފަދަ ބާރުތަކުގެ އިސްލާމީ ދައުލަތް ޙިމާޔަތް ދިނުމަކީ ބޮޑު ވާޖިބެކެވެ. މި މުޢާމަލާތުގައި އަނިޔާވެރިވެއެވެ. " މުސްލިމުންގެ ނިކަމެތި މަސައްކަތްތެރިން ނުކުރެއްވޭނަމަ ނުވަތަ މުސްލިމުން ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ މުސްލިމުންނަށް ފަޤީރުވެ ދެރަވެފައިވެއްޖެނަމަ އެންމެން ބަލަހައްޓަވާނެވެ! އެންމެ ޒިޔާ ކަނޑައިލާށެވެ! ދެރަވެރިޔާ ޙަޤީޤަތުގައި ނުވަތަ ދެރަވެއްސާވުމުގައި ހުރިހާ ދުވަހަކު މުސްލިމުންގެ ބައިތުލްމާލުން އެންމެން އަދައިކޮށްދޭށެވެ!"[143] ޚަލީފާގެ ބައިތުލް އިސްލާމީ ދައުލަތުން ޛިންމީއަށް

141 - الخراج لأبي يوسف ص 146

142 - الخراج لأبي يوسف ص 147

143 - الخراج لأبي يوسف ص 144

އިޖްތިމާޢީ ޒާތުން ފުށުނަރާނެ ނުވަތަ މުހިއްމު ދޮރެއް ހުޅުވިއްޖެނަމަ ޤާނޫނެއް އަޅައިދެވޭ ޝަކުލުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމެކެވެ. މުޖުތަމަޢުގައި އެ ވާރަކާތް ނަސްގަނޑުވިފައިހުރުމަކީ އަދި އިސްލާމީ ޒާތުންނާއި ދައުލަތުގެ ސިޔާސަތުން އެކަން ފެނުނު އެކަން އިތުރަށް ކަށަވަރުކޮށްދިނުމުގެވެ. ނަތީޖާއިން މި ވަގުތުގައި ހިނގާފައިވާ ބަން އަދުގަނޑުވެސް ފެނުނެވެ. ޢުމަރުބުނުޚައްޠާބު ސާފުކަރަހަނގާދޭއިރުގައި މަގުމަތީގައި ޖޫޒުމަތި ޒަރިޔާއި ނަޞްރާނީންތަކާ ބައްދަލުވެވޭގޮތެވެ. އެހެނިހެން އެކަލޭގެފާނު ބައިތުލްމާލުން އެމީހުންނަށް ދިނުމަކާއި ކަނޑައެޅުއްވި ތަނަވަސްކަމަށްދިޔަ އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.[144] އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޚަޒާނާގައި މި އުސޫލަން ބަދަލުކޮށްފައިވާތަން ފެނުނުވެސް ނަތީޖާ ޢުމަރު ބިން ޢަބްދުލްޢަޒީޒް ޚިލާފަތުގެ ދައުރު ބަދަލު ބިން އަލްޖަޒީރާއަށް ހިނގާފައިވާ ސަރަޙައްދުން އެނގެއެވެ. މި ސިފަޖެހުމަކީ އަދި ސިފައިވެއެވެ.

" އެއަށްފަހު ދަރަނިވެއެވެ. މިތާގެ ގޮތުގައި ދުނިޔާ ޖެހޭނީ އަސްކަރިއްޔާގެ ތަރުކާއިން އުމުރުން ދުވަސްވެފައިވާ މީހުންނާއި ސުވާލުވާ ނުލިބޭ މީހުންނާއި މަސައްކަތްކޮށްގެން އެއްކައު ހުދުގެ ތަދު ބަލިވެފައިވާ މީހުންނަށް މުސްލިމުންގެ ބައިތުލްމާލުން އެމީހުންގެ ހާލަތު ބަރަކާތްލިބިގެން ވިސްނަވަރު ދޫކޮށްވޭ! "[145]

---

[144] - تاريخ البلاذرى ص 177

[145] - الأموال لأبي عبيد ص 45- 46

ޛިއްމީންގެ ޚާއްޞަ ޙައްޤުތައް

65- ޚާއްޞަ ޙައްޤުތަކަކީ ޚާއްޞަ ޤާނޫނުގެ ބުނުމުގެ އެއްގޮތަށް ގޮތުގެ މަތިން ދޫދޫ ފަރުދުންގެ މެދުގައި އުފެދޭ ގުޅުންތަކަށް.މިއީ އާއިލީ ގުޅުންތަކަކަށް ވެސް ނުވަތަ މާލީ ގުޅުންތަކަކަށް ވެސް ވެދާނެއެވެ.[146] ޛިއްމީއަކީ ލިބިދޭ މި ޙައްޤުތަކުގެ ދަށުން އޭނާއަށް އާއިލާއެއް އުފައްދައިފިނަމައެވެ. މި އާއިލާއަށް ލިބިދޭ ނަފަޤާތާއި ތަރިކައިގައި ޙައްޤުތައް އޭނާއަށް ލިބޭނެއެވެ. ހަމައެކަނި މިދުނިޔޭގައިން ބައިވެރިވުމުގެ ބައެއްގެ ވެސް ހިމާޔަތުގެ ތަޢާމަލްކުރެވިދާނެއެވެ. ތިބޭނަމަ ޙައްޤުތަކެވެ.ފުޤަހާ އިރުޝާދުކުރައްވައިފައި ވިދާޅުވިއެވެ. " އެމީހުންގެ މުދަލާއި ދަމުގެ ބަދަލަކީ މުސްލިމުންގެ މުދަލުގެ ބަދަލެވެ."[147] މުޢާމަލާތުތަކުގައި ވެސް ޛިއްމީންނަކީ މުސްލިމުންނާ އެއްވަރަށް ޙައްޤުތަކެވެ.މީގެ ހުރުމަތުގައި އާދެ ހުރުމަތްވަނީ އެއްގޮތަކުން ވަސީލަތް ލިބިގަތުމުގައި އަންނަނިވި ޙައްޤުތަކާ ބެހޭ އިސްލާމީ ޤާނޫނު ހިމެނޭ ލިބިގެންވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އުޞޫލުތަކާ މުޚާލިފުނުވާ ގޮތަށެވެ. "ޛިއްމީންނަކީ މުޢާމަލާތުގައި ވިޔަފާރިއާއި ގަނޑުވަރުތަކާއި އެހެނިހެން ތަޞައްރުފުތަކުގައި މުސްލިމުންނާ އެއްގޮތް ބައެކެވެ. އެހެނީ މުސްލިމުންނަށް ހުއްދަ ކަންތައްތަކެވެ."[148]

---

[146] - القانون الدولي الخاص للدكتور جابر جاد ج 1

[147] - المغني ج 2 ص 444

[148] - أحكام القرآن للجصاص ج 2 ص 426

ދައުލަތަށް އަދާކުރާންޖެހޭ ޒިންމާގެ ވާޖިބުތައް

66- އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ޒިންމީން އަދާކުރާން ޖެހޭ ވާޖިބުތަކެއް ވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ޖިޒްޔާ ވެއެވެ. އެއީ ބުއްދި ސަލާމަތުން ހުރި ނުކުޅެދުންތެރިކަމެއް ނެތް ބާލިޣު ފިރިހެނުންނަށް ދައްކަން ޖެހޭ ވަރަށް ކުޑަ ވާރުކެވެ. އަންހެނުންނަށާއި ކުޑަކުދިންނަށާއި މޮޔައިންނަށާއި ގައިބާރު ދެރަ މުސްކުޅިންނަށާއި ނުކުޅެދުންތެރިންނަށް މި ވާރު ދައްކާކަށް ނުޖެހެއެވެ.މިއީ އޭގެ ދިފާޢުގައި ދިރުހުންނާ ދަރާ އަދަބުއްދުނުވެ.އެހެންކަމަށްވާ ނަމަ މި އަދަބު އެންމެންނަށް ދެވެންޖެހޭނެއެވެ. މި ވާރު އޭގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވަނީ ދާރުލްއިސްލާމު ދިފާޢުކުރުމަށް ބަލައެވެ. ދާރުލްއިސްލާމު ދިފާޢުކުރުމަކީ ޒިންމީންގެ މައްޗަށް އޮތް ވާޖިބެއްނޫނެވެ. ޒިންމީގެ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރޭގައި އޭނާ ދައުލަތުގެ ސަރަޙައްދު ތެރޭގައި އޭނާ ކުރާ ވިޔަފާރި މުދަލުން ވާރު ދައްކަން ވެއެވެ.ފިޤްހުވެރިން މި ވާރަށް ޢުޝޫރު އޭ ކިޔުއްވާފައެވެ. މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް އުޝޫރު ވާޖިބުވާ ނިސާބުއެވެ. އެއީ އޭގެ މުދަލުން ޢުޝްރު ދައްކާނީއެވެ. ޒިންމީއަކީ ޢާއްމު ދައުލަތް މިހެއްދުންނެވެ. މުސްލިމުންގެ ރަށްތަކުގައި ޒިންމީން ހުރުއިރު އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނު ނިޒާމާ ޚިލާފު އެއްވެސް ޢަމަލުތަކެއް އަޅައިގަތުން ޒިންމީންނަށް ހުއްދަވެގެން ނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް އޭނާ އިސްލާމްދީނަށް ފުރައްސާރަކުރުމާއި މުސްލިމުންގެ އަޤީދާއަށް ފުރަ ބަދަލުތައް ހިންގުމާއި ރާ ވިއްކުމާއި އިސްލާމީ ޤާނޫނު ބަޔާންކުރާ ބަދަލުތަކަށް އަޚްލާޤީގޮތުން ދުރުހެލިވާން ޖެހޭނެއެވެ.

މުސްތަޢުމިނުން

67- މުސްތަޢުމިނަކީ އަމާންކަން އެދޭ މީހާއެވެ. މުސްތަޢުމިނަކީ އަމާންކަން ލިބިފައިވާ މީހާއެވެ. ފިޤުހުވެރިންގެ ބައެއް އިސްތިލާޙުގައި އެއީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ހުއްދަ ހޯދައިގެން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސަރަޙައްދަށް ވަދެއުޅޭ ޣައިރުއިސްލާމީ ދައުލަތަކުން ޢަބާވާ ޣައިރުމުސްލިމު މީހާއެވެ. މި ހުއްދައަށް ފިޤުހުވެރިން ފަރުދީ އަމާން ވިދާޅުވެއެވެ. އެހެންކަމުން މުސްތަޢުމިނަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ މިއަދުގެ ގާނޫނީ އިސްތިލާޙުގައި ބިދޭސީ މީހާއެވެ.

ފަރުދީ އަމާންކަމުގެ ބާވަތްތައް

68- ޙަރްބީއަކު ނުވަތަ ބިދޭސީއަކު ފަރުދީ އަމާންކަމުގެ ސަބަބުން ބަދަލުވާ މުސްތަޢުމިނުންގެ ބާވަތްތަކީ

ފުރަތަމައަށް : ފަރުދީ ގޮތުން އަމާން : މިއީ އެކަކަށް ނުވަތަ މަދު މީސްތަކަކަށް ދެވޭ އަމާންކަމެވެ. މުސްލިމު ބައެއް ކޮންމެވެސް މި އަމާންކަން ދެވިދާނެއެވެ. މި ކަމުގެ ދަލީލަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ((المسلمونَ تتَكافأُ دماؤُهم، ويسعى بذمَّتِهم أدناهم[149]- މުސްލިމުންނީ ލޭގައި ހަމަހަމަ ބަޔެކެވެ. އަދި އެއިން މީހަކު އެހެން މީހަކަށް ބަސްދީ ވެއްޖެނަމަ މި ބަސްފުޅު ފުއްދައިދިނުން އެންމެން މަސްއޫލުކަމެއްކަމުގައިވާނެއެވެ.)) އެހެންނަމަވެސް

149 – أخرجه أبو داود (٢٧٥١) ، وابن ماجه (٢٦٨٥)، وأحمد (٦٧٩٧)

ބޭރިމާ މުސްތަޢުމަނުންނަށް އަމާންދިނުން މަނާކޮށްފައިވަނީ މި ދީން އަމާނާއި ނުފުއްދާނެތީއެވެ. މީގެ މާނައަކީ ސަލާމަތުން މި އަމާން ގެނބުރުންކޮށްފިނަމަ ދާރުލްއިސްލާމުން މި ބިދޭސީ މީހާ ބޭރަށްދާނެތީއެވެ. މިއީ މާލިކީ ފިޤުހު އިލްމުވެރިންގެ ރައުޔެވެ.[150]

ދެވަނައަށް - ވަގުތީ އާންމު އަމާން : މިއީ މުސްލިމުންގެ އިމާމު ނުވަތަ އިސްވެރިޔާ ދައުލަތުގެ ރައްޔިތު ބިދޭސީންނަށް ނުވަތަ ބިދޭސީންގެ ބަޔަކަށް ދޭ އަމާނެވެ. މި އަމާން ސަރަޙައްދު ވާނީ އިމާމު ނުވަތަ އޭނާ ނައިބު ދިނިއްޔާއެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް މި ހުއްދައެއް ނުދެވޭނެއެވެ.

ތިންވަނައަށް- ޚުޞޫޞީގެ އަމާން: މިއީ ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްޓާލުމާ ބެހޭގޮތުން ދުޝްމަނުންނާއި ކުރާ މުޢާހަދާއެވެ. މިއަށް މުވާދަޢާ އާ ޞުލްޙު މުސާލަޙާ އާ މުހާދަނާ އާ ޞުލްޙުކިޔައެވެ. މި އާއްމަސްލަޙަތުގެ ސަބަބުން ހުދްނަގެ އަމާންކަމުގެ ދަށުން މުޢާހަދާ ކުރި މީހުންނަށް ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަދެވިދާނެއެވެ. އެމީހުންނަށް އަލު އަމާނެއް ބޭނުމެއް ނުވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ބަޔަކުން ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަންނަ މީހުންނަކީ މުސްތަޢުމަނުންގެ ޙުކުމުގައިވާ ބައެކެވެ. [151]

ހަތަރުވަނައަށް- ޢުރުފާއި އާދައިގެ މަތިން ދެވޭ ވަގުތީ އަމާން : މިއީ ޢުރްފުގެ މަތިން ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަދެއުޅޭ މީހުންނަށް ދެވޭ އަމާނެކެވެ. މި މީހުން ވަންނަމުން ޖަހައި ކުރިން

---

[150] – شرح الزرقانى على مختصر خليل ج 3 ص 112

[151] – شرح السير الكبير ج 4 ص 133

ހުއްދަ ހޯދާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ. މި މީހުންގެ ތެރޭގައި ދާރުލްޙަރްބުގެ މަންދޫބުންނާއި ވިޔަފާރިވެރިން ވެއެވެ.[152]

ފަސްވަނައަށް- ތަބާޢުވުން ލިބޭ ވަގުތީ އަމާން : މިއީ އެހެން މީހަކަށް ތަބާޢުވުގެ ސަބަބުން ލިބޭ އަމާންކަމެވެ.އޭނާއަށް ވަކިން އަމާންކަން ހޯދާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް މުސްތަޢުމަނުންގެ ކުދި ދަރިން. މި ކުދިންނަށް މި ކުދިންގެ މައިންބަފައިންގެ އަމާންކަމުގައި ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަދެވޭނެއެވެ. ޒައިދީ ފިޤްހުގައި އަލްބަޙްރުއްޒައްޚާރުގައި އައިސްފައިވެއެވެ." ހަރުބީއަކު ދާރުލްއިސްލާމަށް އަމާންކަމާއެކު ވަދެއްޖެނަމަ މި އަމާންކަން އޭނާގެ ނަފްސާއި ކުދި ދަރިންނަށާއި މުދަލުގެ މައްޗަށް އޮންނާނެއެވެ. "[153] ހަނަފީން ވަނީ ތަބާޢުވުގެ އަމާންކަމުގެ ގާއިމާ ވަކަން ފުދައްޓުބަހައްޓަމިއެވެ. މި އަމާންކަމުގައި އޭނާގެ އަނބިންނާއި ބެލެ އަންހެން ދަރިން ޝާމިލުވާނެއެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އޭނާގެ ބޮޑުދަރިން ދަރިކަމުގައި އިންނަ އޭނާގެ އުޅޭތަން ވެސް ތަބާޢުވުގެ ދަށުން އަމާންކަން ލިބޭނެއެވެ.[154]

މުސްތަޢުމަނުންގެ އާންމު ހުކުމްތައް

69- މި ޒަމާނުގައި ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި އެއްބަސްވެފައިވާ އެއްބަސްވުންތަކަށް ބަލާއިރު ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނީ ޤަވާޢިދުތަކާ އާންމު ހުކުމްތަކުގެ އެންމެ ކުޑަ މިންވަރު

[152] - المبسوط ج 10 ص 92-93 و اختلاف الفقهاء للطبرى ص 22-23

[153] - البحر الزخار ج 5 ص 455

[154] - شرح السير الكبير ج 1 ص 245 - 247

ކޮންމެ ބިދޭސީއަކަށް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.މި ޙައްޤަށްވުރެ އިތުރަށް ޙައްޤުތައް ދިނުމުގައި ކޮންމެ ދައުލަތަކީ ވެސް މިނިވަން ދައުލަތެކެވެ. އދ ގެ ޗާޓަރު އިޢުލާންކުރުމާއި ވިދިގެން މި ޗާޓަރުގެ ދަށުން 10 ޑިސެމްބަރު 1948 ގައި އދގެ ޢާންމު ޖަމްޢިއްޔާއިން ފާސްކުރި އިންސާނާގެ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ބަޔާނުގެ ސަބަބުން ބައިނަލް އަޤްވާމީ ޤާނޫނުތަކުގައި ބިދޭސީ މީހާގެ މަޤާމުގެ އަހައްމިއްޔަތު ވަނީ ވަރަށް ބޮޑަށް އިތުރުކުރެވިފައެވެ.

70- އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން މި މައްސަލައަށް ބަލާއިރު ދާރުލްއިސްލާމުގައި މުސްތަޢުމަނުން އާންމު ޢަހުދު ޙައްޤުތަކެއް ޖިޒިޔާ ދަން އަހުލުޛިއްމަތުން ފެންނެއެވެ.ޖިޒްޔާ އިހުމާލުވުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި މުސްތަޢުމަނަކީ އަހުލުޛިއްމީންގެ ޤާނޫނުގައި ޛިއްމީންނާ އެއްވަރަށް ބަދަލުދެވެއެވެ.[155] މިހެންވެ މުސްތަޢުމަނުންނަށް ޖިޒިޔާ އާންމު ޙައްޤުތަކުގެ އާންމު އުސޫލާ ޛިއްމީންނާ އެއްވަރަށް ބަދަލުދެވެއެވެ. ދާރުލްއިސްލާމާ ބިލާދަށް ވިޔަކަށް މުސްތަޢުމަނު ވާނީ އިސްތިސްލާމްކަން ޤަރާ ކަމު ކަނޑައެޅުމާއެކު ޖެހޭނެއެވެ. މިއީ މިއަދުގެ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ބިދޭސީންގެ ޙައްޤު ޢާއިލާ ކުރާ މިންވަރަން ވުރެ މާ އިތުރު ޙައްޤުތަކެކެވެ.

---

155 - شرح السير الكبير ج 2 ص 226

މުސްތައުމަނުންގެ އާންމު ޟަމާނަތްތަކުގެ ބާވަތްތައް

71- ދާރުލްއިސްލާމުގައި މުސްތައުމަނުންނަށް - ބީރައްޓެހިންނަށް - ލިބިދީފައިވާ އާންމު ޟަމާނަތްތަކުގެ ތެރޭގައި މި އަންނަ ޟަމާނަތް ހިމެނެއެވެ.

ފުރަތަމައަށް - ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަނުމުގެ ޙައްޤު

ދާރުލްއިސްލާމުން ބީރައްޓެހިންގެ ކުރިމަތީގައި ދޮރުތައް ބަންދުކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. މިއާ ޚިލާފަށް ބިދޭސީ މީހާއަށް ދާރުލްއިސްލާމަށް އެ ދާރުގެ ނުވަތަ އެ ދާރުގެ ޤާނޫނުތަކުގެ އަމާންކަމުގައި ވަދެވެއެވެ. ދާރުލްއިސްލާމާ މި ބިދޭސީ މީހާގެ ދައުލަތާ ދެމެދުގައި ހަނގުރާމަ ހިނގުމުންދާއިރުގައި ވެސް އާންމުން މި އަމާންކަމާއެކު ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަދެވޭނެއެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ބިދޭސީން ވެއްދުމަށް ލާޒިމުކުރާ ޝަރުޠުތައް ކޮބައިތޯއެވެ؟ ފުޤަހާއުންގެ ރަޢުޔު ކުރިއަށް ދެ ބާވަތެއް ވެއެވެ.

ފުރަތަމަ ބާވަތް: الله ގެ ބަސްފުޅު އަޑުއަހުމަށާއި އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތް އުނގެނުމަށް ބޭކާއި ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަންނަން ބޭނުންވާ ބިދޭސީއަކު އަމާނަން އެދުން.މި ބާވަތުގައި އާންމުގެ އެދުމަށް އިޖާބަދިނުން ވާޖިބުވާނެއެވެ.އިސްލާމީ ދައުލަތަށް މި ކަމާ ދެކޮޅެއް ނުހެދޭނެއެވެ. އެއަށް ފަހު އޭނާ އޭނާގެ އަމާންކަން ލިބިގެންވާ ތަނަކަށް ފޮނުވާލަން ވެސް ޖެހޭނެއެވެ.މިކަމާ ބަސްފުޅުން الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَٰمَ

ﭐللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ [156]- އަދި مشرك ންގެ ތެރެއިން އެއްވެސްމީހަކު، ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރައްކާތެރިކަމަކަށް އެދިއްޖެނަމަ، ފަހެ، އެމީހަކު الله ގެ كلام ފުރު އަހައިފުމަށްދާންދެން އެމީހަކަށް ރައްކާތެރިކަން ދެއްވާށެވެ! ދެންފަހެ، އަމާންކަން ލިބޭނެތަނަކާ ހަމައަށް އެމީހަކު ގެންގޮސްދެއްވާށެވެ !))[157]

ދަލީލާ ހާލަތު: ފުރަތަމަ ހާލަތުތަކެއް . މިސާލަކަށް ވިޔަފާރިކުރުމަށް ނުވަތަ ފަތުރުވެރިކަމުގައި ދާރުލްއިސްލާމަށް ވަންނާން އުޅުން. މި ހާލަތުގައި މި އުޅުމަށް އިޖާބަދިނުމަކީ ޝަރުޢީ ލާޒިމުކަމަކީ ކަމެއް ނޫނެވެ.އެއީ ވަލިއްޔުލްއަމްރަށް ދޫކޮށްލެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. އޭނާ ވަނުމުގައި ގެއްލުމެއް ނެތްނަމަ ރަނގަޅު ގޮތަކީ އިޖާބަދިނުމެވެ. އެކަމުގައި މަސްލަހަތެއް އޮތުމަކީ އާންމުން ވަނުމުގެ ހުއްދަ ދިނުން ނުވާނެއެވެ.

ދަލީލާއަށް - ފައިބާރުންނަ މުއްދަތު

72- ކާފިރުން ވިޔަފާރިގެ ގޮތުގައި ބިލާދާ މިޔާ ދާރުލްއިސްލާމަށް ފައިބާރުންނަ މުއްދަތު ދިގުވެގެންނުވާނެއެވެ. އެއީ ފައިބާރުންނަ މުއްދަތު ދިގުވުމުން ދައުލަތަށް ގެއްލުމެއް ލިބިދާނެއެވެ. ފަހަރެއްގައި އޭނާ އަދި ޖާސޫސީ މަސައްކަތެއް ކުރަން ކަމުގައި ވެދާނެއެވެ. މި އަސާސަށް ބައެއް އިލްމުވެރިން ވިޔަފާރިގެކަމުގައި އާންމުން ހުރުމަ ދުވަ މުއްދަތު އަހަރަކަށްވުރެ ދިގުވެގެން ނުވާނެއެވެ. ބައެއް ބާކަލުން މި މުއްދަތަކީ ދިހަ އަހަރުކަމަށް ވެސް

[156] - التوبة : 6

[157] - كشاف القناع في فقه الحنابلة ج 1 ص 696 و مغني المحتاج في فقه الشافعية ج 4 ص 237

ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.[158] ބަޔާނުވެގެން ބަލާއިރު މިއީ މުޅިން އިޖްމާޢީ ކަމުގައިވެއެވެ. ބިދޭސީ މީހާ ފައިބާހުރުމުގެ މުއްދަތާމެދު ގޮތް ނިންމުން ދުވަސްވަން ޖެހޭނީ އިސްލާމީ ދައުލަތުންނެވެ. މި ދައުލަތުގެ މަސްލަހަތާ އެއްގޮތަށް ގޮތެއް ނިންމާނީއެވެ.

ތިންވަނަބައި- ޢުދްވާނީ ޢަދުލުވެރިކަން އާއި ހިމާޔަތްކުރުން

-73 ދީނުލްއިސްލާމުގައި ބިދޭސީ މީހާއަށް ހިމާޔަތް ލިބިގެންވާ މިހެނެވެ. ދުނިޔެ އިތުރުވެރިން ވިޔަފާރިގެގޮތުގައި އަހަރެމެންގެ ދާއިރާގައި އާއި ހުރި ދުވަހަކު މުސްލިމުންނާއެކު ހިމާޔަތްލިބުން އިހާނާގެ ގައުމަށް ތަޢައްޔަނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ކަނޑު އަނިޔާވެރިކަން އޭނާއަށް އިންސާފު ހޯދައިދޭން ވެސް ވާނެއެވެ. އެބަޔަކުން ވިޔަފާރި ގޮތުގައި ދަރުވާރުވެރިކަން އެއްބަސް މުސްލިމުންނަށް މުސްލިމު އަސާސީ މިނިވަންކުރުމަށް ބަޔާއި އޭނާގެ ރަސްމީކޮށް ދުވަހުގެ ނަފްސާއި ނުދީފައިވާނެއެވެ. އެބަޔަކުން ވިޔަފާރިގޮތުގައި މުސްލިމުންގެ ދައުލަތުން އޭނާ އެ ދައުލަތާ ބަލާހަރުގެ އެދުނަސް އެ ކަން ކުރިއްޔާން ނުވާނެއެވެ. އޭނާ ބަލާހަރުކުރީގަ ދަރުމައިސްލާމް ކަނޑާއަޅާފައިވާ ހިމާޔަތް ނިކަމެތިސްފައެވެ. އެބަޔަކުން ވިޔަފާރި ގޮތުގައި މުސްލިމުން ހުރި އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ބަލާހަރުގައެވެ. އޭނާ ހުރުމަށް ހުއްދައިދިނުމާ މުއްދަތު ހަމަވާ އޭނާ ބާރަށް ނުކުންނަކަށް އޭނާއަށް އަމާންކަން ދިނުމަށް ވާޖިބުވާނެއެވެ. އޭނާއަށް ދިޔައިމާ އަމާންކަން ނިޔާކަށް މިގޮތަށެވެ. އަމާންކަމުގެ ނިޔާ އެއްގޮތަށް އެ ބަލާހަރު ފުއްދަންޖެހޭނެއެވެ. އޭނާ

---

[158] - كشاف القناع ج 1 ص 695 و شرح الكنز للزيلعي ج 2 ص 268

އޭނާގެ ދަރުމަތާ ހަވާލުކުރުމަކީ ޙައްޤުދާރުވުމުގެކެވެ. ހެއްދެވުން ވަޒީފާ ނުވުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ.[159]

ހަތަރުވަނަބައި-ވަންތަކަން ދިއުމުގެ މިނިވަންކަން

-74 ދާރުލްއިސްލާމުގައި މުސްލިމުން އުޅޭ ދުވަސްވަރު އޭނާއަށް މި ސަރަހައްދުގައި އެއް ތަނުން އަނެއް ތަނަށް ގޮސް ހުރުމުގެ މިނިވަންކަން ލިބިގެން ވެއެވެ. ދީނީ ހައިސިއްޔަތުން މަނާ ތަންތަން ފިޔަވައެވެ. މިސާލަކަށް މައްކާގެ ހަރަމްފުޅަށް ޣައިރުމުސްލިމުން ވަނުމަކީ މާތް الله ހަރާންކުރައްވާފައިވާ ކަމަކަން ވާތީ ޖިންނިންނަކާއި މުސްލިމުންނޫންނަން މި ސަރަހައްދުތެރެއަށް ވަނުން މަނާވެއެވެ.[160]

ފަސްވަނަބައި- ދާރުލްއިސްލާމުން ބޭރުވުން

-75 މުސްލިމުން ދާރުލްއިސްލާމުގައި ހުންނައިރު އެ މީހުން ބޭރަށް ނުކުތުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. އޭނާ ދާރުލްއިސްލާމުގައި ހުރުން އިސްލާމީ ދަރުމަތަށް ގެއްލުންހުރި ކަމެއްކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ އޭނާގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން އޭނާ ދާރުލްއިސްލާމުން ބޭރުކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އޭނާއަށް އަމާންކަންދޭ އިރު މި ވާހަކަ ދެއްކުމުގައި ނަސޭހަތް ދީ އުޅުނީ ގޮތުން އޭގައި ހިމެނޭ ސަބަބުތަކެވެ.[161]

---

159 – شرح السير الكبير ج 2 ص 200

160 – الأحكام السلطانية لأبي يعلى الحنبلي ص 179 والماوردي ص 161

161 – الهداية ج 1 ص 200 و مغني المحتاج ج 1 ص 238

ހަވަނަދަށް- އަޤީދާގެ މިނިވަންކަން

76- އާންމުން އާންމާގެ އަޤީދާގެ މަސްލަހަތުގައި ދުނިޔޭގެ މިނިވަންކަން ލިބިގެންވެއެވެ. މި އަޤީދާ ބަދަލުކުރުމަށް މަޖުބޫރުކުރެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((لآ إِكْرَاهَ فِي ٱلدِّينِ[162] - دين އަށް ވެއްދުމުގައި مجبور ކުރުމެއް ނެތެވެ.)) އިސްލާމީ ދައުލަތުން އެ ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުން ކަމުގައިވާ ޣައިރު މުސްލިމުން މަޖުބޫރުކޮށްގެން އިސްލާމްދީނަކަށް ނުވެއްދޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން ބިދޭސީއެއް ކަމުގައިވާ މުސްތަޢުމަނަކު ގަދަކަމުން އަޤީދާ ބަދަލުކުރަން މަޖުބޫރުކުރުމާ ދުރުހެލިވުން މާ އަހުލާގެންވެއެވެ،

ހަތްވަނަދަށް - ދައުލަތުން އެހީތެރިވުން

77- މުސްތަޢުމަނުން އެހީވުމާއި އާންމު މުޢާމަލާތް ފުރުޞަތުދިނުމާއި މިކަން ކަމަށް ބޭކާރު ބައިތުލްމާލުން ހަރަދުކުރުމަކީ އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އެހެނީ ޒިންމީ އިންސާނުކަން އިޙްސާނުތެރިވުމަކީ ހައްޤުތަކުގައި އިސްލާމްދީން ގޮވައިލާ ކަމެކެވެ. ދީނުގެ އިޚްލާޞްތެރިން ސަލާމަތީ ބަރުން ވިދާޅުވިއެވެ. ((ބަޔާއިބޭކަން ވިޔަސް ޖިންސީ ކަން ވިޔަސް މުސްލިމު ގޮތުގައި ދުރުމީހަކަށް ހައްޤުތަކުގައި މުސްލިމު މީހަކު އެކަމުގައި ނުބައި ކަމެއް އޮޅި ކަމެއް ނުކުރެވޭ. ރަސޫލާ ﷺ މައްކާ މިސްކީނުން ބަދަލާ ކުރިމަތިވެގެން އެ ރަށުގެ ފަޤީރުނަށް ބަހާލަން ބޭކާރު ދުނާ ފޮނުއްވިކަން އެނގޭއެވެ.[163] ބަޔާވަތަން ބަލާއިރު އިސްލާމީ

---

[162] - البقرة : 256

[163] - شرح السير الكبير ج 1 ص 69

ދައުލަތަށް މުސްތައުމަނުން އެހީވުމަށް ކީރިތި ޤުރުއާން ހުއްދަދީފައެވެ. އަސާސީ ހުއްދަ ގޮތަކަށްގެން ވަރު އުޅޭ ބެލުމަށްވުރި މިހެނެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ [164]- ތިޔަބައިމީހުންގެ دين ގެ ސަބަބުން، ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަނުކުރާ، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭދޮރުން ތިޔަބައިމީހުން ބޭރުނުކުރާ މީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކޮށް ހިތުމާއި، އަދި އެމީހުންނަށް عدل ފުރިހަމަކޮށްދިނުމަށް ކަންތައް ހުއްޓުވުން، الله ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް މަނާއެއް ނުކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، عدل ފުރިހަމަކުރާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.))

މުސްތައުމަނުގެ ހާއްސަ ހުކުމްތައް

78- މުސްތައުމަނަކީ ޙަރުބީއެއް ކަމަށް ވީހިނދު އޭނާއަށް ހާއްސަ ހުކުމްތަކެއް ލިބިގެން ވެއެވެ. ފުޤަހާ އިޚްތިލާފުކުރެއްވި މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ދާރުލްއިސްލާމުގައި އޭނާއާއި ދިމާވާ ޙިމާޔަތް ދިނުން ވާޖިބެވެ. މުސްލިމު ޙައްޤުތަކުގެ ނުވަތަ ޙިމާޔަތުގެ ދަށަށް ގެނެވޭނެއެވެ."

އޭނާއަށް ހާއްސަ ހުކުމްތަކެއް ލިބިގެން ވާނީ ދާރުލްއިސްލާމުގައި ހުރުމުގެ ސަބަބުން ވެއެވެ.[165] ފިޤުހުވެރިންގެ ބަސްތަކުން މިކަން ސާފުވެއެވެ. އޭނާ ދާރުލްއިސްލާމުގައި ހުންނަ މުއްދަތުގައި ހަމަ ކަމުގެ ޙުކުމްތައް ނާޒިލުވެއެވެ.

[164] – الممتحنة : 8

[165] – المقدمات لابن رشد ج 2 ص 289

ރުޝްދު ވިދާޅުވިއެވެ." އެމީހުންގެ ހަނގުރާމަތަކުގައި ބާރާއި ވާގިވެރިކަން ލިބިދީފާނެ ސަވާރީއާއި ހަތިޔާރާއި ދަގަނޑާއި ހަނގުރާމައިގައި މުސްލިމުން ބިރުގަންނަވާލެވިދާނެ ފަދަ އެއްޗެއް އެމީހުންނަށް ވިއްކުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ."[166] މުސްލިމުންގެ ގާތުން ގަންނަން ނުލިބޭފަދަ ހަތިޔާރުތަކާއި މުސްތަޤުބަލުގައި ވަންނަމަ އޭރަށް މި ހަތިޔާރާއިގެން ދާރުލްއިސްލާމުން ނުކުތުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެން ވެއެވެ. އޭނާއަށް ލިބިފައިވާ އަމާންކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ނަފްސާއި މުދަލަށް ވެސް މި ވަނީ ރައްކާތެރިކަން ލިބިފައެވެ.[167] އުފުލޭ މުދަލާއި އިމާރާތް ފަދަ ނުފުލޭ މުދާ މިލްކުކުރުމުގެ ޙައްޤު ވެސް އޭނާއަށް ލިބިގެން ވެއެވެ. އަދި ކިހިނެއްތޯ؟ ޝުފްޢާގެ ޙައްޤުގެ ދަށުން މުސްލިމު އިންސާނާގެ އިމާރާތް މިލްކުކުރުމުގެ ޙައްޤުވެސް އޭނާއަށް ލިބިގެން ވެއެވެ.[168]

79- މިލްކުކުރުމަށް އޭނާއަށް ލިބިދޭ ބައްޔާ ޢަހްދުނާމާތަކުން ލިބިގެންވާ ޙައްޤުތަކެވެ. މިއީ އޭނާގެ މަސައްކަތާއި ހަރަކާތުން ހާސިލްކުރާ އެއްޗެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ދާރުލްއިސްލާމުގައި މަރުވެ އޭނާގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ ވަސިއްޔަތުން ނުވަތަ ތަރިކައިގެ ގޮތުން ލިބުން އޭނާގެ ވާރުތުވި ކަމުގައި ވިޔަސް ހާލަތް ނެތެވެ. އޭނާ ދާރުލްއިސްލާމުގައި މަރުވިނަމަ މަރުވިނަމަ އޭނާގެ ތަރިކަ ނުވަތަ އޭނާގެ ވަސިއްޔަތު ފުރިހަމަކުރަން ފަދަ ބާޤީ ހުރި އޭނާގެ

---

[166] - المقدمات لابن رشد ج 2 ص 80

[167] - اختلاف الفقهاء للطبرى ص 50

[168] - الحطاب ج 5 ص 210 و المغنى ج 5 ص 257- 258 و فتح العزيز في فقه الشافعية ج 7 ص 6

އާންމުގެ ވާރިސުންނަށް ރައްދުކުރަން ވާނެއެވެ. ވާރިސުންގެ މެދުގައި ބަހާލަން ޖެހޭއި އާންމުގެމުދާ އާންމުގެ ދައުލަތާ ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ.[169] ހަމައެފަދައިން ޛިންމީންނާ އެއްޗެހިން އާންމަށް ވެސް ރައިޔާއެއް އުޅުއްވާއިލާމުގެ ހައްޤާއި ޔާއިލާއާ ބެހޭ ހައްޤުތައް ލިބިގެންވެއެވެ.

ބައިތުލްމާލީ އާންމު ޚަޒާނާތަކު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ދޭކޮ ގޮތް

80- އިސްލާމީ ބައިތުލްމާލީ ޚަޒާނާގެ ބައެއް ސިފަތަކާއި ބައެއް މަޢުލޫމާތު ހަމައެކަނި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ފަސޭ އާދެވިދާނެއެވެ. އެހެންވީމާ ދައުލަތްތަކުގެ މެދުގައި ޒާތުމުގޮތުގާވާ ބައިތުލްމާލީ އާންމު ޚަޒާނާ މެދު އިސްލާމީ ބައިތުލްމާލީ ޚަޒާނާ ނުވަތަ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ދޭކޮޅަށް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ މި ޚަޒާނާގައި އިސްލާމީ ޚަޒާނާގައި ހިމެނޭން ކޮއްޗެވެ؟ މި ސުވާލުގެ ޖަވާބު މި ހުރަހަކާ ބަހެއްޓުމަކުން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

1- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތަކީ މަސްދަރު އިލާހީ އާލާމީ ޝަރީޢަތެކެވެ. މި ޝަރީޢަތް ހައިސިއްޔަތުން މުޅި ދުނިޔެއަށެވެ. މި އަސާސަށް ބަލާއިރު އެ ދީން މަސްދަރަކުން ނާޒިލުވާ އެއްވެސް ޚާއްޞަ ޤައުމެއްގެ ނުވަތަ މި ޝަރީޢަތުން ޚާއްޞަވާ ނުކުރެއެވެ.އެހެންކަމުން އިންސާނީ ހަރަކާ ގުޅުންތަކާއިގައި ތަފާސީލުކަން ޖާގަނީ މި ޝަރީޢަތެވެ.އޭގެ ތަރުގައި ބައިތުލްމާލީ ގުޅުންތައް ވެއެވެ. މި މާނައިގައި އަލްއިމާމު އަބޫޒަހްރާ ވިދާޅުވިއެވެ." ޝަރީޢަތްތަކުގެ އަސްލަކީ އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ ހައްޤުގައި ސާބިތުކަމެވެ.ދެރުވެރިކަމުގައި މި ޝަރީޢަތް ތަފާސީލުކުރުމަށް ހުރަސްއެޅޭ ޙާލަތްތަކުގައި ވެސް ދާރުލްއިސްލާމްގައި މި

---

[169] - المغنى ج 6 ص 297 ، اختلاف الفقهاء ص 54

ޝަރީޢަތް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ޒަރީޢާން ލިބިފައިވާނަމަ އެތާނގައި މި ޝަރީޢަތް ތަންފީޒުކުރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ." 170

2- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ޙިކުމަތާ ބެހޭގޮތުން މި ބަޔާންކުރި ވާހަކަތަކާ އެކުގައި ވެސް ، އުރުފާއި މުޖުތަމަޢުތަކުގެ ޙަޔާގައި ޒާއިމުވެފައިވާ ބައިނަލްއަޤުވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކަށް ވަރަށް ފުޅާ ދާއިރާއެއްގައި އަމަލުކުރެވިދާނެއެވެ. މި ދެ މަސްދަރަކީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކާއި ޙުކުމްތަކުގެ އެއިން ނުވޭ ދެ މަސްދަރެވެ. ބައިނަލްއަޤުވާމީ ގުޅުންތަކުގައި ސިޔާސީ އުރުފުގައި ހިފުމަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ހުއްދަކުރާ ކަމެކެވެ. ހަމަ އެފަދައިން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހުދޫދުގެ ތެރޭގައި މުޢާހަދާތަކަށް އަމަލުކުރުމަކީ މި ޝަރީޢަތް ހުއްދަކުރާ ކަމެކެވެ. އަދި މުޢާހަދާތަކާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުން ލާޒިމުވެސް ކުރެއެވެ. މި އަސާސަށް ބަލާއިރު އިސްލާމީ ދައުލަތަށް އެހެން ދައުލަތްތަކާއެކު މުޢާހަދާތައް ހަދައި އެއަށް ކަށަވަރުވެވިދާނެއެވެ.މިއީ އިސްލާމީ ދައުލަތް އޭގެ މަޖިލީގައި ހިނގާ އިސްލާމީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ގާނޫނުގެ ބައެކެވެ. އާންމު ގުޅުންތަކާއި ގަވާއިދުތަކުން ހެދިން ދިޔުންނެވެ.

ފިޤުހު އިލްމުވެރިންގެ ނަޒަރުން އަހުލުޛިއްމާ ނުވަތަ މުޢާހަދާ ބެހޭގޮތުން ހުކުމް ދެއްވާފައިވާ މަސްއަލަތަކުގައި ހުކުމްކުރެއްވުމުގެ ބިނާ އިސްލާމީ ދައުލަތަށް ވަނީ ބާވަތުގެ މުޢާހަދާތަކާއި ގުޅުން ހުރިގޮތެވެ.މިސާލަކަށް އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ރައްޔިތުން އެހެން ދައުލަތުގެ ކުރިމަތީން އެ ދައުލަތާ ބަލާފުރުޤުކުރުން އެދުން. އަދި ގިނަ ފުރުސަތުން ދިނުމަށްވެސް

މުސްލިމު ފިޤްހު އިލްމުވެރިން މުސްތަޝްރިޤުން އެމީހުންގެ ދައުލަތުން އެދުމުން އެ ދައުލަތާ ބަޔާނުކުރެއްވޭނެކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ޙިމާޔަތް ދެވިފައިވާ ހުއްދަތައް ހަމަވުމުގެ ކުރިން އެމީހުން ބޭރުކޮށް ނުކުރެވޭނެކަމަށެވެ. އެހެނަސް ފިޤްހު އިލްމުވެރިންގެ ބަސްފުޅާ ޚިލާފުވާ ގޮތަށް އެހެން ދައުލަތްތަކާއެކު އެއްބަސްވުންތައް ހެދިދާނެއެވެ. މި އެއްބަސްވުމާ އެއްގޮތަށް ބިދޭސީންނާ އާއްމު ދައުލަތާ ބަޔާނުކުރެވިދާނެއެވެ. މިއީ ދިފާޢާ އަމާންކަމުގެ ޢަދުއުވެރިވުމެއް ކުރިކަން ނުބެލޭނެއެވެ. މި ބާވަތުގެ ދެވިފައިވާ އަމާންކަމުގެ ޝަރުޠުގައި މި ކަން ހިފެހެއްޓުމެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތާ އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާ ދެމެދުގައި އޮންނަ އެހެން ގުޅުންތަކުގައި ހަމަ މިއުޞޫލުން އަމަލުކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ މުޢާހަދާތަކުގައި އެންމެ ޝަރުޠެއް ހިމަނައިގެން އަދިގަނޑުވެރިކަން މި ކަން ކުރުވިދާނެއެވެ. އެއީ މި މުޢާހަދާތަކުގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ބުނުންތަކާ ޚިލާފު ޤާއިދާއެއް ނުހިމެނުމުންނެވެ.

3- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި މި ޝަރީޢަތުގެ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގައި

އައިސްފައިވާ އުސޫލުތަކާއި އަޙްކާމް ގަވާއިދުތަކަކީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުތަކަށް ވަރަށް މުހިއްމު ވަރަށް އަސާސީތަކަކީ ކަންތައްތަކެކެވެ. ހާލަތްތަކުގައި ބިރުވެރިކަމުގެ އުސޫލުތަކުގެ ވަސީލަތުގެ ޝަރުޢީހުއްޖަތުގެ އުސޫލާއި އަޙްކާމުތަކަށް މަސްދަރުވެރިވުމުގެ އުސޫލާއި ހަރުދަނާކަމުގެ ބާރު ގަވާއިދުތަކާއި ދިފާޢީގޮތުގައި އަސާސުތަކާ މުއައްސަސާތަކުގެ ގަވާއިދު ވެއެވެ. މި އުސޫލުތަކަކީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ އިލްމުވެރިން އެކަމަށް ގަވާއިދުތަކާ އުސޫލުތަކެވެ. އެބޭފުޅުން މި އުސޫލުތަކަށް ކަނޑައެޅުއްވުމުގައި މި އުސޫލުތަކެއް ބަޔާނުކުރުމަކަށް

(ކޯޑިފައިކުރުމަން)ގޮވައިލައްވައެވެ. މި ގަވާއިދުތަކަކީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ޢަހްދުނާމާތަކަށް ވަފާތެރިވުމާއި ވަސީލަތުގެ ޝަރުޢިއްޔަތުގެ އުސޫލުތަކަ ގިނަ އުސޫލުތަކަށް ދައުލަތްތަކުން ބަދަލެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް މި ދައުލަތްތަކުން އެ އުސޫލުތަކާއި ގަވާއިދުތަކަށް ކަރަފްދިވާ ކަމަށް ދައުވާކުރެއެވެ. އިސްލާމީ އުސޫލުތަކަށް މި ބިނާވެފައިވާ މަތީގައި ޝަރީޢަތުގެ އިސްލާމީ އިސްލާމްދީނާއި ދައުލަތްތަކުން އެކަން ކަމަށް އެ ކަނޑައެޅިފައިވުމަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވެސް ބަޔާންކުރުމުގައި ދައުލަތުން މިކަމުގެ ކަމެކެވެ. ވެސް ދެކެން ކަނޑައަޅަންޖެހޭ އެކަމުގެ ކަމެކެވެ.އަދި ސަބަބުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ އުސޫލުތަކާ އިތުރަށް ކަރަފްދުވެގެންނުވާނެއެވެ.

4- ޣައިރުއިސްލާމީ ދައުލަތްތަކުގެ ޝަރީޢަތުގެ ޤަބޫލުކުރުމުގައި އެ ދައުލަތްތަކާ އިސްލާމީ ދައުލަތާ ދެމެދުގައި ގުޅުންތައް ޤާއިމުކުރުމަން ހުރަސްއަޅައި ކަމެއްނުވެއެވެ. އިސްލާމްދީނަ ޤާނޫނުތަކުގައި އަދިގަނޑުވެރިން ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާންމު ޤާނޫނުގެ ގަވާއިދުތަކުގައި ހިފެހެއްޓިފައިވެއެވެ. އެއީ ޢަހްދުނާމާތަކާއި ދައުލަތްތަކުގެ ދުނިޔޭގައި ޤާއިމުކުރެވިފައިވާ މުޢާހަދާތަކުގައި އަދި ޖަމާޢަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ބައިވެރިވެގެންނެވެ. މި ކަންކަމުގައި މި މުޢާހަދާތަކުގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުކަމެއް ނުހިމެނޭނަމައެވެ. ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވާބައެއް ހިމެނޭނަމަ އެ ބައެއް ބާޠިލުވާނެއެވެ.އެހެން ބައިތައް ސައްޙަވާނެއެވެ. އަދި އެއަށް ބަދަލުކުރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތަށް ކަން އޮޅުވާލަން ބަލައި ޣައިރުއިސްލާމީ ދައުލަތްތަކަށް ޤަބޫލުކުރާ ނިޒާމެކެވެ. މިކަމުގެ މައްޗަން ތަރައްޤީވާ ކަންތައްތަކަން ބަލާއިރު

އެއީ ޒާތުންނީގޮތުން އެ ތަރުބިއްޔަތުތެރިކަމެއް ޒާތީބުރުކުރާ އެއްޗަކަށް ކަމުގައެވެ. މި ވާހަކަތައް އަޅުން ތަކްރާރުކުރުމުގެ އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނެތެވެ.

ނިންމުން

-81 މި ދިރާސާގައި އަޅުގަނޑު ބަޔާންކުރާން އެދުނު މިންވަރު ބަޔާންކޮށް ނިމުނީއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ދިރާސާގައި ދަލީލުތަކުގައިވާނީ ސަޙީޙާއި އެއްގޮތަށް އިލްމުވެރިޔާ ގޮތަކާއި ތަފާތުތަކާއި ގޮތަށް ކަންތައްތައް ބަޔާންކުރެވުނެވެ. އެކަމާ ބެހޭގޮތުން ބުނެވިދާނެ ބަހެއް އަޅުގަނޑު ބުނެވިދާނެ ނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ޤުރުއާން ބުނުއްވާ އަޅުކަން ފަރުބަދަވެއް ވެސް ނުވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑު އިސްކަންދޭގޮތަށް ދިރާސާކުރުމުގެ މައުޟޫއަކީ ޝަރުޢީ އޭގެ މަނަވީގައި މަޤުބޫލުވާ ޙަދީޘްތަކެއްކަމުގައެވެ. ކޮންމެވެސް މަދުމަދު ދަޢީފުކަމުގެ ނަމަ އަޅުގަނޑުގެ މަގުސަދަކީ ވާޖިބުވާވާނީއެވެ. އެއީ الله ގެ ދަރުމަތުގެ ކަމެވެ. އަޅުގަނޑަށް ކޮށްދެއްވާނަމަ އެއީ އަޅުގަނޑުގެ ހުނަރެވެ. ކުށެއް ނުކުތޮއް އަޅުގަނޑު ސަމާލުކަން ދެއްވާށެވެ. ހަދިޔާ ފުދޭވަރަކަށް ދުޢާކުރެއްވުން ވަޅި الله އަށެވެ. وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ

المراجع

أولا : كتب التفسير

1- أحكام القرآن لأبى بكر أحمد بن على الرازى المشهور بالجصاص

2- تفسير ابن جرير الطبرى

3- الجامع لأحكام القرآن لأبى عبد الله محمد بن أحمد الأنصارى القرطبى المشهور بتفسير القرطبى

4- أحكام القرآن لأبى بكر محمد بن عبد الله المعلروف بابن العربى المالكى

5- تفسير القرآن العظيم للشيخ إسماعيل بن كثير القرشى الدمشقى

6- زاد المسير في علم التفسير لأبى الفرج عبد الرحمن الجوزى

7- التفسير الكبير للعلامة فخر الدين الرازى أبى عبد الله محمد بن عمر المشهور بتفسير الرازى

8- تفسير الكشاف للشيخ جاد الله محمود بن عمر الزمخشرى

9- روح المعانى في تفسير القرآن العظيم والسبع المثانى للعلامة شهاب الدين السيد محمود الألوسى

10- فتح البيان في مقاصد القرآن للسيد صديق حسن حان

11- في ظلال القرآن لسيد قطب

12- تفسير المنار للمرحوم رشيد رضا

ثانيا : كتب الحديث وشروحه وفقهه

13- صحيح البخارى

14- فتح البارى بشرح صحيح البخارى لابن حجر العسقلانى

15- صحيح مسلم بشرح النووي

16- مختصر صحيح مسلم للمنذرى

17- سنن الدارقطنى للإمام على بن عمر بن أحمد الدار قطنى

18- رياض الصالحين للنووى

19- تيسير الوصول إلى جامع الأصول لابن الدبيع الشيبانى الزبيدى

20- الجامع الصغير من حديث التيسير النذير للعلامة جلال الدين السيوطى

21- شرح الزرقانى على موطأ الإمام مالك

22- تنوير الحوالك شرح موطأ مالك

23- فيض القدير شرح الجامع الصغير للمناوى

24- نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار من أحاديث سيد الأخيار للشيخ محمد بن على بن محمد الشوكانى

25- سبل السلام شرح بلوغ المرام من أدلة الأحكام للإمام محمد بن إسماعيل اليمنى الصنعانى

26- المقاصد الحسنة للبخارى

27- تمييز الخبيث من الطيب فيما يدور على ألسنة الناس من الحديث لابن الديبع الشيبانى

28- سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة للشيخ ناصر الدين الألباني

29- اللؤلؤ والمرجان فيما تفق عليه الشيخان

30- المنتخب من السنة

31- الشريعة للإمام أبي بكر الآجرى

ثالثا : كتب الفقه

أ- الفقه الحنفى

32- المبسوط للسرخسى

33- بدائع الصنائع للكاسانى

34- حاشية العلامة محمد أمين الشهير بابن عابدين المسماة رد المحتار على در المختارشرح تنوير الأبصار

35- الفتاوى الهندية تأليف جماعة من علماء الهند على الفقه الحنفى

36- الأشباه والنظائر لابن نجيم

37- مجمع الضمانات في مذهب أبي حنيفة للعلامة أبي محمد بن غانم بن محمد البغدادى

38- شرح مجلة الأحكام العدلية للأستاذ على حيدر

39- مختصر الطحاوى

40- الخراج لأبي يوسف

41- شرح الأحكام الشرعية للأحوال الشخصية للأبيانى

42- مرشد الحيران تأليف محمد قدرى باشا

43- الهداية شرح بداية المبتدى للمرغينانى

44- فتح القدير لابن الهمام

45- شرح السير الكبير للإمام السرخسى

46- شرح الكنز للزيلعى

47- اللباب في شرح الكتاب للشيخ عبد الغنى الميدانى

ب- الفقه الشافعى

48- الأم للإمام الشافعى

49- مختصر المزنى مطبوع على هامش الأم

50- المهذب للشيرازى

51- الأحكام السلطانية للماوردى

52- فتح العزيز شرح الوجيز للرافعى

53- الأشباه والنظائر في الفروع للسيوطى

54- حاشية البجيرمى على المنهج

55- شرح منهج الطلابللأنصارى

56- نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج للرملى

57- معنى المحتاج إلى معانى ألفاظ المنهاج للشربينى

58- المجموع شرح المهذب للنووى

59- قواعد الأحكام للعز بن عبد السلام

ت – الفقه الحنبلى

60- المغنى لابن قدامة

61- كشاف القناع عن سنن الإقناع للشيخ منصور بن إدريس الحنبلى

62- شرح منتهى الإرادات للبهوتى

63- الإنصاف للمرداوى

64- العدة شرح العمدة تأليف عبد الرحمن بن إبراهيم المقدسى

65- القواعد لابن رجب

66- الأحكام السطانية لأبى يعلى الحنبلى

ث– الفقه المالكى

67- المدونة الكبرى للإمام بن أنس برواية سحنون

68- المقدمات الممهدات لابن رشد المالكى

69- حاشية الدسوقى على الشرح الكبير للدردير

70- شرح الخرشى

71- شرح الزرقانى على مختصر خليل

72- مواهب الجليل شرح مختصر خليل للحطاب

73- الفروق للقرافى

74- التاج والإكليل لمختصر خليل

75- مختصر أبى الضياء سيدى خليل

76- تبصرة الحكام لابن فردون

جـ – الفقه الظاهرى

77- المحلى لابن حزم

78- معجم فقه ابن حزم الظاهرى

حـ – الفقه الزيدى

79- الروض النضير شرح الفقه الكبير للصنعانى

80- شرح الأزهار المنتزع من الغيث المدرارلابن مفتاح

خـ – الفقه العام

81- اختلاف الفقهاء لابن جرير الطبرى

82- فتاوى ابن تيمية

83- الاختيارات لابن تيمية

84- السياسة الشرعية في إصلاح الراعى والرعية لابن تيمية

85- إغاثة اللهفان من مصائد الشيطان للإمام ابن قيم الجوزية

86- العقود لابن تيمية

87- بداية المجتهد لابن رشد

88- إقامة الدليل على إبطال التحليل لابن تيمية

89- البحر الزخار الجامع لمذاهب علماء الأمصار للإمام أحمد بن يحيى المرتضى

90- الأحكام في مصالح الأنام للعز بن عبد السلام الأموال لآبى عبيد

91- أعلام الموقعين لابن القيم

92- قواعد الأحكام في مصالح الأنام للعز بن عبد السلام

93- الطرق الحكمية لابن القيم

94- منهاج السنة النبوية لابن تيمية

95- العلاقات الدولية في الإسلام للأستاذ محمد أبو زهرة

96- المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية للدكتور عبد الكريم زيدان

97- الوحى المحمدى للشيخ رشيد رضا

98- الاعتصام للشاطبى

99- آثار الحرب في الإسلام للدكتور وهبة الزحيلى

100- الميزان للشعراوى

101- أحكام الذميين والمستأمنين في دار الإسلام للدكتور عبد الكريم زيدان

102- جامع بيان العلم وفضله للإمام ابن عبد البر

103- التشريع الجنائى الإسلامي للمرحوم عبد القادر عودة

د – أصول الفقه

104- الموافقات للشاطبى

105- أصول الأحكام لابن حزم

106- تيسير التحرير في أصول الفقه للشيخ محمد أمين الشهير بأمير بادشاه

107- المستصفى للغزالى

108- إرشاد الفحول للشوكانى

109- الوجيز في أصول الفقه للدكتور عبد الكريم زيدان

110- العرف والعادة للشيخ أحمد فهمى أبو ستة

ذ – السيرة النبوية والتاريخ الإسلامي

111- سيرة ابن هشام

112- زاد المعاد في هدى خير العباد

113- أمتاع الأسماع للمقريزى

114- البداية والنهاية لابن كثير

115- مجموعة الوثائق السياسية في المعهد النبوى والخلافة الراشدة للدكتور محمد حميد الله

116- الطبقات الكبرى لابن سعد

117- النظريات السياسية الإسلامية للأستاذ ضياء الدين الريس

118- تاريخ البلاذري

119- مقدمة ابن خلدون

120- دولة الإسلام والعالم للدكتور محمد حميد الله

ر– كتب اللغة

121- لسان العرب لابن منظور

122- المفردات للراغب الأصفهانى

م – الكتب القانونية

123- القانون الدولى للدكتور محمد سامى جنينة

124- أصول القانون للدكتور السنهورى

125- القانون الدولى الخاص للدكتور جابر جاد عبد الرحمن

ز– الأبحاث

126- التشريع الإسلامي خواصه وملامحه للشيخ محمد أبو زهرة

127- ملامح التشريع الإسلامي للأستاذ مصطفى الزرقا

އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ވުޒާރާ
ދިވެހިރާއްޖެ